НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА і ОБОРОНА

№ 6 (30)
2002

Засновник і видавець:

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ЕКОНОМІЧНИХ І ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА РАЗУМКОВА

Президент Центру Анатолій Гриценко
Головний редактор Людмила Шангіна

Журнал зареєстровано в Державному комітеті інформаційної політики України, свідоцтво КВ № 4122

Журнал видається українською та англійською мовами
Загальний тираж 3800 примірників

Адреса редакції:
01034, м. Київ, вул. Володимирська 46, офісний центр, 5-й поверх
тел.: (380 44) 201-11-98
тел./факс: (380 44) 201-11-99
e-mail: info@uceps.com.ua
WEB-сторінка: www.uceps.com.ua

При використанні матеріалів посилання на журнал «Національна безпека і оборона» обов'язкове

Редакція може не поділяти точки зору авторів

Фотографії:
European Communities — обкладинка;
Photo UA — стор. 16, 50;
Укрінформ — стор. 21, 27, 52;
IREX ProMedia, В.Артюшенко — стор. 22, 61;
Регіональний центр сприяння бізнесу — стор. 51, 65, 69;
WTO — стор. 53;
Комп&ньон — стор. 55;
Юлія Тимошенко, персональний сайт — стор. 59;
УНІАН — стор. 63, 70;
Зовнішня торгівля — стор. 68;
Фото Василя Гриба — стор. 72.

Макет — Павло Войтенко, Олександр Москаленко

Техніко-комп'ютерна підтримка — Антон Балицький

© Центр Разумкова, 2002

Видання здійснено за фінансового сприяння Міжнародного Фонду "Відродження"

ЗМІСТ

УКРАЇНА І СВІТОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ
(Аналітична доповідь Центру Разумкова) 2
1. СВІТОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ 3
2. ПРОЦЕС ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО СОТ: ЗДОБУТКИ І НЕВИРІШЕНІ ПРОБЛЕМИ 17
4. МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО СОТ 31
3. ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ 44

ПОЗИЦІЇ ПОЛІТИКІВ ТА ЕКСПЕРТІВ
УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО СОТ: ПРОБЛЕМИ, ЗДОБУТКИ, ПЕРСПЕКТИВИ
Василь РОГОВИЙ 48
ВСТУП УКРАЇНИ ДО СОТ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЇЇ ВІДНОСИН З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ
Роман ШПЕК 52
ВСТУП УКРАЇНИ ДО СОТ: ПЛЮСИ І МІНУСИ
Петро СИМОНЕНКО 56
УКРАЇНА І СОТ: ПРОБЛЕМИ, ЯКІ СЛІД ВИРІШИТИ ДО ВСТУПУ
Володимир СПІВАЧУК 57
ВСТУП УКРАЇНИ ДО СОТ: ПОТРІБНІ ПОЛІТИЧНА ВОЛЯ ТА ЯКІСНИЙ РІВЕНЬ ПЕРЕГОВОРНОГО ПРОЦЕСУ
Юлія ТИМОШЕНКО 58
ВСТУП УКРАЇНИ ДО СОТ: КРОК ДО ВИРІШЕННЯ ПРИНЦИПОВИХ ПИТАНЬ
Віктор ЮЩЕНКО 60
МИ ПІДТРИМУЄМО МЕТУ УКРАЇНИ ПРИЄДНАТИСЯ ДО СОТ
Карлос ПАСКУАЛЬ 62
ВСТУП УКРАЇНИ ДО СОТ: ПРОБЛЕМИ І НАСЛІДКИ ДЛЯ УРЯДУ ТА ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ
Сол АЛАНОКА 64

Умови отримання журналу — на нашому web-сайті:
http://www.uceps.com.ua/magazine/

УКРАЇНА І СВІТОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ

Проблеми вступу до Світової організації торгівлі (СОТ) виходять сьогодні для України на перший план. Приєднання до цієї організації наприкінці 2001р. Китаю і поява все більш чітких ознак майбутнього членства в ній у 2003р. Росії свідчать про завершення процесу становлення СОТ як справді глобальної економічної структури, подальша неучасть у якій України не має раціональних обгрунтувань. Цей висновок підтверджується і початком нового раунду багатосторонніх торговельних переговорів у рамках СОТ — "Раунду розвитку", що має вивести міжнародну торговельну систему на якісно новий рівень регулювання, сприяти більш повній інтеграції у СОТ менш розвинутих країн.

Вступ до СОТ матиме надзвичайно важливі наслідки для України. По суті, він означатиме кардинальний поворот від практики довільного встановлення та застосування державою правил економічної поведінки до поступового впровадження правил, визнаних на багатосторонній міжнародній основі. Цей крок може стати вирішальним у процесі становлення цивілізованого ринкового господарства в нашій країні, здійснення більш радикальних адміністративної і структурної реформ, прискорення інтеграції України у світові та європейські економічні й політичні структури.

Проблеми, що виникають на цьому шляху, не повинні сприйматися як причина для відмови від вступу чи затягування цього процесу. Навпаки, вони потребують активізації внутрішніх соціально-економічних перетворень на основі чітко сформульованих мети та завдань, тісно пов'язаних з міжнародними зобов'язаннями України.

Метою Аналітичної доповіді є аналіз комплексу проблем, пов'язаних з процесом набуття Україною членства в СОТ, визначення основних здобутків і невирішених проблем, оцінка можливих позитивних і негативних наслідків приєднання та обгрунтування пропозицій стосовно досягнення більшої ефективності зазначеного процесу.

Ключовими питаннями в цьому контексті є завершення процесу узгодження українського законодавства з нормами угод СОТ, завершення процесу переговорів про режим доступу іноземних компаній до ринків товарів і послуг в Україні. Пріоритетом повинно стати вжиття адекватних заходів з нарощування конкурентоспроможності українських виробників, які мають бути здатними ефективно конкурувати в економіці, що базується на чітких і стабільних правилах, а не винятках із них.

Аналітична доповідь складається з чотирьох розділів.

У першому розділі розглядаються етапи становлення Світової організації торгівлі, її принципи, цілі, структура та функції, сучасна система регулятивних механізмів і перспективи діяльності СОТ.

У другому розділі аналізуються механізми набуття членства в СОТ, а також досвід окремих країн з формування умов вступу до цієї організації, наводяться історія відносин між Україною і СОТ, питання організації і стану переговорів, існуючі проблеми приєднання України до СОТ; робиться оцінка часових параметрів приєднання України до СОТ.

У третьому розділі аналізуються можливі позитивні й негативні наслідки та ризики приєднання України до СОТ, а також можливі шляхи підвищення потенціалу використання можливостей її членства в СОТ.

У четвертому розділі наводяться загальні висновки та формулюються пропозиції, спрямовані на підвищення ефективності процесу та формування сприятливих умов приєдання України до СОТ.

1. СВІТОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ

Світова організація торгівлі — СОТ, (*World Trade Organization, WTO*) вже зараз набула глобального характеру і на фоні глобалізаційних процесів виступає як одна з найвпливовіших рушійних сил розвитку світового господарства. Історія створення СОТ, процеси її становлення, розширення не є простими та однозначними.

Приєднання до СОТ, участь у її діяльності вимагають від будь-якої держави проведення усвідомленого курсу на лібералізацію національної економіки та внутрішнього ринку в обмін на торговельні преференції і гарантований захист економічних прав у рамках загальновизнаних у світі правил і регулятивних механізмів.

Про привабливість такого "обміну" свідчить поступове розширення членства в СОТ (зі 112 членів на початку створення до 144 — сьогодні). Після приєднання до неї Китаю, а в перспективі — Росії та інших країн, що зараз ведуть переговори про вступ, у рамках СОТ контролюватиметься практично весь світовий ринок товарів і послуг.

Усвідомлення необхідності приєднання до СОТ поступово набуло в Україні безальтернативного характеру. Досягнення цієї мети потребує чіткої і системної діяльності держави, що базується на ретельному вивченні історичних коренів і сутності СОТ, її організаційних і функціональних засад, напрямів і перспектив діяльності.

В цьому розділі розглядаються загальні питання, що стосуються створення й розвитку міжнародної торговельної системи, яку нині регулює Світова організація торгівлі; її принципи, цілі, структура та функції, а також перспективи діяльності СОТ у світлі нового раунду багатосторонніх торговельних переговорів, що розпочнеться у 2003р.

1.1 ІСТОРІЯ БАГАТОСТОРОННІХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПЕРЕГОВОРІВ В РАМКАХ ГАТТ ТА СТАНОВЛЕННЯ СОТ

СОТ є результатом тривалого становлення й розвитку на основі багатосторонніх домовленостей системи глобальних правил міжнародної торгівлі, спрямованих на створення якомога більш вільного, передбачуваного і прийнятного для учасників середовища, в якому здійснюються міжнародні економічні зв'язки. Її попередницею була Конференція ООН з торгівлі та зайнятості, яка в 1947р. затвердила **Генеральну угоду з тарифів і торгівлі — ГАТТ,** (*General Agreement on Tariffs and Trade, GATT*).

Створення в 1947р. багатосторонньої міжнародної торговельної системи в рамках ГАТТ було безпосередньою відповіддю на виклики, що поставила перед світовою економікою Велика депресія — системна економічна криза 1930-х років. Першою реакцією на ці виклики були спроби країн захистити себе від зовнішнього впливу за рахунок посилення протекціонізму, певного згортання міжнародних торговельних зв'язків. Однак, ці заходи лише поглибили руйнівні наслідки Великої депресії і виявили тим самим гостру необхідність зменшення бар'єрів у торгівлі та створення міжнародної системи її регулювання. Закічення Другої світової війни та зміни в світових політичній і економічній системах зумовили прискорення цих процесів.

Починаючі з 1946р. в рамках діяльності Підготовчого комітету Конференції ООН з торгівлі та зайнятості була здійснена спроба зі створення Міжнародної організації торговлі — третьої в системі організацій так званих Бреттон-Вудських домовленостей (поряд з Міжнародним валютним фондом і Світовим банком). На згаданій Конференції ООН 1947р. був затверджений Статут цієї організації, який, однак не був ратифікований окремими країнами (передусім США)[1]. Але пакет торговельних правил, що містився в проекті Статуту, став основою для укладання 23 країнами Генеральної угоди з тарифів і торгівлі.

За більш ніж 50-річний період існування системи багатостороннього регулювання вона пройшла досить складний, але в цілому позитивний шлях, основними віхами якого були періодичні раунди багатосторонніх торговельних переговорів. За всю історію ГАТТ було проведено вісім раундів багатосторонніх торговельних переговорів.

Основні етапи розвитку системи ГАТТ/СОТ

30 жовтня 1947р. в рамках другої сесії Підготовчого комітету Конференції ООН з торгівлі та зайнятості представники **23 країн** підписали Протокол про тимчасове застосування Генеральної угоди з тарифів і торгівлі. Предметом угоди є тарифи. Вона мала діяти, починаючи з 1 січня 1948р. до набуття чинності Статутом Міжнародної організації торговлі.

[1] Проект Статуту Міжнародної торговельної організації передбачав надто великий для того часу обсяг повноважень, що виходили за межі власне торгівлі та включали правила щодо зайнятості, товарні угоди, питання обмежувальної ділової практики, міжнародних інвестицій і послуг.

Угода охопила 45 тис. тарифних поступок, що розповсюджувалися на торгівлю обсягом $10 млрд., або приблизно 1/5 світової торгівлі.

В березні 1948р. в Гавані (Куба) на Конференції ООН з питань торгівлі та зайнятості відбулася перша офіційна зустріч **23 країн-засновниць ГАТТ.** Це було першою невдалою спробою створити Міжнародну організацію торгівлі. Після нератифікації її Статуту чинною залишилася Генеральна угода з тарифів і торгівлі.

Протягом 1949-1961рр. проведені чотири раунди переговорів з розв'язання питань про зниження митних тарифів. Узгоджені певні взаємні поступки учасників з цього питання та розглянуті заходи, що стосувалися скорочення та регулювання нетарифних бар'єрів у торгівлі.

Протягом 1964-1971рр. відбувся шостий раунд переговорів (так званий Кеннеді-раунд). У його рамках за участю **62 країн** укладена Угода з антидемпінгових заходів (*GATT Anti-Dumping Agreement*). Крім того, були досягнуті домовленості про зниження тарифів на промислові товари (до 1971р. в середньому на 35%).

У 1973-1979рр. на сьомому (так званому Токійському) раунді були укладені 12 угод (кодексів) і домовленостей, що регулюють:

- субсидії та компенсаційні заходи (інтерпретація статтей VI, XVI та XXIII ГАТТ);
- технічні бар'єри в торгівлі (інколи називається "Кодекс стандартів", *Standards Code*);
- процедури імпортного ліцензування;
- державні закупівлі;
- митну оцінку імпорту (інтерпретація статті VII ГАТТ);
- антидемпінгові заходи (інтерпретація статті VI ГАТТ, що замінила антидемпінгову Угоду, укладену на Кеннеді-раунді).

За участю 102 країн пройшли переговори стосовно тарифів, нетарифних обмежень торгівлі (субсидій і ліцензування). Завдяки укладанню так званих "рамкових угод" протягом наступних восьми років (з 1980р.) рівень імпортних тарифів для дев'яти основних ринків промислових товарів у середньому був знижений на третину; середній рівень тарифу на промислові товари досяг 4,7%.

Протягом 1986-1994рр. відбувся восьмий і заключний (у рамках ГАТТ) Уругвайський раунд переговорів. Переговори за участю 123 країн велися стосовно 15 ключових питань, що охоплювали тарифи, нетарифні обмеження торгівлі, субсидії, антидемпінгові заходи, перегляд окремих статтей ГАТТ, кодексів Токійського раунду, торгівлю текстильними товарами та одягом, сільськогосподарськими продуктами, тропічними продуктами, продуктами переробки природних ресурсів.

Значна увага приділялася:

- створенню багатостороннього правового поля у сферах торгівлі послугами, захисту пов'язаних з торгівлею прав інтелектуальної власності, інвестиційних заходів;
- зміцненню багатосторонніх домовленостей в торгівлі сільськогосподарськими товарами, текстилем та одягом.

Під час переговорів були закладені засади та розпочате створення міцнішої та чіткішої правової бази стосовно міжнародної торгівлі, включаючи більш ефективний і надійний механізм урегулювання спорів. Певна увага була приділена значно ширшому залученню до багатосторонніх зобов'язань країн, що розвиваються (особливо, найменш розвинутих), та країн з перехідною економікою з наданням їм відповідних **диференційованих пільг** у процесі адаптації до багатосторонніх правил.

За результатами Уругвайського раунду переговорів відсоток зв'язаних зобов'язаннями тарифних позицій по промислових товарах (виключаючи нафту) підвищився[2]:

- **для розвинутих країн** — з 78% до 99%;
- **для країн, що розвиваються** — з 22% до 72%;
- **для країн з перехідною економікою** — з 73% до 98%.

Аналогічне зростання для сільськогосподарських товарів склало:

- **для розвинутих країн** — з 58% до 100%;
- **для країн, що розвиваються** — з 18% до 100%;
- **для країн з перехідною економікою** — з 51% до 100%.

Скорочення середньозважених імпортних тарифів у торгівлі товарами склало[3]:

- **в розвинутих країнах** — 40% (з 6,2% до 3,7%);
- **в країнах, що розвиваються** — 28%.

Найбільше зниження тарифів було забезпечене стосовно деревини, паперу та меблів (69%), металів (59%), неелектричного обладнання (58%)[4].

Головним результатом Уругвайського раунду стало прийняття 15 квітня 1994р. Марракеської угоди (м.Марракеш, Марокко) про заснування СОТ, яка набула чинності з 1 січня 1995р. Створена за результатами Уругвайського раунду переговорів Світова організація торгівлі не тільки інкорпорувала в себе всю систему угод ГАТТ, але й істотно їх розвиває, дедалі більше прокладаючи шлях до лібералізації торгівлі та формування справді глобальної системи економічного регулювання.

Зі 128 учасників ГАТТ Угоду про заснування СОТ 76 ратифікували до 1 січня 1995р. і 36 — протягом 1995р. Решта 16 учасників ГАТТ приєдналися

[2] Stewart T.P. Overview of the Uruguay Round of Trade Negotiations before State Conference on Ukraine's Accession to GATT and the World Trade Organization. — Washington, D.C., 1994, pp.19, 41.

[3] The World Bank. *Global Economic Prospects and the Developing Countries 1995.* — Washington, D.C., 1995, pp.30-31.

[4] Stewart T.P. (посилання 2), p.20.

до СОТ пізніше без додаткових процедур вступу. Ще 16 країн набули членства в СОТ за загально прийнятим механізмом[5]. Таким чином, станом на червень 2002р. СОТ налічує 144 члени (карта *"Країни та митні території - члени Світової організації торгівлі"*), на які припадає понад 95% світової торгівлі, майже 85% світового валового внутрішнього продукту та понад 85% населення світу.

СОТ має базові принципи, чіткі цілі, системні функції і розгалужену організаційну структуру (див. відповідні схеми на с.35, 38). Для здійснення своєї діяльності СОТ має досить серйозні фінансові та людські ресурси: її бюджет, наприклад, на 2002р. складає 143 млн. швейцарських франків, штат Секретаріату — 550 осіб[6]. Результати діяльності СОТ з лібералізації торгівлі та регулювання міжнародних торговельних відносин відчувають на собі не лише її члени, а й практично усі інші країни, що виходять зі своєю продукцією на зовнішні ринки.

Сучасні механізми багатостороннього регулювання, що створюють засади діяльності СОТ, базуються на системі угод Уругвайського раунду переговорів ГАТТ, розвинутих і доповнених подальшими домовленостями, прийнятими на Конференціях міністрів країн-членів СОТ (таблиці *"Угоди системи СОТ", "Конференції міністрів СОТ"*).

Слід відзначити, що завершення Уругвайського раунду ГАТТ та початок діяльності СОТ призвели до значного розширення сфери регулювання економічних відносин за рахунок впровадження багатосторонніх норм, насамперед, до наступного:

- виходу за рамки власне відносин торгівлі товарами та поширення регулювання на суміжні сфери — інвестиційні заходи та відносини інтелектуальної власності;
- поширення регулювання на раніше неврегульовані або слабо врегульовані сфери торговельного обміну — торгівлю послугами, сільськогосподарськими товарами, текстильними виробами та одягом;
- пріоритетного розвитку лібералізації торговельних відносин і встановлення міжнародних норм регулювання у сферах, що визначають майбутнє світової економіки, включаючи лібералізацію обміну в галузі базових телекомунікацій, фармацевтичних препаратів, початок створення погоджених умов для розвитку електронної торгівлі тощо;
- поглиблення регулювання економічних відносин за рахунок дедалі більшого доповнення тарифних заходів домовленостями в галузі нетарифних методів регулювання;
- зосередження дедалі більшої уваги на створенні в міжнародній торгівлі справедливого та недискримінаційного конкурентного середовища.

Слід відзначити, що домовленості Уругвайського раунду переговорів ГАТТ і досягнуті на цей момент результати діяльності СОТ не мають завершеного характеру. Вони залишають відкритими багато питань, зумовлених особливостями сучасного глобального економічного розвитку.

Структурні зміни у світовому господарстві супроводжуються дедалі більшим підпорядкуванням торговельних потоків загальносвітовим потокам капіталу та інтелектуальних ресурсів, підвищенням їх залежності від зростаючої інформатизації міжнародного обміну. Це ставить питання **про необхідність поглиблення інтеграції заходів з регулювання суто торгівлі з регулюючими механізмами у сферах інвестицій і захисту прав інтелектуальної власності.**

Основні принципи, цілі та функції СОТ*

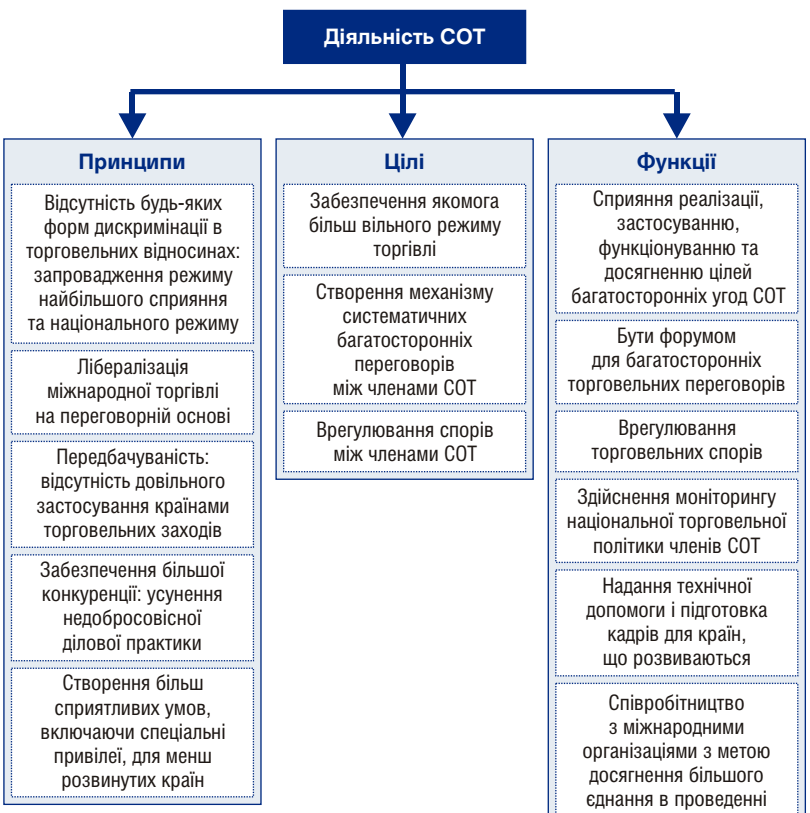

* Визначені Марракеською угодою про заснування СОТ. Див.: Trading into the Future: The Introduction to the WTO. Ця система є відкритою і постійно доповнюється та вдосконалюється рішеннями Конференції міністрів. *http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm.*

[5] Статті XI, XII, XIV Марракеської угоди. Див.: Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів: офіційні тексти/Пер. *The Results of Multilateral Trade Negotiations: The Legal Texts.* WTO,1995 — Київ, Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, 1998, 520с.

[6] Дані офіційної web-сторінки СОТ — *http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm.*

КРАЇНИ ТА МИТНІ ТЕРИТОРІЇ -

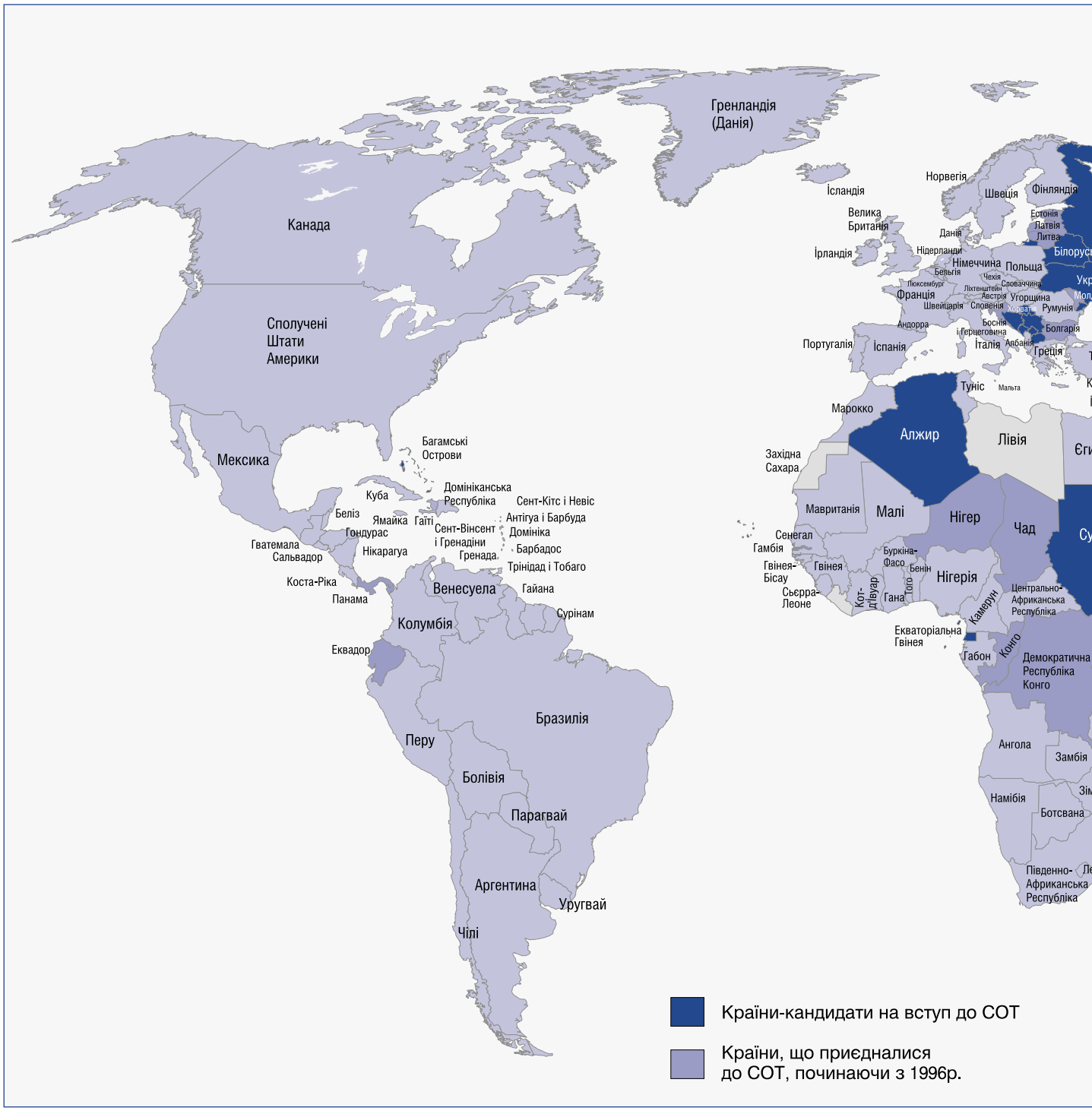

ЧЛЕНИ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

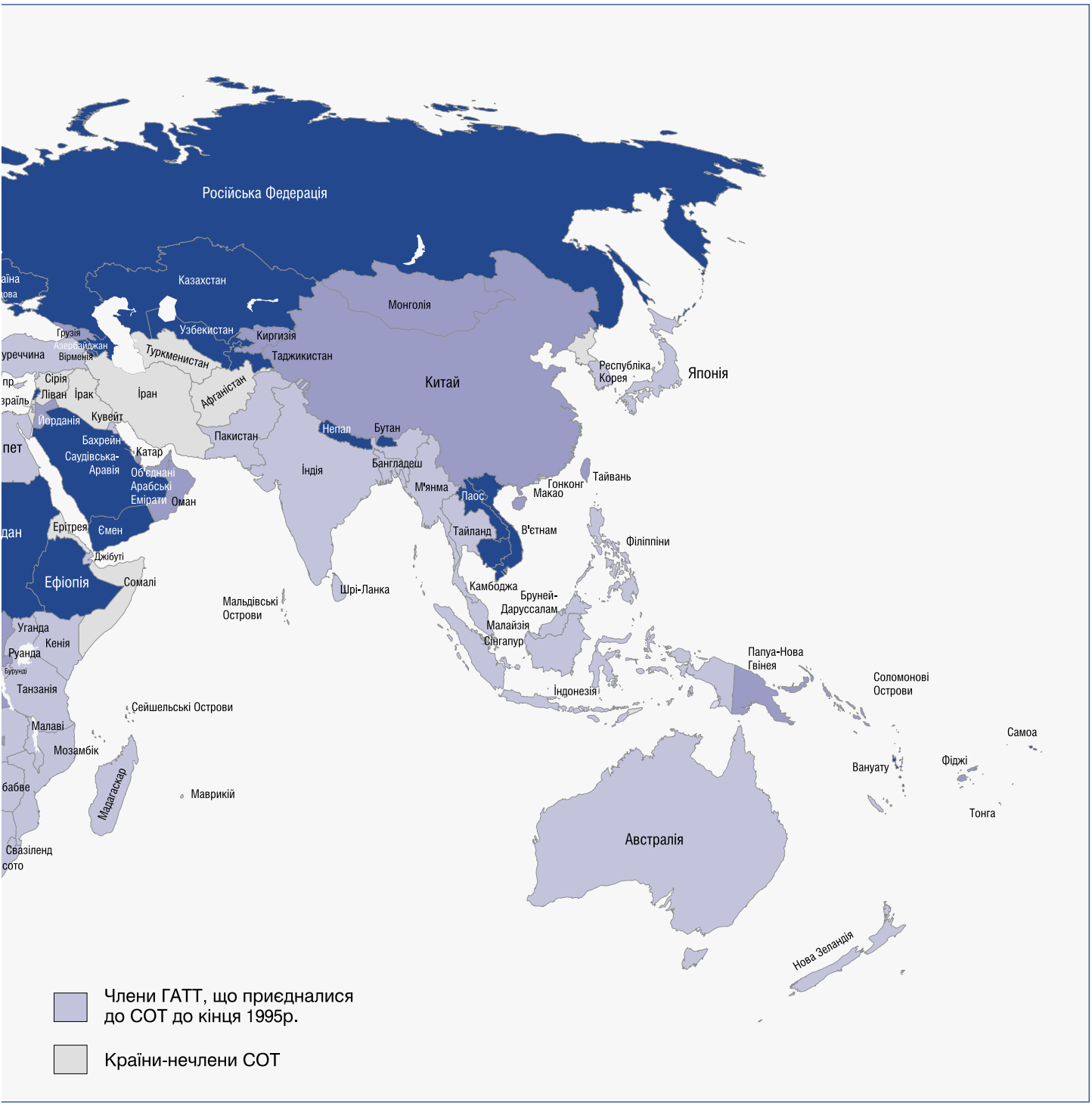

СТРУКТУРА СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

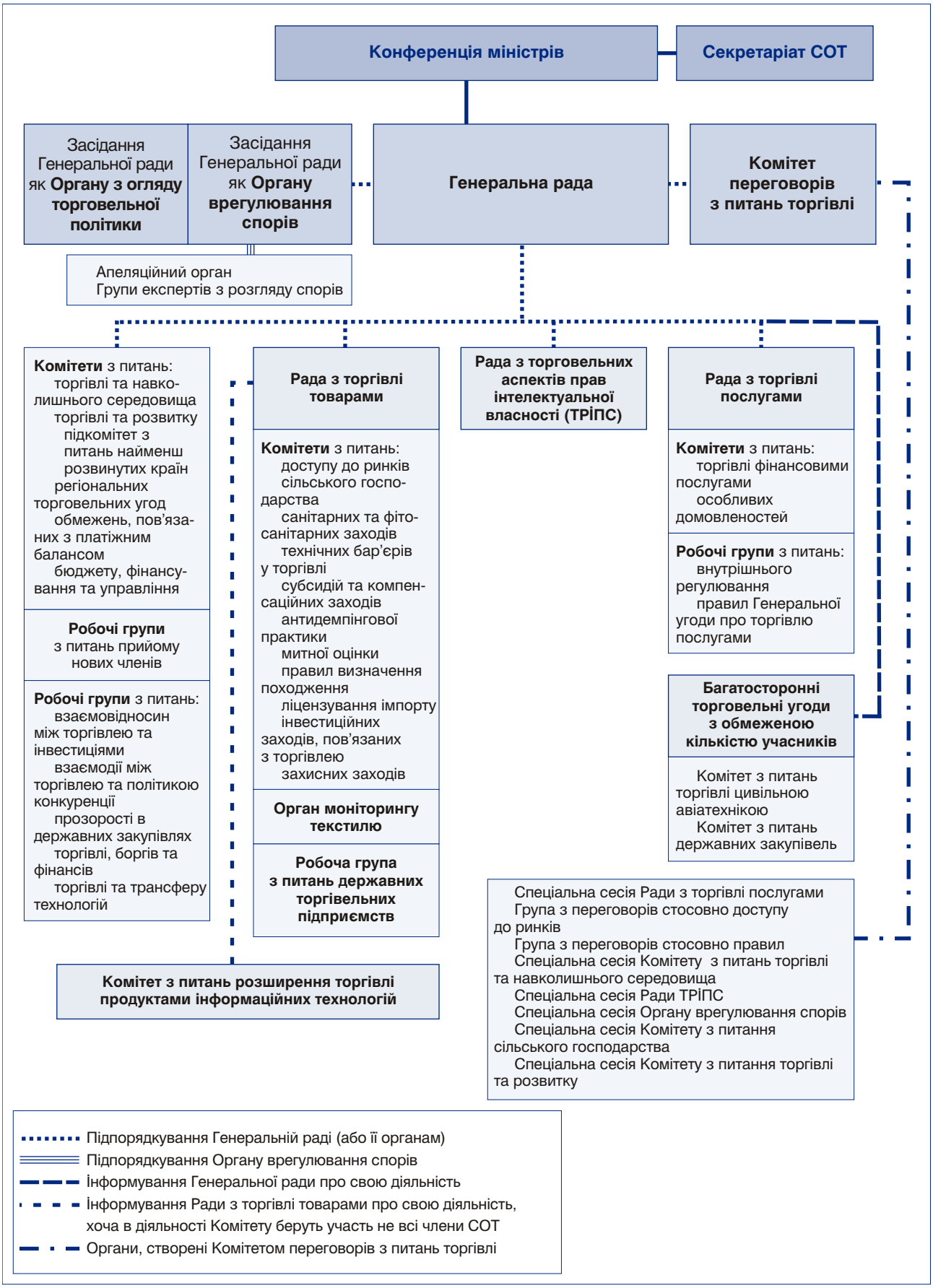

Угоди системи СОТ

Установчі документи	
1. Заключний акт, що втілює результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. Підписаний міністрами – представниками 124 країн та Європейських Співтовариств 15 квітня 1994р.	Невід'ємною частиною Заключного акту є: ❖ Марракеська Угода про заснування Світової організації торгівлі; ❖ Марракеська декларація від 15 квітня 1994р.; ❖ Рішення міністрів та Заяви; ❖ Домовленість про зобов'язання у сфері фінансових послуг.
Угоди системи СОТ, до яких, згідно зі статтею XII Угоди СОТ, приєднуються нові члени СОТ	
2. Марракеська Угода про заснування Світової організації торгівлі (Угода СОТ) від 15 квітня 1994р.	❖ заснувала Світову організацію торгівлі; ❖ визначила сферу діяльності СОТ як забезпечення загальної інституційної основи для здійснення торговельних відносин між членами СОТ з питань, що регулюються угодами та пов'язаними з ними правовими документами; ❖ визначила функції і структуру СОТ; ❖ окреслила мету та механізми здійснення відносин з іншими організаціями, сфера діяльності яких пов'язана зі сферою діяльності СОТ.
Багатосторонні угоди з торгівлі товарами (додаток 1А до Угоди СОТ)	
3. Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994р. (ГАТТ 1994)	Включає як невід'ємну частину систему багатосторонніх угод, внесену до Додатків 1-3 Угоди. **Складається з:** **(1) положень Генеральної угоди з тарифів і торгівлі від 30 жовтня 1947р.** (з наступними уточненнями, поправками та змінами), **яка встановлює**: ❖ загальний режим найбільшого сприяння (стаття I); ❖ розклади поступок (стаття II); ❖ національний режим щодо внутрішнього оподаткування та регулювання (стаття III); ❖ правила застосування національних режимів стосовно кінематографічних фільмів (стаття IV); ❖ свободу транзиту (стаття V); ❖ положення про антидемпінгове та компенсаційне мито (стаття VI); ❖ порядок оцінки товару для митних цілей (стаття VII); ❖ порядок стягнення зборів та здійснення формальностей, пов'язаних з імпортом та експортом (стаття VIII); ❖ норми щодо зазначень про походження (стаття IX); ❖ норми щодо публікації та застосування правил торгівлі (стаття X); ❖ норми щодо загального скасування кількісних обмежень (стаття XI); ❖ застосування обмежень для збереження рівноваги платіжного балансу (стаття XII); ❖ норми щодо недискримінаційного застосування кількісних обмежень (стаття XIII); ❖ винятки з правила про недискримінацію (стаття XIV); ❖ порядок домовленостей з валютних питань (стаття XV); ❖ правила застосування субсидій (стаття (XVI); ❖ норми щодо державних торговельних підприємств (стаття XVII) та урядового сприяння економічному розвитку (стаття XVIII); ❖ порядок здійснення надзвичайних дій щодо імпорту окремих товарів у разі завдання або загрози завдання серйозної шкоди вітчизняним виробникам аналогічних або безпосередньо конкуруючих товарів (стаття XIX). **Встановлюються також винятки з дії Угоди, в т.ч. винятки:** ❖ з міркувань безпеки (стаття XXI); ❖ у зв'язку з прикордонною торгівлею, торгівлею з митними союзами та зонами вільної торгівлі (стаття XXIV), ❖ призупинення дії чи скасування поступок (стаття XXVII); ❖ зміни розкладів і тарифних переговорів (статті XXVIII та XXVIII-bis). **Визначаються:** ❖ порядок приєднання до Угоди (стаття XXXIII); ❖ порядок незастосування Угоди між окремими сторонами (стаття XXV). **Спеціальні положення** (статті XXXVI-XXXVIII) встановлюють зобов'язання в аспектах зв'язку торгівлі та соціально-економічного розвитку сторін Угоди; **(2) положень правових документів, що набули чинності в рамках ГАТТ 1947** до набуття чинності Угодою СОТ, включаючи: протоколи та акти стосовно тарифних поступок, протоколи про приєднання (за винятком тимчасових положень), рішення про звільнення від зобов'язань за статтею XXV ГАТТ 1947 та ін.; **(3) домовленостей** про тлумачення статтей ГАТТ, у т.ч. статтей: II:1(b) — стосовно трактування "іншого мита та зборів" у розкладах тарифних поступок; XVII — стосовно транспарентності діяльності державних торговельних підприємств; XXIV — стосовно митних союзів і зон вільної торгівлі, а також територіального застосування положень ГАТТ 1994; XXVIII — стосовно зміни розкладів тарифних поступок; щодо застосування торговельних заходів у зв'язку з платіжним балансом; щодо звільнення від зобов'язань за ГАТТ 1994; **(4) Марракеського протоколу до ГАТТ 1994**, до якого додається Розклад тарифних і нетарифних поступок (Розклад ГАТТ 1994), включаючи заходи на користь найменш розвинутих країн.

4. Угода про сільське господарство (не поширюється на рибу та рибопродукти, шкіри та шкірсировину, хутрову сировину, шовк-сирець, вовну та шерсть тварин, волокно бавовняне, льняне та деякі інші сільськогосподарські товари)	Діє разом із застосуванням частини IV Розкладу поступок. **Встановлює зобов'язання, що є невід'ємними частинами ГАТТ 1994, у сферах:** ❖ доступу до ринків — шляхом заміни на мито кількісних обмежень імпорту, змінюваних імпортних зборів, мінімальних імпортних цін, вибіркового ліцензування імпорту, нетарифних заходів, що вживаються через державні торговельні підприємства, добровільних обмежень експорту та подібних митних заходів — з можливістю застосування до частини таких товарів механізму "спеціальних захисних заходів" при перевищенні критичного рівня імпорту або знижені ціни імпорту нижче критичного рівня (встановленої довідкової ціни). ❖ внутрішньої підтримки вітчизняних виробників, експортної конкуренції (експортних субсидій) на основі регулювання "сукупного виміру підтримки" — АМС (*aggregate measurement of support, AMS*), а також заборони або обмеження експортних субсидій стосовно окремих товарів. **Враховує особливі потреби країн, що розвиваються** (спеціальний і диференційований режим): 10-річний пільговий період для виконання зобов'язань щодо зменшення підтримки в країнах, що розвиваються, та звільнення від обов'язку виконання зобов'язань найменш розвинутих країн. **Угода не встановлює обмежень на заходи підтримки**, спрямовані на: реалізацію програм підтримки доходів, не пов'язаних з виробництвом і торгівлею; підтримку витрат на дослідження та розробки, здійснення ветеринарних заходів; розвиток інфраструктури; надання внутрішньої допомоги продуктами харчування; здійснення заходів структурного пристосування та допомоги розвиткові регіонів; реалізацію програм з охорони довкілля; програм скорочення виробництва; **стосовно країн, що розвиваються** — також на надання допомоги з метою стимулювання розвитку сільського господарства та села відповідно до програм розвитку; інвестиційних субсидій у сільське господарство; субсидій на сільськогосподарську сировину, що надаються виробникам з низьким рівнем доходів і бідною сировинною базою, які звичайно включаються в розрахунок АМС; диверсифікації виробництва з метою заміни вирощування незаконних наркотичних культур. **Встановлюється частка *de minimis*** (10% — для країн, що розвиваються; 5% — для інших країн) від загального виробництва певного товару або загального сільськогосподарського виробництва (якщо субсидія не пов'язана з конкретним товаром), яку дозволено не включати до показника АМС, що підлягає скороченню. Загалом, внутрішня підтримка, що звільняється від зобов'язань зі зменшення, має надаватися через урядові програми, що фінансуються за державний кошт; її наслідком не повинне бути надання цінової підтримки виробникам.
5. Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів	**Утворює багатосторонню основу правил і процедур, що регулюють:** ❖ розробку, впровадження та застосування санітарних і фітосанітарних заходів з метою мінімізації їх негативного впливу на торгівлю; ❖ сприяння використанню гармонізованих санітарних і фітосанітарних заходів на основі міжнародних стандартів, інструкцій і рекомендацій міжнародних організацій, не вимагаючи від членів СОТ змінювати їх належний рівень захисту життя чи здоров'я людини, тварин чи рослин. **Встановлює:** ❖ зобов'язання щодо визнання еквівалентності національних санітарних і фітосанітарних заходів; ❖ спеціальний і диференційований режим стосовно країн, що розвиваються. **Основними принципами Угоди є наступні:** ❖ члени СОТ повинні забезпечити застосування будь-якого санітарного чи фітосанітарного заходу лише в обсязі, необхідному для захисту життя чи здоров'я людини, тварин чи рослин, базування його на наукових принципах, і не подовження його дії без достатніх наукових обгрунтувань (окрім застосування відповідних тимчасових заходів); ❖ санітарні та фітосанітарні заходи не повинні створювати свавільної або невиправданої дискримінації членів СОТ, на території яких існують ідентичні чи аналогічні умови. Вони не повинні застосовуватися у спосіб, який є прихованим обмеженням міжнародної торгівлі.
6. Угода про текстиль та одяг (поширюється на визначені в додатку до Угоди товари груп 50-64 Гармонізованої системи опису та кодування товарів)	**Визначає положення, що діють протягом перехідного періоду інтеграції сектору текстильних виробів та одягу в систему ГАТТ 1994** (120 місяців з дня дії Угоди СОТ). **Ставить за мету покращання умов доступу до ринків текстильних виробів та одягу через:** ❖ зниження та зв'язування тарифів; ❖ зменшення або скасування нетарифних бар'єрів; ❖ спрощення митних, адміністративних і ліцензійних формальних процедур; ❖ забезпечення застосування політики справедливих та рівних умов у таких сферах, як демпінг, антидемпінгові правила і процедури, субсидії та компенсаційні заходи, захист прав інтелектуальної власності; ❖ запобігання дискримінації імпорту при вживанні заходів загальної торговельної політики. **Спрямована на розширення доступу до ринку** постачальників невеликих обсягів товарів, надання значних комерційних можливостей новим постачальникам, покращання експортних можливостей найменш розвинутих членів СОТ. **Передбачає можливість застосування особливого захисного механізму перехідного періоду** у випадках, коли певний виріб імпортується у таких збільшених кількостях, що це спричиняє серйозну шкоду або виникає фактична загроза шкоди для вітчизняної промисловості, що виробляє подібні та/або безпосередньо конкуруючі вироби (стаття 6). Цей механізм не поширюється на випадки технологічних змін або змін у попиті споживачів.
7. Угода про технічні бар'єри в торгівлі (Угода ТБТ)	**Надає згідно з технічними регламентами товарам, що імпортуються, режим, не менш сприятливий,** ніж той, що надається аналогічним товарам вітчизняного походження та аналогічним товарам з інших країн. Технічні регламенти не повинні розроблятися, прийматися та застосовуватися у спосіб, метою або наслідком якого є створення невиправданих бар'єрів для міжнародної торгівлі. Для цього вони не повинні мати більшого обмежувального впливу та торгівлю, ніж це є необхідним для виконання законних завдань, зокрема — забезпечення національної безпеки, запобігання шахрайським діям, захисту життя або здоров'я людини, тварин чи рослин, захисту довкілля (стаття 2). **Встановлює:** ❖ пріоритет використання міжнародних стандартів як основи національних технічних регламентів (не поширюється на країни, що розвиваються); водночас, не виключається можливість використання відмінних від них національних стандартів, з огляду на суттєві кліматичні або географічні фактори, чи суттєві технологічні проблеми; ❖ регулювання визнання результатів процедур оцінки відповідності інших країн (стаття 6); ❖ порядок надання інформації іншим членам СОТ стосовно чинних технічних регламентів, стандартів і процедур оцінки відповідності, а також технічної допомоги в цих питаннях; ❖ спеціальний і диференційований режим для країн, що розвиваються (стаття 12). **Зобов'язує** прийняти та дотримуватися Кодексу доброчинної практики з розробки, затвердження та застосування стандартів (стаття 4). **Закріплює** надання процедурами оцінки відповідності технічним регламентам і стандартам постачальникам товарів, що походять з території інших членів СОТ, умов не менш сприятливих, ніж постачальникам товарів вітчизняного походження або товарів походженням з іншої країни за порівнюваних обставин. Процедури оцінки відповідності не повинні застосовуватися з метою створення невиправданих бар'єрів для міжнародної торгівлі (стаття 5).

8. Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи (ТРІМс)	**Застосовується до інвестиційних заходів, пов'язаних з торгівлею товарами.** **Встановлює, як правило, національний режим внутрішнього оподаткування та регулювання;** скасовує кількісні обмеження у цій сфері (стаття 2). **Містить ілюстративний перелік заборонених інвестиційних заходів,** включаючи так звані вимоги місцевого компонента виробництва, балансування імпорту та експорту підприємства з іноземними інвестиціями, регулювання напрямів та обсягів експорту та імпорту такими підприємствами. **Встановлює диференційовані терміни скасування всіх заборонених інвестиційних заходів** з моменту набуття Угодою чинності у відповідних країнах: протягом двох років для розвинутих країн, п'яти років — для країн, що розвиваються, семи років — для найменш розвинутих країн, з можливістю подовження цього терміну для останніх (стаття 5). **Встановлює зобов'язання з дотримання прозорості** в застосуванні інвестиційних заходів, надання відповідної інформації. **Містить положення про можливість доповнення Угоди** положеннями з інвестиційної та конкурентної політики.
9. Угода про застосування статті VI ГАТТ 1994р. (стосовно антидемпінгового мита)	**Встановлює порядок** визначення демпінгу, шкоди від демпінгу, започаткування розслідування та його ведення, надання доказів, застосування попередніх заходів, цінових зобов'язань, стягнення та отримання антидемпінгового мита, судового розгляду та ін. **Встановлює спеціальні норми** стосовно країн, що розвиваються (стаття 15).
10. Угода про застосування статті VII ГАТТ 1994р. (стосовно оцінки товару для митних цілей)	**Встановлює єдині правила** митної оцінки товарів. **Визначає адміністрування** митного оцінювання. **Встановлює порядок** консультацій та регулювання спорів у сфері оцінки товарів для митних цілей. **Встановлює особливий диференційований режим** стосовно країн, що розвиваються.
11. Угода про передвідвантажувальну інспекцію	**Регулює порядок діяльності, що стосується перевірки якості, кількості, ціни (в т.ч. курсу валют і фінансових умов та/або митної класифікації) товарів, що експортуються на територію члена СОТ**, який застосовує інспекцію. Така діяльність повинна здійснюватися в недискримінаційній формі; її процедури та критерії мають бути об'єктивними та застосовуватися на засадах рівноправності всіх експортерів (стаття 2). **Встановлює:** ❖ місце проведення інспекції; ❖ стандарти, що застосовуються. **Визначає вимоги до:** ❖ забезпечення транспарентності інспекції; ❖ захисту конфіденційної ділової інформації; ❖ уникнення конфлікту інтересів; ❖ усунення невиправданих затримок при проведенні інспекції. **Встановлює правила:** ❖ перевірки ціни з метою запобігання завищенню та заниженню цін та уникнення шахрайства; ❖ процедур оскарження та врегулювання спорів тощо.
12. Угода про правила визначення походження	**Встановлює правила визначення країни походження товарів**, що застосовуються при використанні непреференційних інструментів торговельної політики, зокрема, при застосуванні режиму найбільшого сприяння, антидемпінгового і компенсаційного мита, захисних заходів. **Визначає вимоги до:** ❖ маркування походження; ❖ усунення дискримінаційних кількісних обмежень або тарифних квот. **Встановлює** правила визначення походження, що використовуються при державних закупівлях та в торговельній статистиці. **Містить домовленості щодо процедур** повідомлення, перегляду, консультацій і врегулювання спорів. **Встановлює завдання у сфері гармонізації правил визначення походження** на основі застосування спеціальної Робочої програми. Складовою частиною Угоди є Спільна декларація щодо преференційних правил визначення походження.
13. Угода про процедури ліцензування імпорту	**Встановлює**, що правила для процедур ліцензування імпорту повинні бути нейтральними у застосуванні та використовуватися безпристрасно і справедливо (стаття 1). Такі правила повинні публікуватися. Форми та процедури подання заявок на отримання ліцензій мають бути якомога простішими. **Встановлює:** ❖ правила автоматичного (стаття 2) і неавтоматичного (стаття 3) ліцензування імпорту; ❖ граничні терміни для видачі ліцензій; ❖ правила стосовно повідомлень, консультацій і врегулювання спорів.
14. Угода про субсидії та компенсаційні заходи	**Дає визначення субсидії та встановлює критерії надання адресних субсидій.** **Містить переліки** (що не поширюються на випадки, передбачені Угодою про сільське господарство): ❖ заборонених субсидій — субсидій, зумовлених показниками експорту та використанням вітчизняних товарів на перевагу імпортованим (стаття 3 Додатку I); ❖ субсидій, що дають підставу для вжиття заходів — у разі, якщо субсидії завдають шкоди галузі виробництва іншого члена СОТ, серйозної шкоди інтересам інших членів СОТ, зводять нанівець або зменшують переваги, набуті членами СОТ згідно ГАТТ (стаття 5); визначаються критерії наявності серйозної шкоди (включаючи випадки надання субсидій у розмірах, що перевищують 5% вартості товару, покриття виробничих збитків, списання заборгованості); ❖ субсидій, що не дають підстав для вжиття заходів, включаючи неадресні субсидії; адресних субсидій, що надаються з дотриманням визначених умов щодо обсягу та напрямів використання, в науково-дослідній діяльності, для допомоги неблагополучним регіонам у рамках загального регіонального розвитку, сприяння у прискореній адаптації до нових вимог до охорони довкілля (стаття 8). **Встановлює засоби правового захисту** у випадку застосування заборонених субсидій або субсидій, що обмежуються, з використанням Органу врегулювання спорів. **Встановлює порядок застосування компенсаційного мита** (особливого мита, що стягується для нейтралізації субсидії згідно зі статтею VI ГАТТ), включаючи порядок проведення відповідних розслідувань, збору доказів, розрахунку обсягів субсидії, обчислення розміру шкоди, вжиття тимчасових заходів тощо.

	Встановлює спеціальний і диференційований режим стосовно країн, що розвиваються, виходячи з визнання, що субсидії можуть відігравати важливу роль у програмах економічного розвитку цих країн (стаття 27). **Встановлює порядок стосовно країн з перехідною економікою**, згідно з яким вони можуть застосовувати програми та заходи, необхідні для такого переходу (стаття 29) — з семирічним терміном від дати набуття чинності Угодою про скасування заборонених видів субсидій. Крім того надається пільговий режим (наближений до країн, що розвиваються) застосування субсидій, що звичайно обмежуються.
15. Угода про захисні заходи	**Встановлює механізми застосування захисних заходів** відповідно до статті XIX ГАТТ 1994 у випадках, коли певний товар імпортується в таких обсягах та на таких умовах, що завдають або загрожують завданням серйозної шкоди галузі вітчизняного виробництва аналогічних товарів, що безпосередньо конкурують з імпортованими (стаття 2). **Визначає порядок:** ❖ проведення відповідних розслідувань; ❖ визначення наявності або загрози серйозної шкоди; ❖ повідомлень і консультацій у цій сфері; ❖ терміну дії (як правило, не більше чотирьох років) та перегляду захисних заходів; ❖ застосування тимчасових захисних заходів та ін. **Встановлює спеціальний режим застосування захисних заходів стосовно товарів країн, що розвиваються:** захисні заходи не повинні застосовуватися, якщо частка імпорту певного товару в країні-імпортері не перевищує 3%; ці країни мають право на подовжений (на два роки) термін застосування захисних заходів (стаття 9).
Інші загальнообов'язкові багатосторонні угоди та домовленості	
16. Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС)	**Встановлює:** **(1) Загальні зобов'язання та процедури** стосовно: ❖ застосування режиму найбільшого сприяння (стаття II); ❖ прозорості та нерозголошення конфіденційної інформації; ❖ зростання участі країн, що розвиваються; ❖ економічної інтеграції та угод про інтеграцію ринків робочої сили; ❖ внутрішнього регулювання; ❖ визнання (отриманих знань, досвіду, виконаних вимог, ліцензій і сертифікатів, виданих у певній країні); ❖ монополій і виключних постачальників послуг; ❖ ділової практики; ❖ надзвичайних захисних заходів (стаття X); ❖ платежів і переказів; ❖ обмежень з метою захисту платіжного балансу (стаття XII); ❖ державних закупівель; ❖ субсидій; ❖ загальних винятків і винятків з міркувань безпеки (статті XIV та XIV-bis). **(2) Конкретні зобов'язання** з доступу на ринок (стаття XVI), застосування національного режиму (стаття XVII) та деяких додаткових зобов'язань. Стаття XVI встановлює види заборонених заходів у секторах, що включені до Розкладу зобов'язань, серед яких: ❖ обмеження кількості постачальників послуг або у формі кількісних квот, монополій, виключних постачальників послуг, або підтвердження економічної необхідності; ❖ обмеження загальної вартості операцій з послугами або активів у формі кількісних квот чи вимог підтвердження економічної необхідності; ❖ обмеження загальної кількості операцій з послугами або загального обсягу продукції послуг у формі кількісних квот чи вимог підтвердження економічної необхідності; ❖ обмеження загальної кількості фізичних осіб, які можуть бути зайняті у певному секторі послуг, або які можуть бути найняті; ❖ заходи, що обмежують або вимагають конкретних типів юридичних осіб або спільних підприємств, через які постачальник послуги може надавати послугу; ❖ обмеження на участь іноземного капіталу у формі обмеження максимального відсотка іноземного володіння акціями або загальної вартості індивідуальних чи сукупних іноземних інвестицій. В цих же секторах застосовується національний режим. ❖ **Заходи з подальшої лібералізації**, включаючи переговори про конкретні зобов'язання та розклади таких зобов'язань (стаття XX), а також порядок внесення змін до розкладів. ❖ **Інституційні положення**, включаючи порядок проведення консультацій, врегулювання спорів і виконання рішень, функціонування Ради з торгівлі послугами, технічного співробітництва, відносин з іншими міжнародними організаціями. Угода містить також порядок відмови у вигодах та додатки зі спеціальними положеннями стосовно окремих видів послуг (авіатранспортних, фінансових, послуг у сферах морських перевезень і телекомунікацій).
17. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності Угода ТРІПС)	**Визначає зобов'язання стосовно дотримання положень чинних міжнародних конвенцій з питань охорони прав інтелектуальної власності**, конкретизуючи і доповнюючи відповідні положення, що стосуються торгівлі. **Передбачає можливість встановлення членами СОТ в своєму національному законодавстві більш високого рівня охорони прав інтелектуальної власності** (стаття 1). **Встановлює (за окремими винятками) національний режим** (стаття 3) **та режим найбільшого сприяння** (стаття 4) **стосовно охорони прав інтелектуальної власності іноземних осіб.** **Встановлює стандарти** щодо наявності, сфери дії та використання прав інтелектуальної власності в різних сферах, включаючи авторське право та суміжні права, товарні знаки, географічні позначення, промислові зразки, патенти, топографії інтегральних мікросхем, захист конфіденційної інформації, контроль за практикою антиконкурентних дій у договірних ліцензіях (статті 9-40). **Регламентує механізми захисту прав інтелектуальної власності,** які мають застосовуватися таким чином, щоб уникнути створення бар'єрів для законної торгівлі та забезпечити гарантії проти зловживання ними; самі процедури захисту мають бути справедливими та рівними для всіх, не повинні бути безпідставно ускладнені, а вартість їх не повинна бути високою або супроводжуватися значними матеріальними затратами, містити безпідставні часові обмеження або невиправдані затримки (стаття 41). **Передбачає цивільно-правові та адміністративні процедури та засоби захисту прав,** застосування тимчасових заходів захисту, спеціальні вимоги до заходів на кордоні, а також кримінальні процедури (статті 42-60), порядок регулювання спорів. **Визначає** особливості застосування Угоди на перехідний період для найменш розвинутих країн (стаття 66), а також інституційні положення, винятки щодо безпеки (стаття 73) та ін.
18. Домовленість про правила та процедури врегулювання спорів	**Встановлює правила і процедури, що стосуються врегулювання спорів**, які подаються на розгляд відповідно до угод, визначених СОТ, а також консультацій і врегулювання спорів стосовно прав і зобов'язань за положеннями Угоди СОТ. Правила і процедури діють разом з відповідними спеціальними положеннями, що містяться в охоплених угодах (угоди, які перелічено у доповненні до цієї Домовленості). **Засновує орган з врегулювання спорів**, який має право видавати дозвіл на тимчасове припинення поступок та інших зобов'язань (стаття 2) та уповноважений тлумачити положення угод СОТ відповідно до звичайних правил тлумачення міжнародного публічного права (стаття 3).

	Регулює порядок надання послуг доброї волі, з примирення та посередництва, створення груп експертів Органом врегулювання спорів і порядок їх діяльності; порядок розгляду апеляцій Апеляційним органом, нагляду за виконання рекомендацій і постанов Органу врегулювання спорів, порядок надання компенсацій і припинення поступок. **Встановлює спеціальні процедури стосовно найменш розвинутих країн** (стаття 24).
19. Механізм огляду торговельної політики	**Зазначає,** що огляд торговельної політики спрямований на покращання дотримання членами СОТ правил, норм та зобов'язань, більш збалансоване функціонування багатосторонньої торговельної системи шляхом надання їй більшої транспарентності та розуміння торговельної політики і практики членів СОТ. **Дозволяє** оцінити всі аспекти торговельної політики і практики членів СОТ та їх вплив на функціонування багатосторонньої торговельної системи. Однак, не слугує основою для контролю виконання окремих зобов'язань за угодами чи процедур врегулювання спорів, не накладає на членів нових зобов'язань щодо політики (стаття А). **Встановлює:** ❖ принцип внутрішньої транспарентності прийняття рішень урядом щодо питань торговельної політики (стаття В). ❖ процедури моніторингу з боку Органу з огляду торговельної політики, що здійснюється періодично, визначає частоту таких оглядів у залежності від частки країни у світовій торгівлі (стаття С); порядок надання звітності (стаття D) та ін.

Багатосторонні торговельні угоди з обмеженою кількістю учасників:
- ❖ Угода про торгівлю цивільною авіатехнікою;
- ❖ Угода про державні закупівлі;
- ❖ Міжнародна угода про торгівлю молочними продуктами (втратила чинність у 1997р.);
- ❖ Міжнародна угода про торгівлю яловичиною (втратила чинність у 1997р.).

Інші рішення міністрів та домовленості Уругвайського раунду ГАТТ: про заходи на користь найменш розвинутих країн; про процедури повідомлення; про заходи щодо можливих негативних наслідків програми реформ для найменш розвинутих країн та країн, що розвиваються, які є чистими імпортерами продуктів харчування; щодо запропонованої домовленості про інформаційну систему стандартів СОТ-*ISO*; про розгляд публікацій Інформаційного центру *ISO/IEC*; про боротьбу проти введення в оману; щодо випадків, коли митні адміністрації мають підстави для сумнівів щодо правдивості або точності задекларованої вартості; щодо текстів, пов'язаних з мінімальними вартостями та імпорту окремими агентами, окремими дистриб'юторами та окремими концесіонерами; про інституційні заходи щодо Генеральної угоди про торгівлю послугами; про певні процедури врегулювання спорів для Генеральної угоди про торгівлю послугами; про торгівлю послугами та охорону довкілля; про переговори про переміщення фізичних осіб; про фінансові послуги; про переговори щодо послуг; морського транспорту; про переговори щодо основних видів телекомунікацій; про професійні послуги; про приєднання до Угоди про державні закупівлі; про застосування та перегляд Домовленості про правила і процедури, що визначають порядок врегулювання спорів; про прийняття Угоди про створення Світової організації торгівлі та приєднання до неї; про торгівлю та охорону навколишнього природного середовища; про організаційні та фінансові наслідки впровадження Угоди про створення Світової організації торгівлі; про зобов'язання у сфері фінансових послуг та деякі інші.

Конференції міністрів СОТ

Дата, місце проведення	Предмет обговорення та досягнуті домовленості
9-13 грудня 1996р., м.Сінгапур (Сінгапур)	❖ Результати діяльності СОТ за два роки; перебіг імплементації зобов'язань і домовленостей Уругвайського раунду. ❖ Напрями подальшої лібералізації торгівлі товарами та послугами, зокрема, підвищення прозорості в державних закупівлях. Звернута увага на неприпустимість використання стандартів праці в протекціоністських цілях. ❖ Проблеми підвищення потенціалу торговельних можливостей країн, що розвиваються. Досягнута **домовленість стосовно країн, що розвиваються.** Домовленість передбачає спеціальний План дій, що має включати підвищення можливостей доступу до ринків, покращання умов інвестування, дію Глобальної системи торгових преференцій тощо. Прийнята **Декларація про торгівлю продукцією інформаційних технологій,** що передбачає ліквідацію тарифів у цій сфері (Декларація прийнята рядом членів СОТ)*. Прийняте **рішення про безмитну торгівлю стосовно понад 400 видів фармацевтичних препаратів** (рішення прийняте рядом членів СОТ).
18-20 травня 1998р., м.Женева (Швейцарія)	❖ Перебіг імплементації домовленостей Уругвайського раунду та програма наступних дій. ❖ Заходи з подолання фінансової кризи в ряді країн. Підкреслена необхідність: дотримання підходу на основі відкритих ринків; впровадження більш узгодженого підходу до глобального регулювання з боку провідних міжнародних організацій, включаючи МВФ і Світовий банк. ❖ Перебіг виконання Угоди про інформаційні технології *(Information Technology Agreement)*. Констатоване успішне завершення переговорів стосовно лібералізації ринку у сфері базових телекомунікацій і фінансових послуг. ❖ Спеціальний режим для країн, що розвиваються. Прийнята **Декларація про глобальну електронну торгівлю,** що передбачає розробку Робочої програми з вивчення всіх питань, пов'язаних з глобальною електронною комерцією, а також зобов'язання продовжувати поточну практику нестягнення мита з електронних переказів.
30 листопада - 3 грудня 1999р., м.Сіетл (США)	Очікувалося рішення про початок чергового раунду багатосторонніх переговорів стосовно подальшої лібералізації торгівлі товарами та послугами — але внаслідок загострення суперечностей між членами СОТ таке рішення прийняте не було. Досягнута домовленість про проведення переговорів з питань подальшої лібералізації торгівлі послугами, сільськогосподарськими товарами тощо.
9-14 листопада 2001р., м.Доха (Катар)	❖ Перебіг імплементації укладених домовленостей і зобов'язань. ❖ Проблеми країн, що розвиваються, та найменш розвинутих країн, зокрема, стосовно підвищення їх потенціалу у використанні можливостей багатосторонньої торговельної системи. Прийнята **Декларація міністрів про ТРІПС та лікарські засоби.** Декларація відбиває визнання міністрами можливості гнучкого застосування урядами положень Угоди ТРІПС у випадку вирішення проблем охорони здоров'я. Підкреслюється, що Угода ТРІПС не повинна заважати діям членів СОТ, спрямованим на забезпечення охорони здоров'я. Визначені окремі правила обов'язкового ліцензування, паралельного імпорту, врегулювання спорів тощо. Досягнута **згода на надання ЄС права звільнення від зобов'язань недискримінації** у торгівлі з метою узаконення наданих ним преференційних тарифних поступок країнам Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону — колишнім колоніям країн-членів ЄС. Прийняте **рішення про початок нового раунду багатосторонніх торговельних переговорів** — у 2003р. в Мехіко.

* Значення цього кроку важко переоцінити, адже обсяги світового ринку офісного та телекомунікаційного обладнання у 2000р. становили $940 млрд., або 15,2% обсягу світового експорту. Див.: WTO. *International Trade Statistics 2001.* — Geneva, 2001, p.95.

Зростаючі темпи глобалізації зумовлюють прискорену ліквідацію формальних тарифних та нетарифних перешкод на шляху руху товарів. За цих умов, використання неформальних (у багатьох випадках — неявних) механізмів обмежувальної ділової практики може заважати отриманню переваг від міжнародного поділу праці та переміщення факторів виробництва. Тому нагальним питанням є **удосконалення механізмів, що застосовуються проти неформальної обмежувальної ділової практики.**

Значна інтенсифікація регіональних інтеграційних процесів супроводжується укладанням значної кількості регіональних торговельних угод, що може призвести до ерозії базових загальносвітових режимів регулювання торгівлі. Тому постає питання **вироблення та реалізації узгоджених вимог до характеру, структури і механізмів регулювання міжнародних торговельних зв'язків у рамках регіональних угод.** До таких вимог належать, насамперед, вимоги відкритості до третіх країн і реалізації принципу недискримінації у торговельно-економічних відносинах.

Зростають темпи створення та масштаби діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК). Крупні ТНК здатні істотно обмежувати розвиток вільної глобальної конкуренції — за рахунок їх відносно замкнутого внутрішнього корпораційного обороту, механізмів фактично неконтрольованого перерозподілу ресурсів через трансфертні ціни, контролю над торговими марками та захистом прав інтелектуальної власності. Тому необхідним є **вироблення консолідованих правил конкуренції у глобальному економічному середовищі.**

Нерівномірність економічного розвитку країн все більш негативно позначається на збалансованості механізмів багатостороннього торговельно-економічного регулювання. Перспективи більш збалансованого розвитку глобальної торговельно-економічної системи багато в чому залежать від зменшення розриву в рівнях розвитку країн (а отже — торговельно-економічних норм і правил, яких вони здатні дотримуватися). Зокрема — від створення механізмів полегшеного доступу менш розвинутих країн до світових інформаційних і науково-технологічних ресурсів. Це вимагає **створення ефективної системи допомоги менш розвинутим країнам** з метою: підвищення їх потенціалу у використанні переваг більш вільного міжнародного економічного обміну; стимулювання процесів модернізації і нарощування їх міжнародної конкурентоспроможності[7].

Отже, актуальною є необхідність запровадження системного підходу до формування глобального механізму регулювання міжнародної торгівлі та пов'язаних з нею сфер економічної діяльності.

Таким чином, СОТ є впливовою міжнародною організацією, що набуває глобального характеру. Її діяльність і вплив поширюються на сфери, що виходять за рамки власне торговельних стосунків. Все більшої актуальності для неї набувають питання подальшого розвитку міжнародної системи економічного регулювання, що мають розглядатися в ході нового раунду багатосторонніх торговельних переговорів у м.Мехіко в 2003р. Членство в СОТ для будь-якої країни є не лише вигідним — сьогодні це є практично обов'язковою умовою інтеграції у світове господарство.

1.2 ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ СОТ У СВІТЛІ НОВОГО РАУНДУ БАГАТОСТОРОННІХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПЕРЕГОВОРІВ ("РАУНДУ РОЗВИТКУ")

Нові перспективи розвитку СОТ визначені в Декларації IV Конференції міністрів СОТ у Катарі[8], яка містить Робочу програму СОТ, що передбачає проведення переговорів з широкого кола питань. Переговори мають завершитися не пізніше 1 січня 2005р.[9]

Робоча програма фактично визначає перелік пріоритетів СОТ — вона містить чітке визначення цілей і розкладів поточних переговорів стосовно сільського господарства та послуг, а також переговорів (або можливості їх проведення) з широкого кола питань. До них, зокрема, належать питання про тарифи на промислову продукцію, торгівлю та інвестиції, торгівлю та конкурентну політику, окремі аспекти зв'язку між торгівлею і навколишнім середовищем та ін.[10]

На Конференції домінувала тема країн, що розвиваються — в цілому та найменш розвинутих країн зокрема. Декларація закликає надати підтримку країнам, що розвиваються, та зобов'язує міністрів звернути увагу "на особливу вразливість найменш розвинутих країн та на специфічні структурні проблеми, з якими вони стикаються в глобальному економічному середовищі". Велика кількість пунктів Робочої програми присвячена саме цим питанням.

Відповідно до Декларації, члени СОТ проведуть переговори або консультації також з наступних питань:

- прозорість державних закупівель;
- сприяння торгівлі;
- правила СОТ стосовно регіональних торговельних угод;
- врегулювання спорів;
- торгівля та навколишнє середовище;
- електрона торгівля;
- торгівля, борги та фінанси;
- торгівля та передача технологій;
- технічне співробітництво та створення нових можливостей;

[7] Див. Сіденко В. Міжнародна регулююча система СОТ та її роль у розвитку глобальної економіки // Глобалізація і безпека розвитку: Монографія/Білорус О., Лук'яненко Д. та ін.; Керівник авт. колективу і наук. ред. О.Білорус. — Київ, 2001, с.536-538.

[8] World Trade Organization. Ministerial Conference. Fourth Session. Doha, 9-14 November 2001. Ministerial Declaration. — Document WT/MIN(01)/DEC/W/1.

[9] Єдиним винятком є переговори щодо посилення та вдосконалення положень Домовленості про правила і процедури врегулювання спорів, які мають завершитися до кінця травня 2003р. Виконання деяких частин Робочої програми має бути завершено до кінця 2002р., тобто до чергової Конференції міністрів СОТ.

[10] Див. таблицю "Основні напрями багатосторонніх переговорів Раунду розвитку".

Основні напрями багатосторонніх переговорів “Раунду розвитку”
(визначені Декларацією IV Конференції міністрів СОТ у Катарі)

Питання переговорів	Предмет обговорення та досягнуті домовленості	Терміни
Сільське господарство	Переговори з питань сільського господарства відбуваються відповідно до статті 20 Угоди про сільське господарство. Декларація IV Конференції міністрів СОТ у Катарі підтвердила довгострокову ціль, вже узгоджену в Угоді — запровадити справедливу та ринково-орієнтовану торговельну систему через реалізацію Програми реформи. Програма містить посилені правила, а також чітко визначені зобов’язання щодо державної підтримки та захисту сільського господарства. Мета полягає в усуненні обмежень і викривлень на світових сільськогосподарських ринках, а також у запобіганні їх появі в майбутньому. Уряди країн-членів СОТ взяли на себе зобов’язання провести всеохоплюючі переговори стосовно: ❖ доступу до ринку: про суттєві скорочення тарифів; ❖ експортних субсидій: про поступове скорочення всіх форм експортних субсидій; ❖ внутрішньої підтримки: про суттєві скорочення тих видів підтримки, що спотворюють торгівлю. Особлива увага буде приділена неторговельним аспектам — таким, як захист довкілля, продовольча безпека, розвиток сільських районів тощо.	Початок переговорів — **2000р.** Розробка та можливі формулювання зобов’язань країн — до **31 березня 2003р.** Розширені проекти зобов’язань країн — до **V Конференції міністрів у 2003р. (Мехіко).** Завершення переговорів — **1 січня 2005р.**
Доступ до ринку несільсько-господарських товарів	Досягнуті домовленості про початок переговорів про зменшення тарифів на всі несільсько-господарські товари. Метою є зменшення або усунення тарифів, включаючи скорочення чи усунення тарифних піків, високих тарифів і тарифної ескалації, а також нетарифних бар’єрів — зокрема, стосовно товарів, в експорті яких зацікавлені країни, що розвиваються. На початку переговорів учасники мають домовитися про правила зниження тарифів (на Токійському раунді учасники використовували узгоджену математичну формулу зменшення тарифів; на Уругвайському — домовилися знижувати тарифи на потоварній основі).	Початок переговорів — **січень 2002р.** Розширений огляд пропозицій та зобов’язань — **V Конференція міністрів у 2003р. (Мехіко).** Завершення переговорів — **1 січня 2005р.**
Правила СОТ стосовно антидемпінгу та субсидій	Міністри домовилися провести переговори стосовно угод про антидемпінг (стаття VI ГАТТ) і субсидії. Метою переговорів має бути уточнення та покращання правил з одночасним збереженням базових засад, концепцій і принципів угод, а також урахування потреб країн, що розвиваються, та найменш розвинутих країн.	
Послуги	Переговори стосовно торгівлі послугами відбуваються в рамках діяльності Ради з торгівлі послугами. Відповідно до Генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТС), члени СОТ зобов’язані провести переговори з визначених питань і перейти до наступних раундів переговорів з метою подальшої лібералізації торгівлі послугами. У березні 2001р. Рада з торгівлі послугами запровадила методологію і процедури проведення зазначених переговорів. Схвалені результати проведеної роботи, ще раз підтверджена методологія і процедури проведення переговорів, визначені окремі ключові аспекти розкладу переговорів.	Початок переговорів — **2000р.** Методологія і процедури переговорів — **березень 2001р.** Запити про доступ на ринки — **до 30 червня 2002р.** Початкові пропозиції щодо доступу на ринки — до **31 березня 2003р.** Розширений огляд пропозицій і зобов’язань — **V Конференція міністрів у 2003р. (Мехіко).** Завершення переговорів — **1 січня 2005р.**
Торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРІПС)	**ТРІПС та охорона здоров’я.** Акцентовано увагу на важливості впровадження Угоди ТРІПС таким чином, щоб це сприяло охороні здоров’я шляхом як спрощення доступу до існуючих лікарських засобів, так і створення нових. Визначено, по-перше, що Рада з ТРІПС повинна знайти рішення проблем, що можуть постати при застосуванні обов’язкового ліцензування перед країнами, які мають незначні чи зовсім не мають можливостей виробляти фармацевтичні препарати. По-друге, для найменш розвинутих країн термін застосування ними правил патентування фармацевтичних препаратів подовжено до 1 січня 2016р. **Система реєстрації географічних позначень.** Географічні позначення містять назви місць, що ідентифікують товари з особливими характеристиками, які визначаються місцем їх походження. Рада СОТ з ТРІПС вже почала роботу над багатосторонньою системою реєстрації географічних позначень для вино-горілчаних виробів.	Переговори з цього питання мають закінчитися до **V Конференції міністрів у 2003р. (Мехіко).**
Зв’язок між торгівлею та інвестиціями	**Перегляд положень ТРІПС.** Рада з ТРІПС почала розглядати питання стосовно патентоздатності або непатентоздатності винаходів у сфері рослинництва та тваринництва, а також питання захисту видів рослин. Відповідно до Декларації IV Конференції міністрів СОТ у Катарі, Рада з ТРІПС повинна розглянути також питання взаємозв’язку між Угодою ТРІПС і Конвенцією ООН щодо біологічного розмаїття, захисту традиційних знань і фольклору та ін. До початку переговорів Робоча група має зосередити свою діяльність на: ❖ визначенні питань для переговорів; ❖ вивченні проблем забезпечення прозорості, недискримінації; ❖ підготовці договірних зобов’язань; ❖ визначенні винятків у зв’язку з платіжним балансом; ❖ врегулюванні спорів тощо.	Початок переговорів з цього питання — після **V Конференції міністрів у 2003р. (Мехіко).**
Зв’язок між торгівлею і конкурентною політикою	До початку переговорів Робоча група має зосередити свою діяльність на визначенні: ❖ основних принципів, включаючи прозорість, недискримінацію і справедливі процедури; ❖ шляхів добровільного співробітництва членів СОТ у сфері конкурентної політики; ❖ напрямів підтримки та поступового зміцнення конкуренції в країнах, що розвиваються.	Початок переговорів з цього питання — після **V Конференції міністрів у 2003р. (Мехіко).**

- проблеми найменш розвинутих країн;
- спеціальний і диференційований режими стосовно країн, що розвиваються;
- питання та проблеми пов'язані з імплементацією угод.

СОТ об'єктивно оцінює своє майбутнє та перспективи створення нових механізмів глобального регулювання економічного розвитку. Новий раунд багатосторонніх торговельних переговорів у рамках СОТ може призвести до істотного розвитку механізмів міжнародного економічного регулювання, подальшого розширення сфери їх дії і поглиблення впливу на окремі національні економіки.

ВИСНОВКИ

СОТ набуває глобального характеру та має перетворитися на організацію з практично всеохоплюючим членством після прийняття до неї ряду нових членів (насамперед, Російської Федерації). З моменту створення ГАТТ значно розширилося поле регулюючої діяльності, яке на сьогодні далеко виходить за рамки власне торговельних стосунків, перетворюючи СОТ на провідну міжнародну економічну організацію, членство в якій є практично обов'язковою умовою для будь-якої країни, що прагне інтегруватися у світове господарство.

В структурному, фінансовому та кадровому відношеннях СОТ є потужною і впливовою міжнародною структурою, здатною ефективно виконувати функції міжнародного економічного регулювання. Внаслідок цього вступ до СОТ має бути вигідним у довгостроковому плані для будь-якої країни.

Участь у СОТ означає одночасно й участь у системі багатосторонніх домовленостей, що охоплюють дедалі більшу сферу регулювання та утворюють глобальний механізм економічного регулювання. Однак, незавершеність процесу становлення багатосторонньої міжнародної системи економічного регулювання залишає для майбутніх переговорів численні відкриті питання. Для вирішення значної їх частини передбачається проведення нового раунду багатосторонніх торговельних переговорів, що розпочнеться у 2003р.

Результати нового раунду багатосторонніх торговельних переговорів у рамках СОТ можуть призвести до істотного розвитку механізмів міжнародного економічного регулювання, подальшого розширення сфери їх дії і поглиблення впливу на окремі національні економіки. Важливою є можливість безпосередньо взяти участь у таких переговорах з метою відстоювання власних національних інтересів при формуванні багатосторонніх правил регулювання. Водночас, початок нового раунду переговорів ускладнює завдання для майбутніх членів СОТ щодо пристосування до параметрів багатосторонньої торговельної системи. За цих умов Україні навряд чи можна розраховувати на істотні послаблення та створення особливих пільгових термінів в умовах приєднання до цієї організації. ■

2. ПРОЦЕС ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО СОТ: ЗДОБУТКИ І НЕВИРІШЕНІ ПРОБЛЕМИ

Україна звернулася до ГАТТ з офіційною заявкою про приєднання в 1993р. На цій підставі 17 грудня 1993р. була створена Робоча група з розгляду заявки України про приєднання до ГАТТ, з 1995р. — **Робоча група з розгляду заявки України про вступ до СОТ** (далі — Робоча група)[11]. За вісім років переговорного процесу відбулося дев'ять засідань Робочої групи[12]; ведуться двосторонні переговори з її учасниками про доступ до ринків товарів і послуг.

У цьому розділі розглядаються питання порядку приєднання нових членів до СОТ, узагальнюється досвід формування умов вступу до цієї організації, історії відносин України та СОТ.

З метою оцінки можливих термінів вступу України до СОТ, питання вступу розглядається в аспектах: організації і забезпечення переговорного процесу; діяльності у сфері гармонізації законодавства; результатів, досягнутих у ході переговорів; проблем, що потребують вирішення.

2.1 ПРОЦЕС ПРИЄДНАННЯ ДО СОТ: ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА І МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Зараз набуття членства в СОТ відбувається за єдиною процедурою, виробленою протягом 1996-2001рр. шляхом накопичення досвіду прийому до СОТ 16-ти (на цей час) нових членів[13].

Кожен новий член СОТ бере на себе зобов'язання дотримуватися встановлених принципів при реформуванні національного торговельного режиму, що стає більш передбачуваним, прозорим і відкритим. Водночас, члени СОТ, формулюючи вимоги до країн-претендентів стосовно доступу до їх ринків, відстоюють інтереси власних компаній, захищаючи таким чином власне виробництво та робочі місця. Тому переговорний процес триває роками й завершується, як правило, на користь більш сильних і досвідчених.

Перспективи кожної країни-претендента залежать, **по-перше,** від уміння трактувати основні положення угод СОТ, виходячи з національних інтересів; **по-друге,** вміння виграшно висвітлювати національний торговельний режим; **по-третє**, від уміння "здавати" менш важливі позиції, відстоюючи принципові. Тому в результатах домовленостей про умови приєднання до СОТ різних країн спостерігаються разючі відмінності. При цьому, окремі країни, що перебувають в істотно кращому макроекономічному становищі та мають вищий рівень розвитку, можуть отримувати згоду на застосування, наприклад, вищих рівнів імпортного тарифу та брати на себе інші менші зобов'язання стосовно лібералізації доступу до ринків (таблиці *"Середні рівні зв'язаних імпортних тарифів окремих нових членів СОТ"*[14], *"Поступки та зобов'язання стосовно товарів з боку окремих країн з перехідною економікою, що приєдналися до СОТ у 1996-2001рр."*[15]).

Приєднання до СОТ передбачає певні стадії переговорного процесу з дотриманням чітко встановлених правил і механізмів (врізка *"Приєднання до Світової організації торгівлі: правила та механізми"*).

Відповідно до встановленої процедури, переговори про приєднання країни-кандидата до СОТ відбуваються в рамках спеціальної **Робочої групи,**

---

[11] До складу Робочої групи ввійшли 42 члени СОТ.

[12] Останнє, дев'яте засідання відбулося 25 червня 2002р. в Женеві (Швейцарія).

[13] Еквадор (21.01.1996), Болгарія (1.12.1996), Монголія (29.01.1997), Панама (6.09.1997), Киргизія (20.12.1998), Латвія 10.02.1999), Естонія (13.11.1999), Йорданія (11.04.2000), Грузія (14.06.2000), Албанія (8.09.2000), Оман (9.11.2000), Хорватія (30.11.2000), Литва (31.05.2001), Молдова (26.07.2001), Китай (11.12.2001), Окрема митна територія Тайвань, Пенью, Кінмень та Матсу (Китайський Тайвань) (*Separate Customs Territory of Taiwan, Penghu, Kinmen and Matsu*) (1.01.2002).

[14] World Trade Organization. *Overview of Developments in the International Trading Environment: Annual report by the Director-General.* — Geneva, September 2001, p.62.

[15] Джерела: Графік поступок кожної країни; СОТ; WT/ACC/7 та його редакції; Секретаріат СОТ, Світовий банк, Огляд Світового банку за 1999р., розрахунки ЮНКТАД. — Россия на пути в ВТО, 2002, №3, с.12-15. Класифікація країн — оцінка експертів Центру Разумкова.

Середні рівні зв'язаних імпортних тарифів окремих нових членів СОТ

Країни, що приєдналися до СОТ	Простий середній рівень зв'язаного тарифу (%)*	
	Сільсько-господарські товари	Несільсько-господарські товари
Країни з перехідною економікою		
Албанія	10,6	6,0
Болгарія	**34,9**	12,6
Хорватія	**10,4**	**5,0**
Естонія	17,7	6,6
Грузія	12,1	5,8
Киргизія	11,7	6,7
Латвія	33,6	9,3
Литва	15,6	8,2
Молдова	12,4	5,7
Монголія	18,4	20,0
Країни, що розвиваються		
Еквадор	25,8	**20,1**
Йорданія	**25,0**	15,0
Оман	**30,5**	**11,0**
Панама	26,1	11,5

* Не враховуючи специфічних ставок тарифу.

ТОЧКА ЗОРУ

Приєднання до Світової організації торгівлі: правила та механізми

Майкл ДЖОНСОН, *радник з питань торговельної політики, Велика Британія, у 1960-1995рр. працював на Уряд Великої Британії, протягом 1985-1993рр. — урядовий координатор з питань зовнішньої торговельної політики Європейського Союзу та ГАТТ*

Приєднання до СОТ ніколи не має автоматичного характеру. Як тільки країна подає заявку на вступ, починаються складні переговори, що завжди тривають кілька років. Переговори про приєднання Китаю тривали 15 років, оскільки заявка поставила особливо складні економічні та політичні питання, але й в окремих інших випадках переговори про вступ відбувалися протягом багатьох років.

Проблема полягає в тому, що країна-претендент веде переговори не з однією інституцією. Кожен із 144 членів СОТ має прийняти рішення про готовність претендента приєднатися до Організації. Найбільш зацікавлені члени СОТ беруть участь у спеціальній Робочій групі, що розглядає заявку. Робоча група ретельно вивчає кожну деталь торговельного режиму претендента, його економічні закони та пропозиції стосовно відкриття ринків. Робочі групи завжди вимагають, щоб претендент узяв на себе всі численні зобов'язання за угодами СОТ і, що є особливо важливим, — **ще до моменту приєднання прийняв усі внутрішні закони та адміністративні правила, необхідні для негайного виконання взятих зобов'язань.**

Хоча за останні 30 років масив загальних правил СОТ надзвичайно зріс, СОТ усе ще базується на принципі **двосторонніх переговорів** між членами з метою відкриття їх відповідних ринків. Багато хто із членів СОТ бажають скористатися з унікальної можливості, яку надають переговори з претендентом, щоб отримати на його ринку значимий доступ для своїх товарів і послуг. Це означає, що паралельно з процесом вивчення Робочою групою своєї загальної торговельної позиції, претендент повинен вести окремі деталізовані переговори про відкриття ринків з кожним з найбільш важливих членів СОТ. Після вступу, **погоджені з кожним із них поступки мають застосовуватися до всіх членів СОТ,** відповідно до так званого *режиму найбільшого сприяння.*

що складається з представників урядів країн-членів СОТ, зацікавлених у проведенні переговорів з претендентом про умови його членства в Організації. Завдання Робочої групи — "вивчити заявку Уряду (країни) про приєднання до Світової організації торгівлі на підставі статті XII і надати Генеральній раді рекомендації, що можуть включати проект Протоколу про приєднання".

На вимогу Робочої групи, претендент готує **Меморандум про торговельний режим,** а також надає **інформацію про укладені міжнародні угоди та копії законодавчих і нормативних актів, що підпадають під дію угод СОТ.** Після вивчення Меморандуму та відповідей претендента на питання починаються переговори за **чотирма напрямами: про доступ до ринку товарів, ринку сільськогосподарської продукції, ринку послуг, а також — стосовно системних питань.**

За підсумками переговорів, формується **пакет документів про приєднання,** що складається з наступних документів:

- **Протокол про приєднання** — стислий документ, що констатує завершення переговорів і містить рекомендації Робочої групи урядам країн-членів СОТ прийняти претендента в члени СОТ;
- **Додатки до Протоколу про приєднання:**
  - Доповідь Робочої групи[16];
  - зобов'язання стосовно доступу на ринок товарів;
  - зобов'язання стосовно доступу на ринок послуг;
  - зобов'язання у галузі сільського господарства.

Після обговорення результатів діяльності Робочої групи Генеральною радою СОТ, або Конференцією міністрів країн-членів СОТ, приймається рішення про прийом нового члена, — як правило, шляхом досягнення консенсусу. Проте, у випадку, якщо консенсус не може бути досягнутий, рішення може бути прийняте більшістю у дві третини голосів. У такому разі, до ухвалення рішення країна, що заперечує проти вступу, може заявити про незастосування звичайних зобов'язань і вигод СОТ стосовно країни, що вступає.

Претендент на членство в СОТ ратифікує Протокол про приєднання до СОТ, що набуває юридичної чинності та надає кандидату статус повноправного члена Організації на 30-й день після повідомлення Генерального директора СОТ про виконання відповідних внутрішньодержавних процедур ратифікації.

Тривалість кожного етапу є суто індивідуальною для кожної країни й зумовлюється як її значенням для країн-партнерів, ступенем реформування її торговельного режиму, так і її політичними пріоритетами у веденні переговорів: чи віддає вона пріоритет швидкості набуття членства в СОТ чи, навпаки, приділяє першочергової уваги питанням якості умов набуття членства.

16 Це, по суті, основний документ, укладання якого відкриває "зелене світло" вступу країни до СОТ.

Поступки та зобов'язання стосовно товарів з боку окремих країн з перехідною економікою, що приєдналися до СОТ у 1996-2001рр.

Країна	Тарифні поступки по сільськогосподарських товарах	Тарифні поступки по інших товарах	Участь у секторальних ініціативах	Агреговані заходи підтримки сільського господарства	Експортні субсидії по сільському господарству
Країни, що домоглися істотних поступок у процесі переговорів про приєднання					
Болгарія	- 34,9% (в основному, від 15% до 63%); - перехідний період — п'ять-шість років; - застосування СЗЗ по деяких товарах	- 12,6% (в основному, від 5% до 25%); - перехідний період — до 15 років	кілька "нульових" ініціатив	- зниження на 79% протягом двох років	зниження по реальних виплатах на 35,8% та по асигнуваннях на 22% протягом шістьох років
Монголія	- 18,4% (в основному, від 10% до 30%); - без перехідного періоду; - незастосування СЗЗ	- 20% (в основному, від 10% до 20%); - без перехідного періоду	хімічна гармонізація	- 10% валового продукту сільського господарства	нуль
Країни, що домоглися помірних поступок у процесі переговорів про приєднання					
Естонія	- 17,7% (в основному, від 10% до 30%); - перехідний період — п'ять років; - незастосування СЗЗ	- 6,6% (в основному, нижче 15%); - перехідний період — шість років	більшість "нульових" ініціатив, хімічна гармонізація, *ITA*	- 5% валового продукту сільського господарства	нуль
Латвія	- 33,6% (в основному, від 10% до 40%); - перехідний період дев'ять років; - незастосування СЗЗ	- 9,3% (в основному, нижче 15%); - перехідний період — дев'ять років	більшість "нульових" ініціатив, хімічна гармонізація, *ITA*	- 5% валового продукту сільського господарства; - використання 24 млн. СПЗ (близько 8%), як мінімум, до 1 січня 2003р.	нуль
Литва	- в основному, від 15% до 35% (максимально 50%); - перехідний період — вісім років; - незастосування СЗЗ	- в основному, від 10% до 20% (максимально 30%); - перехідний період — чотири роки	більшість "нульових" ініціатив, хімічна гармонізація, *ITA*	- зниження на 17% за п'ять років	нуль
Країни, що не домоглися значних поступок у процесі переговорів про приєднання					
Киргизія	- 11,7% (в основному, від 5% до 20%); - без перехідного періоду, крім вовни; - по вовні — п'ять років незастосування СЗЗ	- 6,7% (в основному, нижче 10%); - перехідний період — сім років	більшість "нульових" ініціатив, хімічна гармонізація, *ITA*	- 5% валового продукту сільського господарства	нуль
Грузія	- 12,1% (в основному, від 12% до 20%); - перехідний період — п'ять років; - незастосування СЗЗ	- 5,8% (в основному, від 0% до 12%); - перехідний період — п'ять років	усі "нульові" ініціативи, за винятком алкогольних напоїв, хімічна гармонізація, *ITA*	- 10% валового продукту сільського господарства	нуль
Албанія	- 10,6% (в основному, від 10% до 20%); - перехідний період — сім років; - незастосування СЗЗ	- 6% (в основному, від 0% до 10%); - перехідний період — дев'ять років	більшість "нульових" ініціатив, хімічна гармонізація, *ITA*	- 10% валового продукту сільського господарства	нуль
Хорватія	- 10,4% (в основному, від 0% до 15%); - перехідний період п'ять років; - незастосування СЗЗ	- 5% (в основному, від 0% до 10%); - перехідний період п'ять років	більшість "нульових" ініціатив, хімічна гармонізація, *ITA*	- зниження відносно базового періоду 1996-1998рр. на 20% щорічно рівними частками протягом п'яти років з дати вступу	нуль
Молдова	- в основному, від 10% до 15% (максимально 40%); - перехідний період — чотири роки; - незастосування СЗЗ	- в основному, від 10% до 20% (максимально 40%); - перехідний період — чотири роки	усі "нульові" ініціативи, за винятком алкогольних напоїв і меблів, хімічна гармонізація, *ITA*	- зниження на 16% за чотири роки	нуль

Примітки до таблиці:

- СЗЗ — спеціальні захисні заходи в сільському господарстві.
- *ITA* — Угода з інформаційних технологій (*Information Technology Agreement* або *Ministerial Declaration on Trade in Information Technology Products*), підписана під час Конференції міністрів у Сінгапурі в 1996р. Учасники Угоди зобов'язуються повністю скасувати імпортне мито на визначену в Угоді продукцію у сфері інформаційних технологій, причому країнам, що розвиваються, надаються більш тривалі строки для зниження торгових бар'єрів на певні товари.
- Секторальні ініціативи — юридично не обов'язкові для виконання ініціативи, висунуті окремими членами СОТ стосовно окремих груп товарів.
- "Нульові" ініціативи — взяття країною на себе зобов'язань зі зниження до нуля імпортних тарифів на певні види товарів.
- СПЗ — спеціальні права запозичення (*Special Drawing Rights, SDR*) — штучна грошова одиниця на основі "кошика" провідних західних валют, створена МВФ. СПЗ є міжнародним резервним активом і використовуються членами МВФ як розрахункова та облікова одиниця, а також для розрахунків між собою.

Так, Китай за 15 років переговорів зумів добитися досить істотних поступок, включаючи, наприклад, можливість збереження підвищених рівнів тарифів в окремих, чутливих для економіки країни секторах (таблиця *"Окремі рівні тарифних зобов'язань Китаю за умовами приєднання до СОТ"*[17]). Близький до цього результат отримала Болгарія, що вела переговори про членство 14 років.

Водночас, окремі інші країни віддавали пріоритет швидкості процесу. Показовим у цьому сенсі є перебіг переговорного процесу та розгляд заявки на вступ до СОТ Киргизії — першої з пострадянських країн, що набула статусу члена СОТ (врізка *"Досвід ведення Киргизією переговорів про вступ до СОТ"*).

Отже, часто дуже короткий термін ведення переговорів пов'язаний зовсім не з ефективністю переговорного процесу, а з наміром країни-претендента набути членства будь-якою ціною або зі швидкою здачею нею позицій на переговорах. Тривалість переговорного процесу може свідчити або про принципове відстоювання країною своїх позицій, або про слабкість процесу реформ у ній чи невміння послідовно та цілеспрямовано вести переговори. У випадку України спостерігається комплексна дія згаданих чинників.

Окремі рівні тарифних зобов'язань Китаю за умовами приєднання до СОТ

Товарна позиція	Рівень зв'язаного тарифу на момент вступу	Остаточний рівень зв'язаного тарифу	Термін для виконання зобов'язань
0201-0202. Яловичина	31,8-35,0%	12-25%	На момент вступу
0203. Свинина свіжа або охолоджена	20%	20%	На момент вступу
- морожена	16,8%	20%	2004р.
0207. М'ясо свійської птиці та харчові субпродукти, включаючи ніжки птиці	20%	20%	На момент вступу
- морожені	16%	20%	2004р.
0210. М'ясо та харчові субпродукти	28-31%	25%	2004р.
1001. Пшениця	74%	65%	2004р.
1101. Борошно пшениці	74%	65%	2004р.
1701. Цукор тростинний та буряковий	71,6%	50%	2004р.
4304. Одяг та речі до одягу з хутра, пушно-хутрові вироби	18-23%	18-23%	На момент вступу
6101-6114. Різні види одягу	21-25%	14-20%	В основному, 2004-2005рр.
8418. Холодильники побутові	20,0-31,7%	10-30%	В основному, 2005р.
8509. Пилососи	26,7%	10%	2005р.
8510. Бритви електричні	30%	30%	На момент вступу
8520. Магнітофони касетні	31,7%	30%	2002р.
8521. Відеомагнітофони	39%	30%	2004р.
Лазерні CD-плейери	33,3%	20%	2005р.
8527. Радіоприймачі	В основному, 20-24%	В основному, 15-20%	В основному, 2004р.
8528. Кольорові телевізори	31,7-39,0%	30%	2002-2004рр.
8703. Автомобілі легкові	51,9-61,7%	25%	2006р.
9101-9102. Годинники наручні	17,6-25,0%	11-16%	2002-2004рр.

Досвід ведення Киргизією переговорів про вступ до СОТ

Киргизія подала офіційну заявку до СОТ 13 лютого 1996р. Заявка була розглянута черговим засіданням Генеральної ради СОТ 16 квітня 1996р., де була створена Робоча група СОТ, а також надано Киргизії статус спостерігача в СОТ.

Перше засідання Робочої групи відбулося 10-11 березня 1997р. і було присвячене розгляду Меморандуму про зовнішньоторговельний режим країни, а також питань і відповідей до нього.

На другому засіданні Робочої групи 18 липня 1997р. були розглянуті додаткові письмові питання членів Робочої групи стосовно уточнення параметрів зовнішньоторговельного режиму та відповіді на питання, подані Киргизією.

У середньому, участь у засіданнях Робочої групи брали 20 країн (зокрема, постійними учасниками зустрічей були Австралія, Велика Британія, ЄС, Іспанія, Мексика, Німеччина, Польща, Словаччина, США, Чехія, Франція, Швейцарія, Японія). Крім того, Робоча група була відкрита для всіх спостерігачів СОТ. Регулярно відвідували засідання представники Естонії, Китаю, Латвії, Російської Федерації, МВФ, Світового банку та ЮНКТАД.

На третьому засіданні Робочої групи 5 лютого 1998р. був розглянутий проект Звіту Робочої групи стосовно вступу Киргизії до СОТ, підготовлений Секретаріатом СОТ. А на четвертому засіданні Робочої групи 6 травня 1998р. текст названого проекту розглядався детально.

На п'ятому засіданні Робочої групи 23 червня 1998р. були прийняті Перелік тарифних поступок і зобов'язань Киргизії в частині товарів і Перелік специфічних зобов'язань в частині послуг. Ці документи були прийняті попередньо, з умовою подальшого затвердження відповідно до внутрішніх процедур країн-членів Робочої групи.

Шосте, заключне, засідання Робочої групи відбулося 17 липня 1998р. На ньому були прийняті Звіт Робочої групи про вступ Киргизії до СОТ із внесеними в ході засідання змінами, Протокол вступу Киргизії до СОТ і Проект Рішення Генеральної ради. Документи були прийняті попередньо, за умовою подальшого затвердження відповідно до внутрішніх процедур членів Робочої групи.

Крім офіційних зустрічей Робочої групи, були проведені кілька багатосторонніх неформальних зустрічей для уточнення текстів і доробки документації.

На останньому засіданні Робочої групи було прийняте рішення рекомендувати Генеральній раді ухвалити рішення про вступ Киргизії до СОТ. Питання про вступ Киргизії було винесене на засідання Генеральної ради, що відбулося наприкінці вересня 1998р.

Після позитивного рішення Генеральною радою про прийняття Киргизії до СОТ, 14 жовтня 1998р. був підписаний Протокол про приєднання Киргизії до СОТ. Відповідно до внутрішньодержавних процедур, Протокол був ратифікований Парламентом Киргизії 20 листопада 1998р. Ці рішення набули юридичної сили 20 грудня 1998р., що вважається офіційним днем вступу Киргизії до СОТ.

Таким чином, **Киргизія провела п'ять раундів переговорів протягом одного року й чотирьох місяців. Після останнього засідання Робочої групи до набуття членства пройшло п'ять місяців.**

[17] База даних СОТ. China. Goods Schedule. — *WT/ACC/CHN/49?Add.1, WT/MIN(01)?3?Add.1.*

2.2 ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО СОТ: ПЛЮСИ І МІНУСИ

У часовому вимірі переговори про вступ України до СОТ проходили вкрай нерівномірно. В 1998р. сталося їх раптове призупинення, зумовлене, на думку багатьох експертів, серйозними розбіжностями оцінок умов і наслідків вступу серед українського керівництва та тиском з боку впливових політико-економічних угруповань.

Однак, з 2000р. можна констатувати позитивні зрушення у процесі приєднання, що почали окреслюватися лише після проведення низки двосторонніх переговорів. Підтвердженням серйозності намірів України закріпити позитивні тенденції у процесі переговорів стало підписання указів Президента України "Про додаткові заходи щодо прискорення вступу України до Світової організації торгівлі" та "Про Програму заходів щодо завершення вступу України до Світової організації торгівлі"[18].

Позитивно оцінюючи як сам факт прийняття цих указів, так і значну частину їх положень, слід, водночас, відзначити, що **названі документи мають істотні вади,** зокрема: у вересневому (2001р.) Указі Президента **немає належного обгрунтування визначених термінів завершення переговорів,** а отже — досягнення приєднання до СОТ. У Програмі заходів щодо завершення вступу України до СОТ, по-перше, **відсутній аналіз соціальних, економічних і політичних наслідків здійснюваних заходів;** по-друге, **немає характеристики та аналізу ефективності використання наявних ресурсів (фінансових, кадрових та ін.) для реформування торговельної політики** з метою досягнення критеріїв членства в СОТ, а також обгрунтування необхідності залучення додаткових ресурсів з можливим визначенням їх потенційних джерел.

Ці недоліки обмежують значення вказаних указів та Програми заходів як інструментів практичної реалізації поставленої мети — завершення вступу України до СОТ.

Організація та забезпечення переговорного процесу

Зараз у межах виконавчої гілки влади в Україні **створені базові елементи організаційної структури забезпечення переговорного процесу щодо вступу до СОТ,** яка включає:

- Міжвідомчу комісію з питань вступу України до СОТ[19];
- Делегацію України на переговорах зі вступу до СОТ[20];
- Департамент співробітництва зі Світовою організацією торгівлі Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України;
- підрозділи або робочі групи з питань вступу до СОТ у межах окремих міністерств і відомств;
- Постійне представництво України при міжнародних організаціях у Женеві.

Головними завданнями **Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ** є:

- підготовка та проведення переговорів;
- підготовка та надання Секретаріату СОТ і членам Робочої групи необхідних документів;
- аналіз законодавства України з метою гармонізації та приведення його у відповідність до норм і принципів СОТ, договорів та домовленостей, підписаних у рамках багатосторонніх торговельних переговорів членами СОТ;
- забезпечення постійного інформування Секретаріату СОТ і керівників місій членів СОТ про законодавство, економічне становище та хід економічних реформ в Україні.

Та обставина, що Міжвідомчу комісію очолює віце-прем'єр-міністр України, **посилює можливості її впливу на формування економічної політики, спрямованої на ефективну інтеграцію до системи СОТ.**

Департамент співробітництва зі Світовою організацією торгівлі Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції, а також структурні підрозділи та робочі групи в інших міністерствах повинні значно розширити коло працівників, зайнятих впровадженням комплексу робіт зі співробітництва із СОТ. Вони мають стати базовими ланками **цілісної організаційної структури, здатної ефективно вирішувати завдання, що випливають з майбутнього членства в СОТ.** Однак, зараз діяльність таких структурних одиниць стикається із значними ускладненнями, зумовленими проблемами в укомплектуванні нових структур висококваліфікованими фахівцями, які б мали спеціалізацію у питаннях діяльності СОТ, недостатністю коштів для ефективної професійної підготовки таких фахівців та їх зацікавлення у тривалій праці у відповідних структурах органів державного управління.

Отже, **організаційні заходи, що здійснюються сьогодні, поки що мають обмежену віддачу.**

[18] Укази Президента України №797 від 5 вересня 2001р. та №104 від 5 лютого 2002р., відповідно.

[19] Див.: Указ Президента України "Про Міжвідомчу комісію з питань вступу України до Світової організації торгівлі" №619 від 4 червня 1999р.

[20] Див.: Розпорядження Президента України "Про делегацію України на переговорах зі вступу до Світової організації торгівлі" №109 від 30 квітня 2002р.

Гармонізація національного законодавства з нормами та принципами СОТ

Як показує досвід приєднання до СОТ інших країн і власний досвід України, **першочергово у відповідність до норм СОТ має бути приведене законодавство у сферах: податкового регулювання; митного регулювання; регулювання надання окремих видів послуг; санітарного та фітосанітарного регулювання; захисту прав інтелектуальної власності; державної підтримки промисловості та сільського господарства.**

На підставі аналізу національного законодавства на відповідність нормам і правилам СОТ до восьмого засідання Робочої групи був підготовлений і представлений членам СОТ план реформування торговельного законодавства України, а саме — перелік з 20 першочергових законів і кодексів[21]. На сьогоднішній день прийнято 15 із них, однак необхідно докласти значних додаткових зусиль для прийняття законодавчих актів, що чекають на розгляд[22].

Водночас, слід зауважити, що **проблеми приведення українського законодавства у відповідність до норм СОТ не обмежуються згаданим "переліком 20", а включають чимало інших складних питань[23].** Крім того, необхідним є ефективне впровадження в життя прийнятих законів, що реалізують положення угод СОТ. Адже досвід СОТ показує, що **окремі країни (насамперед, менш розвинуті) нерідко беруть на себе зобов'язання, які перевищують їх реальні можливості імплементації.**

У зв'язку з цим, актуальним є завдання **запобігання прийняттю законодавчих та інших нормативно-правових актів, які б ішли врозріз з положеннями угод СОТ.** Ця вимога грунтується на відомому **принципі *"stand still"*** ("стій нерухомо"), якого має дотримуватися будь-яка країна-претендент у процесі ведення переговорів про приєднання. Це означає, що вона не повинна, без ризику для затягування переговорів, довільно приймати жодних змін у своєму регулятивному середовищі, які б суперечили нормам СОТ і поданій раніше до СОТ інформації про свій торговельний режим.

Звичайно, саме Уряд, що безпосередньо веде переговори про приєднання, має відігравати провідну роль у цілеспрямованому та своєчасному прийнятті необхідних нормативно-правових актів і запобіганні прийняттю тих із них, що суперечать вже досягнутим у процесі переговорів домовленостям і чинним положенням угод СОТ.

Таким чином, **має бути створений ефективний механізм моніторингу відповідності українського законодавства нормам СОТ.** Адже в більшості випадків законами України обов'язок створення механізмів їх застосування покладається на Уряд, і вже **на урядовому рівні з'являється величезна кількість нормативних документів, що суперечать нормам СОТ.** При цьому, саме урядовий рівень нормотворчості є найменш прозорим і відкритим для контролю[24].

У цьому контексті **важливо посилити механізми реалізації головної функції Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ — здійснення контролю над відповідністю всіх проектів нормативно-правових актів з питань реформування зовнішньоторговельного режиму України нормам СОТ.**

Роль Парламенту в процесі приєднання до СОТ

Однією з найбільш гострих проблем зовнішньоторговельної реформи в контексті вступу країни до СОТ є **розбіжність (асиметрія) мотивів політичних дій тих, хто отримує вигоду, і тих, хто програє.** У цілому, реформа має призвести до росту суспільного добробуту, але в багатьох випадках отримані вигоди розподіляться серед великого числа економічних агентів. Кожен із них отримає порівняно невелику потенційну вигоду. Зокрема, потенційний прибуток від скорочення або скасування протекціоністських заходів розподілиться серед величезного числа споживачів. При цьому вигода, отримувана кожним окремим споживачем, видасться настільки малою, що для нього буде мало сенсу активно впливати на процес прийняття вирішень стосовно реформування торговельного режиму. **Втрати ж окремих неконкурентоспроможних виробників можуть виявитися досить значними, тому вони можуть бути зацікавлені в активному блокуванні процесу лібералізації, а отже і вступу країни до СОТ.**

За цих умов **Парламент має відігравати ключову роль** у реформуванні законодавства з урахуванням інтересів усіх сторін, що потрапляють під вплив реформ, та у налагодженні ефективної взаємодії з цих питань з Урядом.

Однак, сьогодні **рівень співпраці Кабінету Міністрів з Верховною Радою з питань, пов'язаних зі вступом до СОТ, є недостатнім.** Питання про приєднання України до СОТ у Верховній Раді взагалі ще комплексно не розглядалися[25]. За таких умов, не виключені **істотні проблеми на етапі ратифікації майбутнього протоколу про приєднання України до СОТ.** Таким чином, вкрай актуальним є

[21] Докладніше див. статтю В.Рогового "Україна на шляху до СОТ: проблеми, здобутки, перспективи", розміщену в цьому журналі.

[22] Митний кодекс; Податковий кодекс; Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції" (щодо усунення кількісних обмежень на імпорт продукції тваринництва); Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про телебачення і радіомовлення" (щодо збільшення розміру іноземних інвестицій, який допускається у статутному фонді телерадіоорганізацій України); Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про якість і безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини" (щодо приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних вимог і стандартів, директив ЄС у сфері регулювання якості та безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини).

[23] Див. підрозділ 2.3 Аналітичної доповіді.

[24] Реквієм за СОТ. — Агентство гуманітарних технологій, Київ, 2001, с.12.

[25] На відміну від цієї негативної практики, в Державній Думі Російської Федерації це питання вже було предметом спеціальних парламентських слухань.

проведення у Верховній Раді спеціальних парламентських слухань з питань приєднання України до СОТ — із залученням представників політичних партій, бізнесових кіл, профспілок, науковців та експертів. Доручення Кабінету Міністрів стосовно ініціювання таких слухань визначене Указом Президента України "Про додаткові заходи щодо прискорення вступу України до СОТ" від 5 вересня 2001р. Але до цього часу воно не виконане Урядом.

Інформаційне забезпечення вступу до СОТ

Побудова ефективної системи інформаційного забезпечення процесу приєднання до СОТ є однією з ключових ланок механізму, що має забезпечити прийняття виважених рішень на основі національних інтересів України.

Проте, дослідження, проведене Агентством гуманітарних технологій, показало, що сьогодні в Україні на належному рівні функціонує лише один елемент системи інформаційного забезпечення процесу вступу до СОТ — надання інформації Секретаріату СОТ у Женеві. **Всі інші інформаційні потоки мають безсистемний, спорадичний характер.** Особливо це стосується загальнодоступної інформації про діяльність Уряду в цій сфері. До останнього часу системна робота Міжвідомчої комісії із ЗМІ була практично відсутньою. **У результаті, українське суспільство майже не поінформоване про діяльність Уряду, пов'язану зі вступом України до СОТ**[26].

Не створюються інформаційні ресурси, передбачені угодами СОТ. Між тим, членство в СОТ **накладає на кожну країну зобов'язання створити Інформаційні служби з послуг, технічних бар'єрів у торгівлі, санітарних і фітосанітарних заходів.** Фактично, це робить доступною відповідну інформацію для користувачів усіх членів СОТ. Крім того, на національному рівні **має бути забезпечений доступ до інформаційних баз,** створених у СОТ протягом останніх років — **Інтегрованої бази статистичної інформації і Бази тарифів.**

Відсутність в Україні системного інформаційного забезпечення процесу вступу до СОТ актуалізує питання про вжиття рішучих заходів у цій сфері. Тому, своєчасним є прийняття Кабінетом Міністрів України Розпорядження "Про заходи щодо інформаційного забезпечення процесу вступу України до Світової організації торгівлі"[27], спрямованого на вирішення певної частини із зазначених вище проблем (таблиця *"Урядові заходи з інформаційного забезпечення процесу вступу України до СОТ"*).

Урядові заходи з інформаційного забезпечення процесу вступу України до СОТ

	Захід	Термін виконання
1.	Створення web-сторінки Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ. Підготовка інформаційних повідомлень для web-сторінки Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, зокрема, розміщення текстів багатосторонніх угод СОТ та інформації про виконання Програми заходів щодо завершення процесу вступу України до СОТ (за рахунок залучення технічної допомоги). Програмно-технічне супроводження web-сторінки Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ (за рахунок залучення технічної допомоги). Підготовка інших інформаційних повідомлень про основні заходи та події в рамках вступу України до СОТ.	Травень 2002р. Постійно Постійно —//—
2.	Відкриття рубрики "Україна та СОТ" на web-сторінках центральних органів виконавчої влади.	—//—
3.	Розміщення на web-сторінках центральних органів виконавчої влади: ❖ інформації про громадські заходи в рамках вступу України до СОТ, повідомлення про їх проведення; ❖ виступів керівників органів виконавчої влади під час проведення громадських заходів з питань вступу України до СОТ (матеріалів прес-конференцій, інтерв'ю, коментарів, заяв, доповідей тощо); ❖ нормативно-правових актів з питань вступу України до СОТ, у т.ч. підготовлених з метою гармонізації законодавства України з правилами угод СОТ; ❖ аналітичних матеріалів стосовно наслідків вступу Україні до СОТ для окремих секторів промисловості та сфери послуг.	Постійно —//— —//— —//—
4.	Проведення публічних заходів (форумів, семінарів, виставок, конференцій, презентацій тощо) з питань вступу України до СОТ у регіонах.	Щоквартально
5.	Забезпечення участі керівників центральних органів виконавчої влади в теле- та радіопередачах з питання переговорного процесу зі вступу України до СОТ та переваг, які отримає національна економіка від членства України в цій організації.	За погодженням з відповідними ЗМІ
6.	Організація прес-конференцій, інтерв'ю, зустрічей з представниками ЗМІ за результатами двосторонніх переговорів та засідань Робочої групи з питань вступу України до СОТ.	За погодженням з відповідними ЗМІ
7.	Запровадження регулярних публікацій у газетах про заходи, що здійснюються органами виконавчої влади в рамках вступу України до СОТ, та про переваги, які отримають українські виробники від членства України в СОТ, зокрема: ❖ "Промисловість України та очікувані наслідки членства в СОТ"; ❖ "Вступ України до СОТ як фактор збільшення іноземних інвестицій в Україну"; ❖ "Вступ до СОТ та сільське господарство України"; ❖ "Вступ до СОТ як складова інтеграції України до Європейського Союзу"; ❖ "Засоби захисту внутрішнього ринку України відповідно до угод СОТ".	За погодженням з відповідними ЗМІ
8.	Опрацювання питання про запровадження у вищих навчальних закладах спеціальних освітніх програм з розвитку торговельної політики та функціонування СОТ, у т.ч. в рамках програм перепідготовки кадрів.	Постійно
9.	Розробка та видання навчальних і методичних посібників з питань, що є предметом регулювання угод СОТ (за рахунок залучення технічної допомоги).	—
10.	Створення довідково-інформаційного центру (*reference center*) СОТ в Україні (за рахунок залучення технічної допомоги).	Друге півріччя 2002р.

[26] Реквієм за СОТ..., с.15.

[27] Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про заходи щодо інформаційного забезпечення процесу вступу України до Світової організації торгівлі" №248-р від 16 травня 2002р.

Є підстави сподіватися, що згадане Розпорядження Уряду зможе змінити ситуацію з інформаційним забезпеченням процесу приєднання до СОТ на краще, оскільки воно містить ряд конкретних заходів у цій сфері. Проте, його не можна сприймати як достатню передумову вирішення всього комплексу проблем інформаційного забезпечення. Адже **мова має йти не про ізольоване, одноразове рішення, а про перебудову всієї системи інформаційного забезпечення політичної та економічної діяльності в країні відповідно до принципів, прийнятих у світі.**

Підготовка фахівців з питань діяльності СОТ та видання відповідної професійної літератури

Одним з найважливіших завдань у процесі вступу України до СОТ є **забезпечення підготовки українських спеціалістів з питань діяльності СОТ.**

Система угод СОТ за своїм змістом є надзвичайно складною і потребує високого професійного рівня для її правильного розуміння й застосування. Очевидно, що успіх у переговорах, а також здатність у майбутньому виконувати взяті на себе зобов'язання та ефективно реалізовувати ті права та можливості, що їх надає членство в СОТ, істотно залежать від глибини опанування всього надбання системи ГАТТ/СОТ.

У цьому контексті особливої актуальності набуває завдання створення дієвої системи підготовки та перепідготовки фахівців з окремих аспектів торговельної політики та права, міжнародних економічних відносин за профілями, пов'язаними зі змістом окремих угод СОТ. Необхідно створити національну програму навчання юристів, економістів, управлінців з питань діяльності СОТ[28], включаючи антидемпінгові процедури, технічні бар'єри в торгівлі, захист прав інтелектуальної власності тощо.

Тільки підготувавши значний корпус фахівців, які комплексно оволоділи засадами системи ГАТТ/СОТ, можна створити необхідні умови для трансформації умов ведення бізнесу в Україні, забезпечити ефективне виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань та необхідний рівень захисту національних економічних інтересів у міжнародній торговельній системі, зокрема, в рамках антидемпінгових, спеціальних і компенсаційних розслідувань.

2.3 ДОСЯГНУТІ ДОМОВЛЕНОСТІ ПРО МАЙБУТНІ УМОВИ ЧЛЕНСТВА В СОТ

Аналіз досягнутих домовленостей про майбутні умови членства України в СОТ є надзвичайно непростою проблемою. Це зумовлено рядом чинників: **по-перше,** обмеженістю офіційної інформації з цього питання[29]; **по-друге,** багато питань все ще знаходяться в процесі обговорення; **по-третє,** умови участі України в СОТ, очевидно, можуть змінюватися — мірою того, як СОТ досягатиме нових домовленостей у рамках нового раунду багатосторонніх торговельних переговорів.

Основні досягнення в процесі переговорів України з членами СОТ

Аналіз доступних результатів роботи українського Уряду з приведення законодавства у відповідність до норм СОТ, а також підсумків двосторонніх переговорів свідчить, що в процесі підготовки України до вступу до СОТ існують певні досягнення.

(1) Підписані сім протоколів з країнами-членами СОТ: Канадою, Латвією[30], Мексикою, Новою Зеландією, Республікою Корея, Словенією та Уругваєм (усього членів Робочої групи — 42). На завершальній стадії знаходяться двосторонні переговори стосовно доступу до ринку товарів з Бразилією, Еквадором, ЄС, Кубою, США, Туреччиною, Японією.

У ході переговорів **узгоджені тарифи на 80% з 5000 товарних позицій,** стосовно яких члени Робочої групи подали запити.

(2) Україна планує **приєднатися до секторальних угод та ініціатив** стосовно:

- хімічної гармонізації, сталі, іграшок, деревини, текстилю та одягу, кольорових металів, фармацевтичних препаратів, інформаційних технологій — у 2004р.;
- паперу, сільськогосподарської техніки, меблів — у 2005р.;
- будівельної техніки, наукового та медичного обладнання — у 2006р.;
- цивільної авіації — у 2010р.;
- дистильованих спиртів (через три роки після вступу до СОТ), пива, насіння олійних, риби.

(3) Переговори про доступ країн-членів СОТ до ринку послуг України ведуться відповідно до Розкладу зобов'язань, проект якого охоплює 139 секторів

[28] У цій сфері вже існують певний досвід і напрацювання. Зокрема, питання діяльності СОТ постійно та системно вивчаються в Київському національному торговельно-економічному університеті та Українській академії зовнішньої торгівлі, де підготовлені й опубліковані відповідні підручники. Таким чином, існує певне науково-методичне забезпечення процесу викладання дисциплін, присвячених різним аспектам діяльності СОТ, що можуть бути взяті за основу при підготовці та перепідготовці фахівців у цій галузі.

[29] При підготовці цього підрозділу використані дані, що містяться на web-сторінках СОТ *(www.wto.org),* Комп'ютерної правової системи "LIGA: ЗАКОН" *(www.liga.kiev.ua),* Українсько-Європейського консультативного центру з питань законодавства *(www.ueplac.kiev.ua),* Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України *(www.me.gov.ua),* Міністерства закордонних справ України *(www.mfa.gov.ua).*

[30] Протокол з Латвією про доступ до ринків товарів та послуг підписаний у Женеві 20 червня 2002р. — Интерфакс-Украина, 21 июня 2002г.

послуг (зі 155). На цей час **узгоджені зобов'язання з лібералізації у наступних секторах ринку послуг:** юридичні, комп'ютерні, дослідницькі, послуги з ренти та лізингу, будівельні, дистриб'юторські, освітні, послуги з охорони довкілля, туристичні та послуги, пов'язані з організацією відпочинку, культури та спорту.

(4) 14 червня 2001р. під час багатосторонніх переговорів у Женеві з питань реформування **сільського господарства українська делегація зробила заяву про зобов'язання України не застосовувати ті види експортних субсидій, які, відповідно до Угоди про сільське господарство, підлягають скороченню**[31].

Отже, загалом Україна має очевидний прогрес в узгодженні параметрів майбутнього членства в СОТ. Голова Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до СОТ С.Маркі під час зустрічі в Женеві з віце-прем'єр-міністром України В.Роговим сказав, що "Україна знаходиться на завершальному етапі вступу до СОТ"[32].

Проблемні питання в процесі переговорів України з країнами-членами СОТ

Про наявність великої кількості проблемних питань у переговорному процесі України з країнами-членами СОТ свідчить наступне.

(1) Окремі положення[33] **Програми заходів щодо завершення вступу України до Світової організації торгівлі,** що визначають необхідність внесення змін до чинних законів України, включаючи:

- скасування обмежень професійної діяльності іноземців в Україні;
- запровадження порядку підтвердження відповідності стосовно імпортних товарів згідно з вимогами Угоди про технічні бар'єри в торгівлі;
- внесення змін: до законів України: "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення", "Про захист населення від інфекційних хвороб", "Про пестициди і агрохімікати", "Про бджільництво", "Про карантин рослин", "Про рослинний світ", "Про насіння" — з метою приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів у санітарній і фітосанітарній сферах; до Закону України "Про інформаційні агентства" — з метою скасування обмежень для громадян і юридичних осіб іноземних держав у заснуванні інформаційних агентств, обмежень обсягу іноземних інвестицій у їх статутному фонді; до Закону України "Про банки і банківську діяльність" — з метою надання іноземним банкам права відкриття філій на території України; до Закону України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004рр." — стосовно скасування вимоги обов'язкового використання української тютюнової сировини; до Закону України "Про електроенергетику" — стосовно скасування пріоритету вітчизняних виробників при проведенні тендерів для оснащення об'єктів електроенергетики; до Закону України "Про адвокатуру"— стосовно скасування вимоги про належність до громадянства України для зайняття адвокатською діяльністю; до Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" — з метою передбачення процедур автоматичного та неавтоматичного ліцензування імпорту, граничних строків розгляду заявок, механізму інформування іноземних держав про процедури ліцензування.

(2) Положення Програми заходів щодо завершення вступу України до Світової організації торгівлі, яким визначене завдання **підготувати таблиці відповідності законодавства України нормам та вимогам угод СОТ, на базі яких Кабінетом Міністрів України має бути забезпечена підготовка проектів та прийняття в установленому порядку відповідних нормативно-правових актів**[34]**.** Аналіз відповідності законодавства у сфері захисту інтелектуальної власності нормам Угоди ТРІПС[35] показав наявність численних розбіжностей у цій сфері. Немає підстав вважати, що такий аналіз інших сфер дасть істотно кращі результати, оскільки реформування сфери охорони інтелектуальної власності в Україні протягом останніх двох років відбувалося значно інтенсивнішим темпом, ніж більшості інших сфер, що торкаються угод СОТ[36].

(3) Результати проведених останнім часом досліджень процесу приєднання України до СОТ, що засвідчують наявність численних проблем з відповідністю українського законодавства нормам СОТ. Зокрема, звертається увага на невідповідність українських законів нормам СОТ у наступних сферах[37]:

---

[31] До експортних субсидій, що, відповідно до Угоди про сільське господарство, підпадають під скорочення, належать: (1) прямі субсидії, що залежать від ефективності експорту; (2) продаж за кордон некомерційних цінних паперів за ціною, нижчою, ніж на внутрішньому ринку; (3) експортні платежі, що фінансуються на основі урядової політики, в т.ч. ті, що фінансуються з надходжень від оподаткування виробників; (4) субсидії, спрямовані на зниження витрат на продаж експортованої продукції (за винятком широко розповсюджених рекламних і консультаційних послуг), у т.ч. витрати на доробку, модернізацію та іншу обробку, а також витрати на міжнародне транспортування та фрахт; (5) внутрішні транспортні платежі за експортні перевезення на умовах більш сприятливих, ніж за перевезення в межах країни; (6) субсидії на виробництво сільськогосподарської продукції, що залежать від частки такої продукції в експорті.

[32] Интерфакс-Украина, 21 июня 2002г.

[33] Див.: Указ Президента України "Про Програму заходів щодо завершення вступу України до Світової організації торгівлі", п.3 "Законодавче забезпечення вступу України до СОТ".

[34] Див.: там само.

[35] Порівняльний аналіз вимог Угоди ТРІПС і діючого законодавства та законопроектів, що мають відношення до захисту інтелектуальної власності. — Київ, грудень 2001, 228с.

[36] Докладно див.: Проблеми охорони інтелектуальної власності в Україні: Аналітична доповідь УЦЕПД. — Національна безпека і оборона, 2001, №10.

[37] Стратегічні орієнтири для України. Переговорний процес Україна-СОТ: результати і перспективи. — Агентство гуманітарних технологій, Київ, 2002, с.11-15.

❖ **сільське господарство** (закони України "Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру", "Про державне регулювання виробництва і торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями і тютюновими виробами" (стаття 14), "Про податок на додану вартість" (пункти 11.21 та 11.29), "Про списання заборгованості зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) платників податків у зв'язку з реформуванням сільськогосподарських підприємств");

❖ **надання субсидій** (закони України "Про проведення економічного експерименту на підприємствах гірничо-металургійного комплексу" (стаття 1), "Про списання та реструктуризацію податкової заборгованості платників податків — підприємств тракторобудування та комбайнобудування" (стаття 1), "Про списання та реструктуризацію податкової заборгованості відкритого акціонерного товариства Лисичанськнафтооргсинтез за станом на 1 жовтня 1999р.", "Про реструктуризацію заборгованості Криворізького державного гірничо-металургійного комбінату "Криворіжсталь"", "Про списання та реструктуризацію податкової заборгованості вугледобувних, вуглепереробних та шахтовидобувних підприємств Міністерства вугільної промисловості України та гірничодобувних підприємств з підземного видобутку сировини Міністерства промислової політики України" (стаття 3);

❖ **сфера послуг** — у частині обмеження доступу до ринку іноземних компаній (закони України "Про аудиторську діяльність" (статті 5, 6), "Про адвокатуру", "Про видавничу справу" (стаття 18), "Про зв'язок" (стаття 11), "Про інформаційні агентства" (стаття 2), "Про банки і банківську діяльність", "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", "Про страхування");

❖ **регулювання інвестицій** — у частині програми локалізації виробництва (Закон України "Про стимулювання виробництва автомобілів в Україні");

❖ **податкове регулювання** — в частині забезпечення національного режиму внутрішнього оподаткування (закони України "Про акцизний збір на алкогольні напої та тютюнові вироби" (статті 4, 5, 7); "Про податок на додану вартість" (статті 5, 11)).

Отже, завдання з приведення українського законодавства у відповідність до стандартів СОТ є надзвичайно масштабними та, очевидно, потребуватимуть тривалого часу для їх здійснення.

До найбільш проблемних питань, від вирішення яких у першу чергу залежатимуть перспективи приєднання України до СОТ, слід віднести наступні.

(1) Одним із найбільш проблемних питань поточних переговорів є узгодження з членами СОТ **зобов'язань України стосовно внутрішньої підтримки сільського господарства та її зменшення.**

Угода про сільське господарство СОТ забороняє використання внутрішньої підтримки сільськогосподарських виробників, якщо її результатом стане перевищення рівнів зобов'язань, взятих на себе країною в рамках переговорів, за винятком підтримки, що надається як:

❖ заходи, що не викликають або викликають мінімальні торговельні викривлення та вплив на виробництво (так звані заходи "зеленого пакету"[38]);

❖ заходи, що застосовуються з метою сільськогосподарського розвитку або розвитку сільських регіонів країн, що розвиваються;

❖ прямі платежі за програмами скорочення виробництва.

Питання трансформації регулювання сільського господарства на засадах правил СОТ не може розглядатися як одноразовий захід. У рамках СОТ ця сфера залишається однією з найбільш чутливих, і дуже часто межі дозволеного й недозволеного встановлюються індивідуально для кожної країни в результаті складного переговорного процесу. І хоча Україна ще веде переговори, в ході яких мають бути повністю узгоджені її зобов'язання в сільськогосподарському секторі, вже сьогодні можна говорити про необхідність внесення змін до законодавства з метою **забезпечення комплексної трансформації системи підтримки, що має надаватися сільському господарству з боку держави.** Крім того, в рамках нового раунду багатосторонніх торговельних переговорів одним із найважливіших питань є укладання нових домовленостей про поступове зниження тарифів і субсидій в аграрному секторі. Враховуючи це,

[38] Уругвайська угода про сільське господарство передбачає дві категорії підтримки сільського господарства: субсидії, що не підлягають скороченню, та субсидії, що повинні бути скорочені. Інструменти економічної політики, що належать до першої категорії, включають заходи "зеленого пакету", "блакитного пакету" або угоди про мінімальну підтримку (*de minimus*). Основною вимогою для включення до цього списку є те, щоб "політичний інструмент не мав або мав мінімальний негативний вплив на торгівлю або на виробництво". (Для того, щоб не скорочувати субсидію, вона має надаватися лише за рахунок державної програми, а не за рахунок споживачів, і не повинна мати форму цінової підтримки товаровиробника.)

До **"зеленого пакету"** (*green box*) належать наступні види внутрішньої підтримки: (*а*) загальні послуги, такі, як фінансування досліджень, контроль за шкідниками та хворобами, підготовка та перепідготовка спеціалістів, інспектування, маркетингові послуги та підтримка інфраструктури; (*б*) прямі виплати товаровиробникам, такі, як підтримка доходів, не прив'язана до результатів виробництва (*decoupled income support*), страхування доходів та підтримка соціальних програм, виплати виробникам за втрати від хвороб урожаю і тварин, виплати за програмою виходу на пенсію або у зв'язку з виведенням ресурсів з процесу виробництва, інвестиційна допомога на програми охорони довкілля та регіональні програми підтримки; (*в*) підтримка запасів для забезпечення продовольчої безпеки; (*г*) внутрішня продовольча допомога.

Заходи **"блакитного пакету"** (*blue box*) включають прямі платежі за програмами обмеження виробництва (наприклад, платежі за виведені землі з обороту в ЄС і компенсаційні (*deficiency*) виплати в США), тоді, як угода про мінімальну підтримку включає загальні та специфічні заходи, тобто заходи, розподілені за видами продукції, що складають менше ніж 5% вартості продукції для розвинутих країн і 10% — для країн, що розвиваються. В цих країнах окремі інвестиційні субсидії, субсидії на придбання засобів виробництва для бідних товаровиробників та стимулююча підтримка виробників задля їх відмови від вирощування наркотичних культур також не ввійшли до списку на скорочення.

Заходи другої категорії підпадають під зобов'язання щодо скорочення та належать до **"бурштинового пакету"** (*amber box*). Ці зобов'язання грунтуються на внутрішній підтримці загального обсягу внутрішньої підтримки (*Aggregate Measurement of Support, або AMS*) (ЗОВП) — суми всіх витрат на внутрішню підтримку за всіма видами продукції та заходами, не звільненими від скорочення. До 2000р. кожна країна повинна була зменшити розмір свого ЗОВП на 20% (країни, що розвиваються, до 2005р. на 13,3%). Див.: Крамон-Таубадель Ш., Зоря С. Сільськогосподарські аспекти членства України в СОТ. — Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2000, с.7-9.

найбільш раціональною поведінкою Уряду у сфері сільського господарства є **поступове скорочення тих форм підтримки, які в будь-якому випадку підпадатимуть під зобов'язання про скорочення, і зосередження уваги на міжнародно визнаних формах підтримки аграрного сектору.**

(2) У процесі двосторонніх переговорів з доступу до ринку послуг з членами Робочої групи **залишаються неузгодженими умови доступу до національного ринку іноземних постачальників фінансових послуг, послуг зв'язку та телекомунікацій, транспортних послуг.** Прийняття рішень з цих питань є досить непростим для Уряду України, оскільки національні економічні суб'єкти, що оперують у цих сферах, є недостатньо конкурентоспроможними[39]. Проте, такі рішення все одно мають бути прийняті в тому обсязі, в якому вони прямо випливають з положень ГАТС.

(3) У процесі вступу до СОТ досить чутливим **залишається питання виконання Україною вимог Угоди про технічні бар'єри у торгівлі (Угоди ТБТ).** Українська система технічного регулювання наблизилася до можливості вирішення одного з найбільш застарілих проблемних питань у відносинах із СОТ — визнання результатів процедур оцінки відповідності, здійснених в інших країнах-членах СОТ[40]. Крім того, політиці СОТ у сфері технічного регулювання відповідає гармонізація національних стандартів з міжнародними, а забезпечення наближення української системи стандартизації і сертифікації до міжнародної і європейської систем створює необхідні передумови до зняття бар'єрів на шляху виходу української продукції на світові ринки.

(4) Залишається **недостатньо вивченим питання можливих наслідків вступу України до СОТ та шляхів підвищення конкурентоспроможності галузей національної економіки в умовах членства в СОТ[41].**

Замість грунтовної і систематичної професійної роботи в цьому напрямі з урахуванням усього складного комплексу позитивних і негативних чинників, які, до того ж, нерівномірно розподіляються в часі, спостерігаються бліц-кампанії підготовки "невідкладних" урядових заходів, спрямованих на пом'якшення "можливого негативного впливу вступу до СОТ" на окремі галузі. Залишаються відкритими питання: наскільки взагалі нинішня економічна та політична еліти України (принаймні переважна їх частина) реально потребують такого аналізу; наскільки цей аналіз здатен реально вплинути на формування економічної політики та усунення згубної практики підміни довгострокових національних інтересів поточним компромісом бізнес- і політичних еліт?

2.4 ПЕРСПЕКТИВИ ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО СОТ

Крім наведених вище чинників, перспективи приєднання України до СОТ визначаються дією ряду інших важливих факторів, що знаходяться повністю або переважно поза межами впливу української політики.

По-перше, це ставлення до планів швидкого приєднання до СОТ з боку **країн-членів Робочої групи, які в процесі переговорів відстоюють власні інтереси і, очевидно, не будуть ними жертвувати заради якнайшвидшого вступу України до СОТ.**

По-друге, в процесі переговорів кількість членів СОТ постійно збільшується. Вони **потенційно можуть висувати власні претензії до України, а отже й ставати безпосередніми учасниками переговорного процесу,** з якими потрібно буде досягати домовленостей про доступ до ринків товарів і послуг. Особливо великою є ймовірність висування таких претензій з боку Китаю. Не виключено, що в разі прийняття до СОТ Росії, яке відбудеться раніше, ніж вступ України, з боку Росії також можуть бути висунуті певні претензії[42].

По-третє, початок нового раунду багатосторонніх торговельних переговорів означає, що відтепер члени СОТ, очевидно, **будуть приділяти набагато більше уваги переговорам з метою досягнення нового рівня домовленостей для себе, ніж переговорам з розширення членства в СОТ.** Крім того, в ході нового раунду багатосторонніх торговельних переговорів **будуть поступово встановлюватися нові параметри міжнародної торговельної системи, до яких претендентам потрібно буде адаптуватися.**

---

39 Див. розділ 3 цієї доповіді.

40 Відповідно до статті 6 Угоди ТБТ, члени СОТ повинні, за можливості, забезпечити, щоб результати процедур оцінки відповідності визнавалися іншими членами СОТ, навіть якщо такі процедури відрізняються від їх власних, за умови, що вони переконані в тому, що такі процедури надають таку ж впевненість у відповідності товарів чинним технічним регламентам чи стандартам, що і їх власні процедури.

41 Докладно див. розділ 3 цієї доповіді.

42 Таку думку поділяють 48,1% експертів з числа опитаних соціологічною службою Центру Разумкова. — Докладно див. розділ 3 цієї доповіді, врізка "Експертне опитування", питання 6.

Виходячи з нинішнього стану переговорів, оцінки обсягу проблем, що залишилися для вирішення, а також можливого впливу вищенаведених "зовнішніх чинників" на процес приєднання України до СОТ, **можна оцінити й існуючі на сьогодні версії строків вступу.**

Указом Президента України "Про додаткові заходи щодо прискорення вступу України до Світової організації торгівлі" передбачається досить оптимістична версія вступу: "Завершити до жовтня 2002р. двосторонні переговори з доступу до ринків товарів і послуг з делегаціями держав-членів Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до Світової організації торгівлі".

Проте, станом на 1 червня 2002р., більшість положень Указу належним чином не виконуються. Зокрема:

- не дотримуються терміни виконання окремих заходів, як це сталося із затвердженням Програми заходів щодо завершення вступу України до Світової організації торгівлі — лише в лютому 2002р.;
- не відбулися повномасштабні парламентські слухання;
- не впроваджена система ефективного інформаційного забезпечення процесу вступу України до СОТ, прийняте лише рішення про її створення;
- не прискорене прийняття законів, спрямованих на гармонізацію законодавства України з вимогами та нормами системи угод СОТ, зокрема Податкового кодексу України; повернутий на доопрацювання Митний кодекс України; проблематичним є внесення змін і доповнень до ряду законів України з питань захисту інтелектуальної власності, регулювання сфери послуг, сільського господарства тощо.

Навіть якщо б сталося диво, й Україна встигла завершити переговори про зобов'язання стосовно доступу до ринків товарів та послуг і в жовтні-листопаді 2002р. провести раунд переговорів з обговорення проекту Доповіді Робочої групи, то наступний раунд (згідно з Регламентом) може відбутися лише через два-три місяці, і лише по тому — розгляд на Генеральній Раді СОТ і ратифікація Верховною Радою України.

Таким чином, **навіть теоретично, за максимально сприятливих умов, яких немає і навряд чи будуть, вступ України до СОТ не може відбутися раніше початку 2003р.**

На заваді швидкому досягненню членства в СОТ можуть стати наступні обставини.

(1) *Небажання членів Робочої групи проводити засідання частіше, ніж це прийнято.*

Значною мірою це небажання є обгрунтованим і може базуватися на стриманих оцінках досягнутих Україною успіхів у здійсненні внутрішніх економічних реформ і наближенні до регулюючих стандартів СОТ (врізка *"Україна на шляху до СОТ: погляд закордонного експерта"*).

Так, Робоча група на неформальному засіданні в лютому 2002р. не погодилася на проведення наступного засідання вже в квітні, а відстрочила його на травень-червень поточного року. Обговорення проекту Доповіді Робочої групи відбувається, зважаючи на досвід інших країн, два-три рази. Тобто, **за сприятливих обставин, обговорення реально може відбутися восени 2002р. та взимку 2003р., а прийняття рішення про вступ України до СОТ, відповідно, — весною, або влітку 2003р.**

(2) *Порушення термінів прийняття основних законопроектів, у т.ч. Податкового та Митного кодексів, внесення змін до законодавства з питань охорони інтелектуальної власності, регулювання сільського господарства, сфери послуг тощо.*

Прийняття необхідних для вступу до СОТ законів України у першому півріччі 2002р. стало неможливим через проведення передвиборної кампанії та затягування періоду структуризації у Верховній Раді нового скликання. Але відомо, що Робоча група звертає увагу не лише на прийняття

ТОЧКА ЗОРУ

Україна на шляху до СОТ: погляд закордонного експерта

Майкл ДЖОНСОН, *радник з питань торговельної політики, Велика Британія*

Україна вже досягла значного прогресу на переговорах, але все ще не наблизилася до мети. Вона зростаючою мірою поліпшувала свої пропозиції членам СОТ щодо доступу на ринки, включаючи такі питання, як встановлення максимальних тарифів на імпортні товари, доступ до українського ринку послуг іноземних підприємств (таких як банки, страхові та транспортні компанії). Але до цих пір вона досягла двосторонніх угод щодо доступу до ринків лише з кількома країнами. У лютому 2002р. Президент Л.Кучма видав комплексний указ, який вимагає, щоб Уряд і Верховна Рада завершили до кінця 2002р. прийняття всього законодавства, необхідного для досягнення відповідності України всім вимогам СОТ. Буде неможливим переконати Робочу групу з питань вступу в своїй готовності до цього до тих пір, доки все це необхідне законодавство не буде прийняте і члени СОТ не задовольняться взятими Україною зобов'язаннями стосовно відкриття ринків.

Неможливо прогнозувати, скільки часу вимагатиме цей процес. Це залежить від того, наскільки швидко Україна зможе переглянути свої економічні закони з метою досягнення їх відповідності стандартам СОТ, запропонує своїм новим партнерам прийнятні зобов'язання стосовно доступу до ринків і, за необхідності, проведе переговори стосовно спеціальних перехідних правил, що будуть застосовуватися до неї.

Зараз Україна ще не готова приєднатися до СОТ. Але якщо процес буде тепер проходити гладко й розклад проведення реформ, визначених в Указі Президента Л.Кучми, буде виконуватися, то стане можливим погодити умови та досягти реального приєднання протягом приблизно двох років.

До кожного претендента на членство в СОТ підходять з однаковими базовими вимогами, хоча деталі переговорів істотно відрізняються. Україна не зазнає спеціальних покарань чи дискримінації. Це велика країна, що має важливі галузі промисловості й сільського господарства і знаходиться на середині шляху економічного реформування. Очевидно, що члени СОТ бажають пильніше придивитися до здатності та бажання України застосовувати у майбутньому стандарти, яких вони самі зобов'язалися дотримуватися.

Уряд України серйозно сприймає адміністративні та організаційні завдання, що випливатимуть із членства в СОТ. Усі українські офіційні торговельні представники потребуватимуть глибоких знань процедур і правил СОТ і розвитку навичок ведення міжнародних переговорів. У процесі підготовки України до вступу в СОТ кілька донорських організацій, включаючи ЄС та уряди окремих країн, таких як Велика Британія, виконують проекти надання Україні консультацій і підготовки кадрів з метою нарощування потенціалу в проведенні більш ефективної та системної торговельної політики.

відповідних законів, але й на механізм їх впровадження. Тому **переговори щодо системних питань можуть відбутися лише наприкінці 2002р. - на початку 2003р.**

(3) *Певне "змагання" щодо якнайскорішого вступу до СОТ між Україною і Російською Федерацією та значні відмінності в досягнутих ними результатах.*

Формальні результати переговорів обох країн виглядають наступним чином:

- українська делегація взяла участь у дев'яти офіційних засіданнях Робочої групи та кількох неофіційних, російська делегація — у 14;
- Робоча група з розгляду заявки України про вступ до СОТ складається з 42 представників урядів країн-членів СОТ, Робоча група з розгляду заявки РФ про вступ до СОТ — з 65;
- Україна станом на червень 2002р. підписала сім двосторонніх протоколів щодо доступу на ринки, РФ — жодного.

Водночас, Робоча група з розгляду заявки РФ про вступ до СОТ уже підготувала проект Доповіді, перше обговорення якого відбулося 24-25 квітня, друге — 19-21 червня 2002р. Підготовка аналогічної Доповіді стосовно України Робочою групою поки що не ведеться[43].

Тобто цей, найбільш важливий етап переговорного процесу Україна поки що програє.

Причина певного відставання України, крім недоліків у внутрішній організації процесу приєднання в Україні, полягає чималою мірою у політиці керівництва СОТ та представників владних структур провідних країн Заходу, найбільш зацікавлених у вступі до СОТ саме Російської Федерації. Такою ж посиленою увагою з боку керівництва СОТ та її провідних "гравців" — ЄС, США та інших країн протягом 1998-2000рр. користувався Китай, який за підсумками 2001р. посів четверте місце в світі за обсягами експорту та імпорту. Після вступу Китаю об'єктом №1 для СОТ стала Росія (врізка *"З досвіду переговорного процесу зі вступу до СОТ Російської Федерації"*).

Таким чином, у "змаганні" України та РФ у вступі до СОТ **Росія має кращі шанси приєднатися до СОТ у першому півріччі 2003р.,** оскільки:

- Україна не є для СОТ об'єктом посиленої уваги;
- українське суспільство та законодавча гілка влади не є достатньо поінформованими та підготовленими до прийняття відповідних рішень;
- Росія "обійшла" Україну за рівнем підготовки в питаннях приєднання до СОТ.

Україна не має властивої Росії політичної активності щодо приєднання до СОТ. Поки що не видно сил, спроможних організувати масштабні заходи з проблемних питань вступу України до СОТ, подібні до тих, що їх проводять у Росії.

З досвіду переговорного процесу зі вступу до СОТ Російської Федерації

Протягом другої половини 2001р. та на початку 2002р. відбувалися численні візити, зустрічі на найвищому рівні, в яких брали участь:

- з російської сторони — Президент РФ В.Путін, голова Уряду РФ М.Касьянов, міністр економічного розвитку і торгівлі Г.Греф, голова Комісії Уряду РФ з питань СОТ, заступник голови Уряду РФ О.Кудрін, керівник російської урядової делегації на переговорах з приєднання до СОТ, заступник міністра економічного розвитку і торгівлі М.Медведков та ін.;
- зі сторони СОТ — Генеральний директор СОТ М.Мур, голова Робочої групи з приєднання Росії до СОТ К.Брін, торговельний представник США Р.Зеллік, Комісар Європейської Комісії П.Ламі (відповідальний за питання переговорів з Росією стосовно умов її приєднання до СОТ), міністр торгівлі Швеції Л.Пагротскі та ін. Про свою підтримку вступу РФ до СОТ оголосив уже в травні 2002р. президент Торгової палати США Т.Донахью.

Подібної активності стосовно України не спостерігається.

Генеральний директор СОТ М.Мур у квітні 2002р. заявив, що вступ Росії до СОТ становитиме "наступний крок у досягненні більшої універсальності багатосторонньої торговельної системи, що піде на користь усім її членам". Він підкреслив необхідність для урядів країн-членів, російських властей, Секретаріату СОТ та міжнародного співтовариства "подвоїти зусилля, з тим, щоб приєднання Росії відбулося якомога швидше", а також зазначив, що Росія "посяде центральне місце в управлінні та майбутньому розвитку світової економічної системи". "Буде великою невдачею з боку керівництва процесу цього приєднання, — заявив М.Мур, — якщо воно не завершиться до Конференції міністрів країн-членів СОТ у Мехіко в наступному році"[44].

Уряд РФ приділяє значну увагу інформаційно-аналітичному забезпеченню процесу вступу до СОТ, активно співпрацює з Державною Думою РФ, громадськими об'єднаннями підприємців.

Так, у липні-жовтні 2001р. відбулася серія (у семи федеральних округах) регіональних конференцій "Росія, СОТ та інтереси російського бізнесу", організована Міністерством економічного розвитку та торгівлі (Мінекономрозвитку) РФ за участю Комітету з економічної політики та підприємництва Державної Думи та Російської спілки промисловців і підприємців.

Лише протягом 2001р. Мінекономрозвитку РФ провело понад 260 зустрічей з різноманітними спілками та об'єднаннями виробників, на яких обговорювалися позиції Росії на переговорах з приєднання до СОТ.

У квітні-травні 2002р. в регіонах Росії проводилися "круглі столи" на тему "Економіко-правові проблеми у зв'язку зі вступом Росії до СОТ. Розвиток сільського господарства та харчової промисловості", організовані Російським Фондом правових реформ у рамках проекту "Правова культура", Мінекономрозвитку та Інформаційним бюро з приєднання Росії до СОТ.

Таким чином, перспективи вступу України до СОТ, зокрема реальні терміни, можна визначити, скоріш за все, як осінь 2003р., — і це за умови, що делегації України на переговорах вдасться оперативно узгодити всі зобов'язання та Доповідь Робочої групи на прийнятних для національних інтересів умовах.

ВИСНОВКИ

Перспективи країн, що приєднуються до СОТ, залежать від уміння трактувати основні положення угод СОТ, виходячи з національних інтересів, виграшно висвітлювати національний торговельний режим, досягати компромісів на основі обміну поступками при жорсткому відстоюванні найбільш

[43] Початок такої роботи був однією з цілей України на черговому раунді переговорів у рамках Робочої групи, що відбувся 25 червня 2002р.

[44] Mike Moore. Russia and the WTO: reintegration into the World Economy. — Fifth Annual Russian Economic Forum, London, 19 April 2002; див. також: *http://www.wto.org/english/news_e/spmm_e/spmm84_e.htm.*

принципових позицій. Саме цим визначаються істотні відмінності в конкретних результатах досягнутих домовленостей стосовно умов приєднання до СОТ окремих країн, що набули членства з 1995р.

Приєднання до СОТ має проходити певні стадії переговорного процесу з дотриманням чітко встановлених правил і механізмів. Ще до моменту приєднання країна повинна прийняти всі внутрішні закони та адміністративні правила, необхідні для негайного виконання взятих зобов'язань. Переговори стосовно умов приєднання відбуваються за чотирма напрямами: (*а*) доступ до ринку товарів; (*б*) доступ до ринку послуг; (*в*) сільське господарство; (*г*) системні питання. Поступки, погоджені з кожною окремою країною у процесі двосторонніх переговорів, у майбутньому мають застосовуватися до всіх членів СОТ. Переговори завершуються укладенням Протоколу про приєднання з додатками, що включають зобов'язання стосовно доступу до ринку товарів, послуг та зобов'язань у галузі сільського господарства.

Тривалість кожного етапу приєднання є суто індивідуальною для кожної країни та зумовлюється як її значенням для країн-партнерів, темпами реформування її торговельного режиму, так і її власними політичними пріоритетами в переговорах: чи віддає вона пріоритет швидкості набуття членства в СОТ чи, навпаки, приділяє першочергову увагу питанням якості умов набуття членства.

Прийняті у вересні 2001р. та в лютому 2002р. укази Президента України з питань приєднання України до СОТ та затвердження останнім із них Програми заходів щодо завершення вступу України до СОТ потенційно створюють умови для ефективнішого перебігу цього процесу. Водночас, значення прийнятих указів обмежується їх недоліками, пов'язаними з відсутністю: належного обгрунтування наведених термінів для завершення переговорів; аналізу соціальних, економічних і політичних наслідків здійснюваних заходів; характеристики та аналізу ефективності використання наявних фінансових, кадрових та інших ресурсів, необхідних для здійснення реформ торговельного режиму.

Зараз у межах виконавчої гілки влади в Україні створені базові елементи організаційної структури забезпечення переговорного процесу вступу до СОТ. Але здійснювані організаційні заходи поки що мають обмежену віддачу. Істотними проблемами залишаються: запобігання прийняттю законодавчих та інших нормативно-правових актів, які не відповідають положенням угод СОТ; відсутність ефективного впровадження в життя прийнятих законів, що реалізують положення угод СОТ; недостатня активність Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ. Недостатнім є рівень співпраці Кабінету Міністрів з Верховною Радою у вирішенні питань, пов'язаних з підготовкою вступу України до СОТ. За таких умов, не виключені проблеми на етапі ратифікації майбутнього Протоколу про приєднання України до СОТ.

Однією з ключових ланок механізму приєднання до СОТ має бути ефективна система інформаційного забезпечення. Йдеться не про ізольоване, одноразове рішення, а про перебудову всієї системи інформаційного забезпечення політичної та економічної діяльності в країні, відповідно до принципів, прийнятих у світі. Відсутність в Україні системного інформаційного забезпечення підготовки вступу до СОТ, заходів формування громадської довіри до кроків Уряду, пов'язаних із вступом до СОТ, актуалізує питання про вжиття рішучих заходів у цій сфері.

Особливої актуальності набуває завдання створення дієвої системи підготовки та перепідготовки фахівців з питань торговельної політики та права, міжнародних економічних відносин за профілями, що пов'язані зі змістом окремих угод СОТ.

Загалом, Україна має очевидний прогрес в узгодженні параметрів майбутнього членства в СОТ, що дозволяє говорити про входження процесу приєднання у завершальну стадію. Однак, завдання з приведення українського законодавства у відповідність до стандартів СОТ є надзвичайно масштабними та, очевидно, потребуватимуть певного часу для їх виконання.

До найбільш проблемних питань, від вирішення яких у першу чергу залежатимуть перспективи приєднання України до СОТ, належать: прийняття зобов'язань України щодо рівня внутрішньої підтримки сільського господарства та стосовно його скорочення; формулювання умов доступу до національного ринку іноземних постачальників фінансових послуг, послуг зв'язку та телекомунікацій, транспортних послуг; виконання Україною вимог Угоди про технічні бар'єри в торгівлі; оцінка можливих наслідків вступу України до СОТ і шляхів підвищення конкурентоспроможності галузей національної економіки в умовах членства в СОТ.

На завершальному етапі переговорів Україна може стикатися з рядом не залежних від неї чинників, що гальмуватимуть перговорний процес, включаючи небажання окремих членів Робочої групи СОТ, які відстоюють власні інтереси в процесі переговорів, жертвувати ними заради якнайшвидшого вступу України до цієї організації; імовірність висунення претензій до України з боку нових членів Робочої групи. Але найбільшим чинником гальмування є початок нового раунду багатосторонніх торговельних переговорів, що відволікатиме увагу від процесу розширення членства в СОТ, та буде встановлювати нові параметри міжнародної торговельної системи, до яких претендентам потрібно буде адаптуватися.

Аналіз можливих часових параметрів розвитку процесу приєднання України до СОТ показує, що реальним терміном є осінь 2003р., але за умови, що до того часу делегація України на переговорах зможе оперативно узгодити всі зобов'язання та Доповідь Робочої групи на прийнятних для національних інтересів умовах. ■

3. МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО СОТ

Зараз у науковому та політичному обігу України існують переважно розрізнені, несистематичні оцінки можливих наслідків її приєднання до СОТ. На відміну від Росії, в Україні не проводився конкурс на підготовку незалежного дослідження соціально-економічних наслідків приєднання. Якщо Уряд і здійснював їх комплексну оцінку, то вона не оприлюднювалася. Не проводилися належним чином консультації з питань формування умов вступу до СОТ з представниками вітчизняного бізнесу; до цієї роботи на систематичній основі не залучалися науковці.

Водночас, здійснення системного аналізу та вироблення узагальненої оцінки можливих наслідків вступу України до СОТ необхідні як для підвищення ефективності переговорного процесу приєднання на його завершальній стадії, так і для визначення діяльності держави в напрямах забезпечення умов для максимального використання потенційних переваг міжнародної торговельної системи та завчасного вжиття заходів з мінімізації можливих негативних наслідків приєднання.

На Україну впливає і впливатиме надалі багато чинників, пов'язаних з її вступом до СОТ. Багато з них навряд чи можна однозначно віднести або до позитивних, або до негативних — усе залежить від політичного та економічного контексту ситуації, у якій вони проявляються. Існує багато передумов — але не менше й обмежень — для використання позитивних чинників і подолання негативних. Остаточний результат визначатиметься спроможністю влади об'єктивно оцінити ці чинники, розробити та реалізувати ефективну державну політику, знайти підтримку серед населення, політичних і бізнесових кіл.

У цьому розділі аналізуються можливі позитивні та негативні наслідки приєднання України до СОТ; дається їх узагальнена якісна оцінка, що грунтується на наступних підставах: (1) положення економічної теорії про вплив процесів лібералізації торгівлі на споживачів, виробників і стан національної економіки; (2) досвід країн, що приєднувалися до СОТ за визначеною процедурою вступу; (3) експертні оцінки можливих наслідків приєднання України до СОТ[45].

3.1 МОЖЛИВІ ПОЗИТИВНІ НАСЛІДКИ ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО СОТ ТА ОБМЕЖЕННЯ В ЇХ ОТРИМАННІ

Наслідки приєднання України до СОТ позначаться як на мікрорівні — на стані виробників і споживачів, так і на макроекономічному стані країни в цілому. Потенційно членство в СОТ може зумовити для України наступні переваги.

Можливі позитивні наслідки для виробників

❖ **Отримання: полегшеного доступу до світових ринків** товарів, послуг, технологій, капіталів; міжнародно визнаних **прав для захисту національних економічних інтересів на цих ринках** (відповідно до норм і правил СОТ).

Полегшений доступ може бути забезпечений через безумовне надання режиму найбільшого сприяння в

[45] Зробити точні економічні розрахунки цих наслідків надзвичайно складно, з огляду на ряд обмежувальних чинників: незавершеність формування умов вступу України до СОТ і відсутність повної інформації про досягнуті домовленості; неможливість формалізації багатьох важливих ефектів приєднання (наприклад, підвищення рівня стабільності законодавства, його прозорості для компаній та ін.); наявність непрямих впливів (вступ до СОТ спричинить не лише прямі наслідки, що можуть бути безпосередньо обчислені, але й численні непрямі: наприклад, через прискорення структурних змін в економіці, темпу інновацій); синергетичний характер дії багатьох позитивних і негативних чинників, що впливають на сукупний ефект від приєднання до СОТ. Останнє зумовлює можливість існування різних варіантів оцінки наслідків приєднання — залежно від специфічної комбінації чинників, що нерівномірно розподілені в часі. Цей комплекс обмежень ускладнює вироблення достовірних оцінок наслідків вступу до СОТ.

Водночас, формули розрахунків наслідків приєднання до СОТ стосовно сектору товарів існують у США, а послуг — в Австралії. Зокрема, за єдиною методикою з використанням математичного моделювання оцінювався можливий вплив зміни тарифів і нетарифних заходів на рівень виробництва, експорт, імпорт і споживання відповідних товарів та послуг як у США, так і в інших країнах-членах СОТ. Дослідження показало, що вплив вступу до СОТ для 35 із 48 галузей є позитивним, для 13 — негативним. На підставі отриманих результатів була скоригована позиція США та досягнуті нові угоди. У 2000р. у США було здійснене дослідження впливу на економіку країни вступу до СОТ Китаю. Результати цього дослідження були використані для коригування позиції США на переговорах.

торгівлі товарами та послугами, а також національного режиму в питаннях внутрішнього оподаткування, нетарифного (зокрема, технічного) регулювання.

❖ **Зниження комерційних ризиків**, внаслідок встановлення більш стабільного режиму торгівлі, що сприятиме зниженню ціни пропозиції і тим самим — підвищенню конкурентоспроможності української продукції на відповідних ринках.

❖ **Пожвавлення виробництва в окремих експортоорієнтованих галузях економіки,** внаслідок лібералізації режиму доступу до зовнішніх ринків. Так, Угода про текстиль та одяг передбачає повну відмову від кількісних обмежень у 2004р., з поетапним скасуванням існуючих обмежень. Це може справити сильний позитивний ефект на відповідну галузь в Україні.

❖ **Зменшення втрат українських експортерів від дискримінаційних заходів** (які, за окремими даними, складають $2-3млрд. на рік[46]), зокрема, через можливість отримання недискримінаційних умов застосування антидемпінгових механізмів. Для України це має винятково важливе значення — з огляду на її належність до числа лідерів у списку країн - об'єктів антидемпінгових заходів. Це зумовлюється структурою експорту України, де переважають саме ті статті, що найчастіше стають об'єктами зазначених заходів: на недорогоцінні метали та вироби з них припадає 32% ініційованих антидемпінгових розслідувань та 38% вжитих антидемпінгових заходів країн-членів СОТ протягом 1995-2001рр. (таблиця "*Країни, що є основними об'єктами антидемпінгових заходів, запроваджених у період з 1.01.1995р. по 31.12.2001р.*")[47].

Слід відзначити, що до цього часу ініціатори антидемпінгових розслідувань розглядали Україну як країну з неринковою економікою, а відтак — санкції впроваджувалися не проти окремих підприємств, а проти цілих галузей. При цьому не бралася до уваги фактична собівартість української продукції, а структура ціни, що використовувалася для встановлення факту демпінгу, штучно моделювалася за аналогами зарубіжних країн.

Наслідком застосування антидемпінгових заходів є значне обмеження можливостей експорту України, хоча воно й стосується лише ринку сировини та напівфабрикатів, а не готових виробів. За окремими оцінками, втрачений з 1995р. потенційний доход України сягає $3-4 млрд. (врізка "*Окремі втрати України від антидемпінгових заходів*").

❖ **Зменшення транспортних витрат**, внаслідок гарантування свободи транзиту товарів територією

Окремі втрати України від антидемпінгових заходів

Експорт феросилікомарганцю, що складав до $600 млн. на рік, після застосування санкцій був практично згорнутий. Збитки АТ "Запоріжабразив", Нікопольського та Запорізького феросплавних заводів після запровадження Європейською Комісією антидемпінгових заходів по імпорту карбіду кремнію, феросилікомарганцю та феросицилію сягнули $162 млн.[48]

Український експорт у Росію, внаслідок застосування антидемпінгових заходів, скоротився у 2001р. на $300 млн.[49]

Експорт продукції хімічної промисловості, внаслідок антидемпінгового розслідування проти експорту мінеральних добрив, скоротився на $43 млн.[50]

Обмеження у 2002р. імпорту сталі з боку США може спричинити втрати в розмірі $63-$220 млн. на рік[51].

Країни, що є основними об'єктами антидемпінгових заходів, запроваджених у період з 01.01.1995р. по 31.12.2001р. і зареєстрованих у СОТ,
кількість заходів

Країна-об'єкт заходу \ Країна-ініціатор заходу	Аргентина	Австралія	Бразилія	Канада	Чілі	Колумбія	Чехія	Єгипет	Європейські Співтовариства	Гватемала	Індія	Індонезія	Ізраїль	Японія	Республіка Корея	Малайзія	Мексика	Нова Зеландія	Нікарагуа	Перу	Філіппіни	Польща	Сінгапур	ПАР	Таїланд	Трінідад і Тобаго	Туреччина	США	Венесуела	Всього
Бразилія	23	0	0	3	0	0	0	0	3	0	1	0	0	0	0	0	7	0	0	0	0	0	0	3	0	0	1	4	0	45
Китай	23	2	9	6	1	1	0	0	23	0	35	1	1	0	6	0	4	0	0	6	2	2	0	11	0	1	5	29	10	178
Китайський Тайвань	8	1	1	3	0	0	0	0	8	0	8	1	0	0	1	0	3	1	0	2	0	1	0	4	0	0	2	11	0	55
Колумбія	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2
Індія	1	0	2	3	0	0	0	0	13	0	0	3	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	8	0	1	1	5	0	38
Індонезія	0	2	0	2	0	0	0	0	7	0	6	0	0	0	0	2	0	0	0	0	1	0	0	2	1	0	1	7	0	31
Японія	3	1	1	2	0	0	0	3	7	0	12	1	0	0	5	1	2	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	18	3	60
Республіка Корея	6	3	1	2	0	0	0	3	9	0	13	1	0	0	0	2	1	2	0	0	0	0	0	13	1	0	3	10	0	70
Росія	2	1	1	3	2	3	0	0	9	0	9	2	0	0	2	0	4	0	0	1	2	0	0	1	0	0	3	6	2	53
Таїланд	0	5	1	1	0	0	0	0	12	0	5	0	0	0	0	2	0	4	0	0	1	0	0	2	0	1	0	5	1	40
Україна	1	0	0	3	2	2	0	1	6	0	2	1	0	0	0	0	4	0	0	1	0	0	0	1	0	0	2	5	2	33
США	3	2	5	9	0	2	0	0	3	0	9	0	2	0	3	0	13	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	2	57

46 Україна у Світовій організації торгівлі: очікування та реальні перспективи. Збірник наукових статтей (за ред Я.Жаліло).— Київ, 2002, с.40.

47 WTO Statistics on Anti-dumping. Див.: *http://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/adp_e/htm.*

48 Борисенко С. Борьба за мировые рынки: украинский "вольный стиль". — 5 Континентов, 2001, с.19.

49 За даними Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України. — Проект прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2003р.

50 За даними Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України. — Там само.

51 За оцінками Кабінету Міністрів України. Див.: Интерфакс-Украина, 8 мая 2002г.

країн-членів СОТ, **що сприятиме зниженню загальної собівартості української продукції і, відповідно, підвищенню конкурентоспроможності українських компаній.**

❖ **Прискорення структурних реформ і створення стимулу для підвищення конкурентоспроможності.** Структурні пріоритети визначатимуться потенціалом конкурентоспроможності галузей і підприємств на зовнішніх ринках, а спрощення процедур доступу до цих ринків має прискорити структурні зміни.

Аналогічний вплив справлятиме допуск на внутрішній ринок іноземних компаній. Наприклад, допуск на певних умовах іноземних банків до операцій у національній валюті з фізичними особами в Україні може сприяти зміцненню довіри населення до банківської системи в цілому, розширенню асортименту послуг і підвищенню їх якості.

❖ **Посилення стимулів для інновацій внаслідок кращого захисту інтелектуальної власності**: позитивні ефекти від цього країна може отримати, скоріш за все, через 3-5 років.

❖ **Зменшення витрат внаслідок відмови від подвійних стандартів** — для внутрішнього ринку та експорту. Наприклад, завдяки взаємному визнанню оцінки якості продукції витрати на сертифікацію і перевірку відповідності можуть зменшитися на 3-5%, залежно від виду продукції[52].

❖ **Застосування механізмів справедливого вирішення торговельних спорів.** Приєднання до СОТ означатиме, що торговельні відносини з іншими країнами підпадають під багатосторонні міжнародні правила та механізми врегулювання спорів. Це може покращити умови захисту інтересів українських компаній, — якщо вміло користуватися можливостями механізмів врегулювання спорів, що діють у рамках СОТ.

❖ **Отримання міжнародно визнаного права застосування комплексу виважених (обгрунтованих) заходів захисту внутрішнього ринку, окремих галузей економіки відповідно до угод СОТ**: статті XII ГАТТ про обмеження для збереження рівноваги платіжного балансу; угод про захисні заходи, про сільське господарство, про застосування санітарних і фітосанітарних заходів, про субсидії та компенсаційні заходи, а також статті VI ГАТТ про антидемпінгові та компенсаційні заходи.

Можливі позитивні наслідки для споживачів

❖ **Розширення асортименту та якості пропонованих товарів і послуг, зниження їх ціни.** Причому, в результаті скасування (обмеження) торговельних бар'єрів можуть подешевшати не лише готові імпортовані товари та послуги, а й вітчизняні, у виробництві яких використовуються імпортні компоненти. Цього можна досягти вже в середньостроковій перспективі (до трьох років). Водночас, відбудуться відповідні **зміни в обсягах і структурі споживання**, яка наблизиться до стандартів розвинутих країн. Підвищення платоспроможного попиту позитивно позначатиметься на зростанні виробництва, свідчитиме про покращання соціально-економічного становища населення (врізка "*Негативний вплив протекціонізму на добробут споживачів*").

Негативний вплив протекціонізму на добробут споживачів

Навіть у країнах-членах СОТ підвищення імпортних тарифів, збільшення державних субсидій виробництву (наприклад, сільському господарству) та кількісні обмеження імпорту (наприклад, у торгівлі текстилем) негативно позначаються, у кінцевому підсумку, на вартості життя. Так, за статистичними підрахунками, споживачі у Великій Британії платять за одяг на £500 млн. на рік більше внаслідок торгових обмежень на імпорт текстилю. Для канадців ця сума складає приблизно 780 млн. канадських доларів. І навпаки — лібералізація сектору телекомунікацій у ЄС призвела до зниження цін у середньому на 7-10%. Отже, система СОТ заохочує конкуренцію і знижує торговельні бар'єри, внаслідок чого споживачі виграють[53].

Можливі позитивні наслідки для макроекономічного стану країни

❖ **Поява вже в короткостроковій перспективі додаткових стимулів для проведення необхідних внутрішніх реформ.** Цьому сприятиме приведення національного законодавства (зокрема, у сфері оподаткування, митного регулювання, стандартизації та сертифікації, регулювання сфери послуг, конкурентної політики, охорони інтелектуальної власності) у відповідність до норм і правил СОТ, що формують ринкові регулятори економіки.

Прийняття нових законодавчих актів і внесення змін та доповнень до чинних законів України у зазначених сферах, їх впровадження мають сприяти формуванню прозорого правового поля, розвитку конкурентного середовища та, як наслідок, підвищенню якості товарів і послуг.

❖ **Створення передумов для захисту конкурентного середовища та боротьби з корупцією.** Підвищення прозорості державної політики, усунення значної кількості персональних преференцій сприятиме звільненню торгівлі від адміністративного тиску та, водночас, усуне потребу надмірного лобіювання корпоративних інтересів у Парламенті та Уряді.

❖ **Розвиток нових технологій** через збільшення обсягу торгівлі товарами та послугами, зумовленого більш вільним і стабільним режимом торгівлі. Такий вплив підтверджується досвідом багатьох країн світу та прогресом у розвитку окремих галузей економіки України[54].

❖ **Покращання інвестиційного клімату** через впровадження більш стабільних, прозорих і передбачуваних умов, що може призвести до зростання обсягу[55] та покращання структури інвестицій. Так, за офіційними оцінками, це створить умови для збільшення обсягу надходжень іноземних інвестицій у 2,5-3,0 разів[56].

❖ **Загальне зростання виробництва та зайнятості, доходів виробників,** а отже — **розширення бази оподаткування**, що має справити **позитивний вплив на державний бюджет України**. За оцінками Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, приєднання до СОТ збільшить надходження

[52] Україна у Світовій організації торгівлі..., с.65.

[53] Преимущества торговой системы ВТО. Див.: *http://www.wto.ru/chto.asp.*

[54] Наприклад, у сфері мобільного зв'язку, збирання комп'ютерів з імпортних комплектуючих, переоснащення сучасним імпортним обладнанням харчосмакової промисловості.

[55] За окремими розрахунками, в рік вступу країни до СОТ іноземні інвестиції у середньому (за інших рівних умов) підвищуються на 1,2% ВВП, а в наступному падають, але залишаються на 0,8% вищими, ніж до вступу. Див.: Россия и ВТО: мифы и реальность. — *http://www.cefir.ru.*

[56] Див.: Указ Президента України "Про затвердження Програми заходів щодо завершення вступу України до Світової організації торгівлі" №104 від 5 лютого 2002р.

до державного бюджету від експорту вітчизняної продукції майже на $200 млн. на рік та, відповідно, на **добробут населення**[57].

Слід зауважити, що **участь України у СОТ не спричинить суттєвого збільшення видатків державного бюджету**, оскільки членські внески до бюджету СОТ визначаються з урахуванням частки країни у світовій торгівлі. З огляду на те, що частка України у світовій торгівлі становить 0,2%[58], а бюджет СОТ на 2002р. — 143 млн. швейцарських франків[59], річний внесок України становитиме близько 290 тис. швейцарських франків[60] (або близько $195 тис.)[61].

❖ **Зниження рівня тінізації імпорту**[62] через його подальшу лібералізацію, що також зумовить **зростання доходів державного бюджету**.

❖ **Покращання позицій України (як в економічному, так і в політичному аспектах), а також виконання зобов'язань за Угодою про партнерство та співробітництво з ЄС, що позитивно впливатимуть на інтеграцію України до Європейського Союзу**[63].

Перелічені потенційно можливі позитивні ефекти від вступу України до СОТ за певних (як об'єктивних, так і суб'єктивних) умов можуть стати реальністю. Про це свідчить аналіз зарубіжного досвіду, зокрема, досвіду Китаю (врізка *"Оцінки можливого впливу приєднання Китаю до СОТ на китайську економіку"*).

Оцінки можливого впливу приєднання Китаю до СОТ на китайську економіку

Вплив зниження імпортних тарифів на зростання ВВП оцінюється в більшості досліджень на рівні 0,6-4,0%[64].

За даними дослідження МВФ 2000р., протягом першого року після вступу можливий невеликий негативний ефект; протягом другого року — передбачається додаткове зростання реального ВВП на 0,1%; третього та четвертого років — на 0,6%; п'ятого — на 0,8%.

Зростання імпорту відбуватиметься протягом перших років після вступу швидше, ніж експорту, що призведе до зменшення позитивного сальдо поточного платіжного балансу, але ця тенденція може бути послаблена шляхом скасування всіх квот на текстильні вироби. Можливе погіршення поточного платіжного балансу компенсуватиметься збільшенням надходження іноземних інвестицій[64].

За розрахунками китайських економістів, немає підстав для збільшення тиску на ринок праці та появи проблем перерозподілу доходів. Протягом п'яти років після приєднання можливе вивільнення 13 млн. працівників у сільській місцевості та 1,25 млн. — у міській, що в сукупності складає лише 2% зайнятого населення[64]. Водночас, членство в СОТ дозволить Китаю щорічно збільшувати ВВП на 2-3%, а кожен наступний відсоток зростання буде означати появу нових 5 млн. робочих місць[65].

Уряд прогнозує збільшення обсягів зовнішньої торгівлі з $320 млрд. у 1998р. до $600 млрд. у 2005р., зростання іноземних інвестицій — з $45 млрд. до $100 млрд.[65]

За попередньою оцінкою Світового банку, після приєднання Китаю до СОТ його частка у світовому експорті протягом найближчих п'яти років подвоїться, частка у світовому імпорті збільшиться з нинішніх 3,9% до 7,2% до 2005р.[66]

Обмеження в отриманні переваг

Далеко не всі потенційні переваги країна, що вступила до СОТ, може легко реалізувати. Більше того, існує чітка залежність між терміном перебування в СОТ та обсягом вигод, які країна здатна отримати від міжнародної торговельної системи. Зокрема, спостерігаються наступні особливості прояву окремих ефектів членства.

❖ **Для України головною проблемою у використанні переваг членства в СОТ є невисокий, за міжнародними критеріями, потенціал конкурентоспроможності.** Так, за індексом поточної конкурентоспроможності, що складається в рамках "Глобального звіту про конкурентоспроможність", в 2001р. Україна посіла 60-е місце серед 75 країн, а за рейтингом конкурентоспроможності зростання — 69-е, тоді як з Росія — 63-є. Найближчими сусідами України в цьому рейтингові є: Індонезія, Колумбія, Гватемала, Болівія та Еквадор, що випереджають Україну, та Гондурас, Бангладеш, Парагвай, Нікарагуа, Нігерія і Зімбабве, що поступаються їй (таблиця *"Зведені рейтинги конкурентоспроможності "Глобального звіту про конкурентоспроможність"*).

Надзвичайно низькою є продуктивність праці в українській металургійній галузі — провідній у забезпеченні експортної виручки України. Наприклад, число працівників у цьому секторі в Бразилії, яка виробляє приблизно стільки ж сталі, як і Україна, складає близько третини числа зайнятих у цій галузі в Україні. Продуктивність праці, що вимірюється обсягом виробництва сталі на одного робітника, в Україні становить чверть аналогічного показника ЄС[67].

З огляду на це, вкрай необхідним є підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, що стримується такими чинниками, як високий ступінь зношення основних фондів, моральна застарілість інфраструктури, величезна (що багаторазово перевищує її рівень у розвинутих країнах[68]) енергоємність виробництва, відсутність необхідних внутрішніх джерел значних інвестицій, нерозвинутість

[57] Після Уругвайського раунду, внаслідок переходу на нову систему торговельних угод, світовий доход збільшився зі $109 до $510 млрд. Див.: Преимущества торговой системы ВТО. — *http://www. wto.ru/chto.asp.*

[58] Див.: *http://www.wto.org.*

[59] Світова організація торгівля. — Україна-СОТ. Інформаційний бюлетень. Спільне видання Українсько-Європейського консультативного центру та Комітету у закордонних справах Верховної Ради України, 2001, №1, 2-а стор. обкладинки.

[60] Крім видатків на членський внесок, держава витрачатиме певні кошти на утримання апарату, що забезпечуватиме зв'язки України з СОТ.

[61] За крос-курсом *USD/CHF* на 27 червня 2002р.

[62] Нелегальний імпорт цигарок в Україну за 2000р. оцінювався в 25 млрд. грн., сиру — близько 50% усієї завезеної кількості. Див.: Біята М. Імпорт в Україну — проблеми і перспективи іноземних партнерів. — Тенденції української економіки, грудень 2001р., с.76.

[63] Докладніше див. статтю Р. Шпека "Вступ України до СОТ у контексті розвитку її відносин з Європейським Союзом", розміщену в цьому журналі.

[64] World Trade Organization. Overview of the Developments in the International Trading Environment. Annual Report by the Director-General, September 2001, p.68.

[65] Див.: Китай на пороге Всемирной торговой организации. — Трансформация, апрель 2000г., с.17-18.

[66] УНІАН, 18 лютого 2002р.

[67] Див.: Україна і світова економіка: оцінка ризиків та рекомендації щодо економічної політики. Київ, 2002, с.14.

[68] Так, вартість енергії на виробництво сталі в Україні складає близько 30% усіх виробничих витрат, тоді як у розвинутих країнах частка енерговитрат у виробничих витратах не перевищує 10%. Див.: Там само, с.16.

Зведені рейтинги конкурентоспроможності "Глобального звіту про конкурентоспроможність"

Країна	Індекс конкуренто-спроможності зростання	Індекс поточної конкуренто-спроможності
1. Фінляндія	1	1
2. США	2	2
3. Канада	3	11
...		
12. Велика Британія	12	7
...		
17. Німеччина	17	4
...		
20. Франція	20	12
21. Японія	21	15
...		
28. Угорщина	28	26
29. Естонія	29	27
...		
37. Чехія	37	35
...		
40. Словаччина	40	39
41. Польща	41	41
42. Мексика	42	51
43. Литва	43	49
...		
47. Латвія	47	42
...		
56. Румунія	56	61
...		
59. Болгарія	59	68
...		
63. Росія	63	58
64. Індонезія	64	55
65. Колумбія	65	56
66. Гватемала	66	69
67. Болівія	67	75
68. Еквадор	68	72
69. Україна	**69**	**60**
70. Гондурас	70	74
71. Бангладеш	71	73
72. Парагвай	72	70
73. Нікарагуа	73	71
74. Нігерія	74	67
75. Зімбабве	75	65

Джерело: Global Competitiveness Report 2001-2002, World Economic Forum, p.25.

інфраструктури комерційної діяльності на зарубіжних ринках[69].

❖ **Переваги вільного доступу на ринки більшою мірою стосуються ринків з переважно ціновою конкуренцією,** тобто ринків сировинної продукції і стандартизованих масових готових виробів. Це **значно меншою мірою стосується високотехнологічних виробів**, що постачаються переважно в рамках замкнутих систем обороту ТНК та мінімально піддаються впливу лібералізаційних заходів СОТ. Отже, якщо Україна покладатиметься лише на дію ефектів торговельної лібералізації, то ще тривалий час вона буде утримуватися у сфері низькотехнологічного експорту з низькими рівнями прибутків, тобто — в зоні ресурсних обмежень, що стримують темпи внутрішніх реформ.

❖ Мірою прогресу у зниженні тарифів **збільшується вага нетарифного регулювання,** що значно менше піддається впливу заходів зі зменшення обмежень доступу до ринку (таблиця *"Використання заходів технічного регулювання торгівлі в країнах-членах СОТ"*[70]).

Використання заходів технічного регулювання торгівлі в кранах - членах СОТ, кількість повідомлень про технічні норми та стандарти

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ЄС	123	123	437	276	185	156
Канада	29	20	30	115	24	26
США	33	40	33	35	49	32
Японія	50	41	35	28	30	56
Всього	365	460	795	648	672	611

❖ **Можливість нарощування обсягів продажу товарів і послуг на зарубіжних ринках може стримуватися несумісністю товарної структури експорту України зі структурою світової торгівлі**. Так, важливими тенденціями змін у товарній структурі світової торгівлі протягом останніх 10 років є зменшення частки в обсягах світового експорту сільськогосподарської продукції (з 12,2% до 9% у 2000р.) видобувної продукції (з 14,3% до 13,1%), чавуну та сталі (з 3,1% до 2,3%), текстилю (з 3,1% до 2,5%), — при збільшенні частки машинобудівного та транспортного устаткування (з 35,8% до 41,5%), офісного та телекомунікаційного обладнання (з 8,8% до 15,2%), хімічної промисловості (з 8,7% до 9,3%).

Структурні пріоритети українського експорту не відповідають більшості світових тенденцій: за підсумками 2001р., в структурі експорту України переважають недорогоцінні метали та вироби з них (41,3%), продукція АПК (близько 11%), хімічна продукція (близько 9%), текстиль (3,8%); продукція машино- та приладобудування, виробництва транспортних засобів складає лише 14,3%.

Аналогічна ситуація спостерігається у сфері експорту послуг. За підсумками 2001р., найбільшу питому вагу в експорті послуг України мають транспортні послуги (83,5%) — тоді як у світовому експорті вони не перевищують 23%. Водночас, експорт туристичних послуг України становить 2,3%, — натомість, у світовому експорті вони складають 23%.

❖ **Вступ до СОТ не усуває повністю загрозу антидемпінгових розслідувань**, хоч, як зазначалося вище, потенційно покращує позиції країни, проти якої вони ініціюються**. Кількість таких розслідувань і реалізованих антидемпінгових заходів членів СОТ має тенденцію до зростання**.

За даними Секретаріату СОТ, за 1995-2001рр. були порушені 1845 антидемпінгових розслідувань і зареєстровані 1066 випадків накладення антидемпінгового мита — причому, кількість таких випадків у 2001р. зросла, порівняно з 1995р., зі 157 до 330 та зі 118 до 163, відповідно[71].

❖ **Набуття членства у СОТ не є гарантією врегулювання усіх торговельних проблем.** По-перше, комплекс угод і домовленостей СОТ все ще не є бездоганним і повністю прийнятним для всіх, без винятку членів Організації. По-друге, **розвинуті**

[69] За підрахунками експертів, операційні витрати експортерів у 2000р. становили в Україні близько 40% прибутку (в розвинутих країнах — 3-5%). Йдеться про оподаткування, бюрократичні процедури, неякісну роботу митних служб, банків тощо. Див.: Україна на міжнародних ринках: проблеми та перспективи. Аналітична доповідь УЦЕПД. — Центр Разумкова 2000, Київ, 2001, с. 421-422.

[70] World Trade Organization. Overview of the Developments in the International Trading Environment. — Annual Report by the Director-General, September 2001, p.37.

[71] *WTO Statistics on Anti-dumping.* — Див.: *http://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/adp_e/htm.*

країни, розширюючи сферу свого впливу через СОТ, **дбають, перш за все, про свої інтереси та лише обмеженою мірою поступаються ними на користь менш розвинутих країн**.

Так, у ЄС преференції, що надаються найменш розвинутим країнам, не спроможні компенсувати нерівні умови торгівлі, зумовлені сільськогосподарськими субсидіями ЄС, підтримкою текстильної промисловості, антидемпінговими заходами тощо. Досягнення не лише формально, але й фактично рівноправного становища всіх членів СОТ — це питання для переговорів у рамках нового "Раунду розвитку".

❖ **Успішне використання існуючих у СОТ механізмів багатостороннього врегулювання спорів може стримуватися відсутністю в різних сферах економіки належного числа добре підготовлених, досвідчених фахівців у галузі міжнародного торговельного права.** За наявності дефіциту таких фахівців, Україні буде непросто скористатися перевагами членства в СОТ і запобігти невиправданим втратам у процесі приєднання.

❖ **Наявність численних регіональних режимів вільної торгівлі, які є винятками з режиму найбільшого сприяння, що його надає участь у СОТ, обмежує дію норм і правил СОТ** (стаття XXIV ГАТТ)**.** За таких умов, Україна, що не є учасницею угод про вільну торгівлю, може опинитися у менш вигідному становищі. Особливо це стосується відносин України з ЄС.

❖ **Лібералізація торгівлі потенційно може не лише сприяти зростанню іноземних інвестицій, але й дестимулювати їх** у короткостроковому та середньостроковому періодах, оскільки вона зробить більш вигідним імпорт товарів. При цьому, пріоритет в інвестиціях може віддаватися сфері торгівлі — шляхом створення "фірмових" магазинів для реалізації імпортованих товарів.

❖ **Необхідність структурної корекції економіки, що потребує значних витрат, може зумовити певний негативний вплив на ВВП в початковий період після приєднання України до СОТ.** Зростання позитивних макроекономічних наслідків варто очікувати не відразу, а через певний проміжок часу, необхідний для адаптації економіки.

Таким чином, Україна матиме потенційну можливість отримати різноманітні позитивні наслідки від приєднання до СОТ — для виробників, споживачів і макроекономічного стану в цілому. Проте, в багатьох випадках зробити це буде непросто, оскільки реалізація зазначених потенційних вигод потребує додаткових витрат і змін адміністративних процедур. Створення необхідних передумов використання переваг багатосторонньої міжнародної торговельної системи становить одне з найголовніших завдань Уряду.

3.2 МОЖЛИВІ НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО СОТ

Приєднання України до СОТ може загострити ряд внутрішніх економічних проблем, що зараз є менш вираженими, з огляду на наявність певних бар'єрів для торгівлі та використання заходів державної підтримки окремих виробництв. Найбільш істотними напрямами такого несприятливого впливу можна вважати наступні.

Можливі негативні наслідки для макроекономічного стану країни

❖ Подальша лібералізація торгівлі посилить вплив світової кон'юнктури на економіку України. Таке посилення відбудеться, скоріш за все, не відразу, а, як вважають опитані соціологічною службою Центру Разумкова експерти[72], в середньостроковому (до п'яти років) і довгостроковому (понад п'ять років) періодах. Воно зумовить підвищення економічних ризиків України у періоди глобальної економічної нестабільності, як, наприклад, у 2001р. - на початку 2002р. Ці ризики можуть неадекватно компенсуватися позитивним впливом світової кон'юнктури в періоди її сприятливого розвитку, — зважаючи на те, що лібералізація і включення до глобальних процесів автоматично не призводять до виправлення структурних недоліків менш розвинутих країн (врізка *"Окремі несприятливі тенденції впливу міжнародної торговельної системи на національний економічний розвиток"*[73]).

Окремі несприятливі тенденції впливу міжнародної торговельної системи на національний економічний розвиток

Для останнього періоду розвитку світової торговельної системи характерні наступні тенденції:

(1) ефект побічного впливу уповільнення темпів зростання світової економіки в усіх трьох найбільш розвинутих регіонах світу виявився більш сильним, ніж під час попередніх спадів у 1990-х роках;

(2) міжнародна торгівля відіграла значну роль у поширенні спаду в промислово розвинутих країнах на країни, що розвиваються: після досягнутого у 2000р. приросту в 14% країни, що розвиваються, змогли у 2001р. збільшити експорт менш ніж на 1%;

(3) більшість азійських країн спромоглися відновити позитивні темпи економічного зростання в останньому кварталі 2001р., завдяки активній політиці стимулювання внутрішнього попиту, що вказує на тенденцію посилення опори на внутрішній ринок в умовах спаду в розвитку міжнародної торгівлі;

(4) політика послаблення залежності країн, що розвиваються, від сировинної орієнтації експорту та розширення експорту промислової залежності виявилася здебільшого неефективною. Існує тенденція перерозподілу доходів від експорту технологічно ємної, з високою добавленою вартістю продукції на користь розвинутих країн і ТНК. За умов низької ринкової вартості робочої сили та ресурсів країн, що розвиваються, зростання частки промислової продукції в експорті останніх не супроводжується відповідним зростанням доходів;

(5) розширення останніми роками участі ряду країн з великою чисельністю населення та низькими рівнями доходів у світовій торгівлі супроводжувалося тим, що до 70% робочої сили, задіяної у секторах, пов'язаних зі світовою торгівлею, мають низьку кваліфікацію.

Крім того, негативний вплив світової кон'юнктури здатен іноді суттєво зменшити виграш, досягнутий країною внаслідок використання переваг від членства в СОТ. Так, вище зазначалося, що одним із можливих позитивних наслідків приєднання може стати пожвавлення виробництва в окремих експортоорієнтованих галузях економіки. Виходячи з цього, можна було б очікувати, що за рахунок скорочення та поступового скасування кількісних обмежень відбудеться збільшення обсягів українського експорту

[72] Опитування проведене з 28 травня по 14 червня 2002р.; були опитані 83 експерти.

[73] Див.: Конференция ООН по торговле и развитию. Доклад о торговле и развитии, 2002г. — ООН, Нью-Йорк - Женева, 2002. — *http://www.unctad.org/ru/docs/tdr02ove.ru.*

до ЄС продукції чорної металургії більш, ніж на $240 млн.[74] Проте, для такого висновку, на жаль, немає достатніх підстав, зважаючи на кризовий стан ринку чорних металів у світі та перспективи значних структурних зрушень у цій сфері[75].

Концентрація на потенційних довгострокових перевагах членства в СОТ може спричинити недооцінку наслідків початкового періоду. Отже, можуть своєчасно не бути передбачені дії Уряду за несприятливих умов (що цілком можливі, особливо за неправильного підходу до формулювання умов приєднання та неадекватного відстоювання національних інтересів у процесі приєднання). Згодом це може дискредитувати саму ідею членства в СОТ. У цьому сенсі показовим є досвід перших років членства в СОТ Киргизії (врізка *"Перші наслідки членства в СОТ: уроки Киргизії"*[76]).

Перші наслідки членства в СОТ: уроки Киргизії

При вступі до СОТ Киргизія взяла на себе такі зобов'язання в частині тарифних ставок:

❖ ставки митних тарифів варіюються від 0% до 50%; напередодні вступу до СОТ у 1998р. середні зважені тарифи складали близько 14%, у 1999р. — 11%, а на 2003р. передбачене зниження до 9,8%. При цьому, нульові ставки були прийняті для продукції так званих секторальних ініціатив: "Сільськогосподарська техніка", "Хімічна продукція", "Будівельна техніка", "Меблі", "Недорогоцінні метали", "Папір", "Фармацевтичні препарати", "Наукове обладнання", "Сталь", "Текстиль", "Іграшки", "Вироби з деревини", "Інформаційні технології".

Однак, вступ до СОТ протягом трьох років не призвів до зростання обсягів експорту та імпорту, припливу іноземних інвестицій, не мав позитивного впливу на динаміку економічного зростання країни:

❖ спостерігається значне скорочення обсягів експорту та імпорту товарів — як з країнами СНД, так і з країнами далекого зарубіжжя: темпи росту зовнішньоторговельного обороту в 1999р. склали 22,3%; у 2000р. — 0,5% (при цьому імпорт з країн далекого зарубіжжя знизився на 7,5%); у 2001р. експорт знизився, порівняно з 2000р., на 5,6%, імпорт — на 15,7%. Було досягнуте позитивне сальдо торговельного балансу у розмірі $8,9 млн.;

❖ економічна ситуація залишається складною: промисловий сектор у 2001р. не зміг подолати спаду; понад чверть підприємств так і не досягли рівня випуску продукції 2000р.; понад половину заводів і фабрик працюють зі збитками, частина простоюють і лише 5% — приносять прибуток. Зовнішній борг республіки складає 130% ВВП, існують труднощі з його обслуговуванням;

❖ обсяг прямих іноземних інвестицій скоротився в 3,8 разів.

Отже, вступ до СОТ поки що не приніс Киргизії значних переваг у зовнішньоекономічній політиці. Натомість, з'явилися проблеми у взаємовідносинах з країнами СНД та членами Митного Союзу (зараз ЄврАзЕС). За останніми даними, Киргизія готова розпочати перегляд своїх зобов'язань перед СОТ у рамках процесу вироблення єдиної позиції країн-членів ЄврАзЕС стосовно взаємодії із СОТ.

Безумовно, не слід відносити ті економічні проблеми, з якими стикнулася Киргизія, винятково на рахунок вступу до СОТ, тут зіграли свою роль і суто внутрішні причини. Проте, цей приклад підтверджує, що вступ до СОТ може посилювати дію несприятливих внутрішніх структурних чинників.

❖ **Можливими є тимчасові ускладнення у сфері державного регулювання економічного розвитку, спричинені необхідністю (*а*) переходу на нові, міжнародно погоджені умови державного регулювання економіки та (*б*) відмови від використання традиційних важелів економічної, і перш за все, вертикальної промислової політики**, а саме: можливості застосовувати пільги до оподаткування, мита та інших платежів[77], списувати заборгованість підприємств перед державою, використовувати державні закупівлі як інструмент стимулювання вітчизняного виробництва[78], контролювати та регулювати фінансові потоки, висувати до іноземних інвесторів вимоги стосовно джерел придбання ними комплектуючих (вимога місцевого компоненту виробництва) та напрямів збуту товарів[79].

Потрібно буде відмовитися від багатьох положень, закріплених в існуючих галузевих програмах (зокрема, відповідно до законів про підтримку вітчизняних гірничо-металургійного комплексу, суднобудування, автомобілебудування, літакобудування), **які несумісні з нормами СОТ, що спричинить проблеми для секторів**, які користуються значними державними субсидіями. Характерно, що майже всі[80] з галузей промисловості, які потрапили до категорії проблемних у зв'язку зі вступом України до СОТ (врізка *"Узагальнена оцінка можливих наслідків вступу до СОТ за секторами та галузями економіки України"* на с.38), є саме галузями з високим рівнем субсидування.

Можливі негативні наслідки для виробника

❖ **Вітчизняні виробники в окремих випадках можуть виявитися не готовими до жорсткої конкуренції**, що неодмінно чекає їх зі вступом України до СОТ. Досвід Киргизії, Грузії і Молдови, свідчить про те, що **вступ до СОТ автоматично не веде до економічного зростання, на початкових стадіях навіть навпаки — може створювати для нього проблеми**. Результати експертного опитування підтверджують правомірність сумнівів у готовності вітчизняних виробників вистояти в майбутній конкурентній боротьбі. Жодна з потенційних проблем, що фігурували в опитуванні, не зібрала такої кількості голосів, як **"загострення проблем, пов'язаних з неконкурентоспроможністю окремих галузей національної економіки, скорочення в них виробництва, зростання рівня безробіття"**.

Недостатня готовність національних виробників до конкурентної боротьби в умовах відкритого економічного середовища зумовлюється деформацією структури внутрішнього споживчого ринку, низькою якістю та технічною недосконалістю багатьох видів вітчизняної готової продукції, у першу чергу, технічно складної. Гармонізація українських стандартів з

[74] Україна у Світовій організації торгівлі..., с.39.

[75] Україна навіть за умов членства в СОТ навряд чи зможе в перспективі утримати свої позиції на ринках сталі й буде змушена істотно скоротити потужності виробництва. За оцінками *International Iron and Steel Institute*, надвиробництво сталі у світі складає близько 100 млн. т на рік. А за даними ОЕСР, загальний обсяг виробничих потужностей у світі — 1,045 млрд. т, обсяг виробництва — 850 млн. т, а споживання (що розраховується через обсяги закупівель машинобудівним сектором) — лише близько 740 млн. т. Зараз цей сегмент світового ринку потрапляє під особливий нагляд ОЕСР (згідно з рішеннями від 18 квітня 2002р., прийнятими під час "сталевого самміту" цієї організації у Парижі). Запропоновані механізми координації ринку сталі, спеціально розроблені ОЕСР. Відповідно до програми ОЕСР, до 2003р. повинні закритися виробництва з річним обсягом у 61-65 млн. т, до 2005р. — 9,5 млн. т, до 2010р. — ще 23 млн. т. Проте, на думку більшості експертів, такі обсяги скорочення є явно недостатніми, щоб стабілізувати ринок. Міністр фінансів США Поль О'Ніл вважає, що в довгостроковій перспективі потрібно ліквідувати не менше 35% світових сталеливарних потужностей — втричі більше наміченого.

[76] Кыргызская Республика и ВТО. — Министерство внешней торговли и промышленности Кыргызской Республики, *http://www.mvtp.kg/kyrwto/report_6.html*.

[77] У разі збереження таких пільг вони мають поширюватися й на іноземних виробників, що нівелює їх роль як інструменту політики підтримки національного виробника.

[78] За Угодою про державні закупки вони мають здійснюватися лише на тендерній основі із забезпеченням рівноправної участі як національних, так і іноземних виробників.

[79] Див.: Жалило Я. Это сладкое слово "ВТО"..., с.14-17.

[80] Крім радіоелектронної промисловості.

міжнародними та європейськими відбувається повільно й не дозволить найближчим часом забезпечити світовий рівень якості та споживчих властивостей продукції.

Збільшення останнім часом частки національних виробників на ринку України[81] значною мірою спричиняється низькою купівельною спроможністю населення, для якого імпортні товари недоступні за ціною. Проте, немає підстав вважати таке становище постійним. За умови збільшення доходів, з одного боку, та здешевлення імпортної продукції — з іншого, ситуація може змінитися не на користь вітчизняних виробників.

❖ **Досить суттєвою проблемою для окремих галузей може стати зменшення їх прямої підтримки з боку держави**. Це може торкнутися, зокрема, сільськогосподарського машинобудування, автомобілебудування, чорної металургії та ін., а також виробників, що зараз підпадають під дію системи державних закупівель, що здійснюються за відсутності відкритої конкуренції.

Водночас, немає достатніх підстав вважати такий **негативний вплив всеохоплюючим**. Це необхідно підкреслити, маючи на увазі появу останнім часом деяких майже апокаліптичних прогнозів ніби-то руйнівного впливу приєднання до СОТ на українську економіку (врізка "*Окремі негативні прогнози наслідків приєднання України до СОТ*").

Насправді, навряд чи є достатні підстави очікувати шокового впливу приєднання до СОТ на ринок товарів. За даними Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, **рівень тарифного захисту внутрішнього ринку України вже сьогодні знаходиться на рівні країн, що вступили до СОТ після 1995р., причому 80% ставок мита — на рівні країн, що приєдналися нещодавно** (Албанія, Естонія, Латвія, Литва, Молдова, Китай, Китайський Тайвань, Хорватія), **близько 7% ставок — нижчі зазначеного рівня і лише 13% ставок перевищують цей рівень**.

Більше того, за підрахунками фахівців Українсько-Європейського консультативного центру, **реальні адвалорні митні тарифи в Україні можна визначити на рівні 1-2% — тобто вони вже зараз, а не після вступу до СОТ, є нижчими, ніж у ЄС, США чи Японії**[83]. Такий низький показник спричинений тим, що значна частина імпортерів споживчих товарів в Україну взагалі сьогодні уникає сплати мита. Отже, не можна всерйоз очікувати істотного зменшення рівня тарифного захисту за умов вступу країни до СОТ, коли правила та вимоги СОТ, зокрема, стосовно процедур митної оцінки товарів та щодо скасування пільг окремим підприємствам та галузям, спрямовані саме на протилежне — збільшення рівня збору мита.

Зважаючи на ці аргументи та на результати детального опитування експертів, можна стверджувати, що вплив приєднання до СОТ буде для різних галузей економіки досить різним (див. врізку *"Узагальнена оцінка можливих наслідків вступу до СОТ за секторами та галузями економіки України"*).

❖ Істотні **проблеми реструктуризації, очевидно, чекатимуть й український аграрний сектор**, що користується зараз досить істотним рівнем захисту від зовнішньої конкуренції.

Серйозним випробуванням для окремих українських аграрних виробників може стати певна лібералізація внутрішнього ринку сільськогосподарської сировини та продовольства, що може призвести до зростання конкуруючого імпорту[84]. Іншим каналом впливу може стати зростання експорту товарів, що споживаються в українському АПК: насіння соняшника, продовольчого та кормового зерна, — що зумовлюватиме підвищення цін на них на внутрішньому ринку.

Водночас, слід відзначити, що **в Україні загалом існує значно менший рівень державної підтримки сільського господарства, ніж у розвинутих країнах**. Видатки на зазначені цілі останніми роками дорівнювали близько 0,5% ВВП, тоді як в Угорщині — 1,8%, Японії та ЄС — по 1,7%, Чехії — 1,6%, США — 1,5%, Канаді — 1,3%, Росії — 0,8%[85]. У розрахунку на душу населення, субсидії складали: в Японії — $566, США — $350, ЄС — $336, Канаді — $163, Угорщині — $111, Чехії — $100, Росії — $60, а в Україні — лише $3,3. Розвинуті країни загалом виділяють на підтримку конкурентоспроможності сільського господарства $1 млрд. щодня[86].

Узагальнена оцінка можливих наслідків вступу до СОТ за секторами та галузями економіки України

Висока ймовірність переважання позитивних наслідків

Харчова промисловість, легка промисловість, телекомунікації, туристичні послуги, фондові ринки, трубопровідний транспорт, страхування, поштовий зв'язок, банківські послуги.

Певна ймовірність переважання позитивних наслідків

Літакобудування, суднобудування, хімічна промисловість, сільське господарство, залізничний транспорт, ріелтерські послуги, освіта, морський транспорт, медичні послуги.

Можливий баланс між позитивними та негативними наслідками

Енергетика, авіаційний транспорт.

Певна ймовірність переважання негативних наслідків

Металургія.

Висока ймовірність переважання негативних наслідків

Автомобілебудування, вуглевидобувна промисловість, радіоелектронна промисловість, сільськогосподарське машинобудування.

Окремі негативні прогнози наслідків приєднання України до СОТ

Якщо проаналізувати матеріали науково-практичної конференції "Перспективи і проблеми участі України у СОТ у контексті економічної безпеки", що відбулася в Києві в лютому 2002р., то можна побачити, що до "жертв СОТ" учасники відносили надзвичайно широкий перелік галузей — автомобілебудування, літакобудування, суднобудування, радіоелектронну, легку, шинну промисловість, виробництво окремих видів продовольчих товарів і споживчих товарів тривалого користування.

На думку окремих експертів[82], зі зниженням бар'єрів на шляху торгівлі послугами можуть погіршитися конкурентні позиції українських транспортних компаній, банків, страхових компаній, торгових фірм тощо, які, внаслідок відсутності чіткої стратегії розвитку ринків послуг в Україні не зможуть боротися на рівних із зарубіжними постачальниками аналогічних видів послуг.

Є, однак, підстави вважати, що деякі із вказаних галузей виробництва товарів і послуг потрапили до розряду "жертв" внаслідок надмірно емоційної оцінки проблемних питань.

[81] Із загального обсягу продажу товарів народного споживання частка продовольчих товарів вітчизняного виробництва складає зараз 93-94%, непродовольчих — понад 60%. Див.: Експрес-доповідь Державного комітету статистики України "Продаж споживчих товарів вітчизняного виробництва у торговельній мережі за 2001р.", 17 квітня 2002р.

[82] Зокрема, див.: Жалило Я. Это сладкое слово "ВТО"..., с.15-16.

[83] Аланока С. Шлях до СОТ — коли далеке так близько. — Українсько-Європейський консультативний центр, Київ, 2001.

[84] Зокрема, цукру, молочних продуктів, картоплі, овочів, фруктових соків.

[85] Див.: Бюллетень Счетной палаты Российской Федерации, 2001, №6. — *http://www.ach.gov.ru/buletins/2001-6.*

[86] Див.: Аграрна реформа в Україні: здобутки і прорахунки. — Національна безпека і оборона, 2001, №5, с.38.

Хоча правила СОТ не передбачають скасування державних субсидій на сільське господарство, а лише вимагають запровадження їх граничного рівня, але тут виникатимуть проблеми з відповідністю загального обсягу форм і механізмів субсидування до СОТ Угоді про сільське господарство. На переговорах зі вступу Україна відстоює рівень внутрішньої державної підтримки в розмірі $1,37 млрд. на рік[87]. Проте, можуть виникати проблеми і з тим, що необхідно буде скорочувати ті види субсидій, які підпадають під заборону або обмеження згідно з Угодою про сільське господарство, відповідно збільшуючи дозволені субсидії — на такі цілі, як фінансування дослідницьких, учбових, консультативних і маркетингових програм, створення державних резервів для забезпечення продовольчої безпеки, страхування та гарантування безпеки доходів, виплати на відшкодування збитків від стихійних лих, допомогу на структурну перебудову, виплати за програмами охорони довкілля та регіональними програмами допомоги.

❖ **З проблемами перебудови зіткнеться й український сектор послуг**. Досвід переговорів країн, які нещодавно вступили до СОТ, доводить, що **від претендентів вимагається більш ліберальний і розширений підхід до формування зобов'язань у секторах послуг, ніж той, що застосовували країни-учасниці Уругвайського раунду переговорів** (таблиця *"Зобов'язання членів СОТ у секторі послуг"*[88]). Це стосується як обсягу зобов'язань, так і обмежень у застосуванні перехідних положень ГАТС. Отже, й від України вимагають прийняття більш ліберальних зобов'язань у значній кількості секторів послуг[89].

Слід, однак, відзначити, що **більшість секторів послуг меншою мірою потерпають від міжнародної конкуренції, ніж галузі, пов'язані з виробництвом товарів**. Місцеві постачальники послуг завжди мають певні переваги перед іноземними завдяки кращому розумінню місцевого споживача, обізнаності в місцевих традиціях господарювання, законодавчого та адміністративного регулювання, налагодженим громадським зв'язкам, відсутності мовного та культурного бар'єрів.

Водночас, за оцінками окремих експертів[90], форсування лібералізації **у сфері авіаційних і, деякою мірою, морських транспортних послуг** та невжиття превентивних заходів з підвищення конкурентоспроможності національних перевізників може призвести до певного витіснення вітчизняних постачальників послуг з міжнародних ринків перевезень.

❖ Окремі проблеми може створити і необхідність **приведення у відповідність до міжнародних норм національних стандартів.** Згідно з офіційними рішеннями Україна бере на себе зобов'язання щорічно здійснювати гармонізацію з міжнародними не менше 500 національних стандартів[91]. Це, серед іншого, може спричинити додаткові **значні витрати виробників, а відтак — і споживачів**. На думку фахівців, **швидка зміна системи стандартизації може викликати кризу нездатності національних виробників щодо дотримання міжнародних стандартів**.

Оцінюючи можливі негативні наслідки, слід особливу увагу приділити тому, яким чином це

Зобов'язання членів СОТ у секторі послуг*

Кількість секторів, де прийняті зобов'язання	Кількість країн, що прийняли на себе зазначену кількість зобов'язань	Члени СОТ, що прийняли на себе зазначену кількість зобов'язань
До 20	44	Більшість країн Африки (зокрема, Ангола, Бенін, Ботсвана, Камерун, Центрально-Африканська Республіка, Конго, Габон, Гвінея, Мадагаскар, Малі, Мавританія, Маврикій, Мозамбік, Нігер, Танзанія, Того, Уганда, Замбія), Коста-Ріка, Кіпр, Гаїті, Гондурас, Мальта, Парагвай, Шрі-Ланка та ін.
21-40	23	Бангладеш, Болівія, Кот д'Івуар, Джібуті, Сальвадор, Гана, Гватемала, Кенія, Монголія, Нігерія, Перу, Катар, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Танзанія, Уругвай, Зімбабве та ін.
41-60	10	Антігуа і Барбуда, Беліз, Куба, Індія, Марокко, Нідерландські Антільські Острови, Нікарагуа, Пакистан, Трінідад і Тобаго, Об'єднані Арабські Емірати.
61-80	12	Бразилія, Еквадор, Єгипет, Гонконг (Китай), Ізраїль, Ямайка, Кувейт, Ліхтенштейн, Польща, Румунія, Сінгапур, Венесуела.
81-100	12	Аргентина, Чилі, Чехія, Домініканська Республіка, Індонезія, Лесото, Нова Зеландія, Панама, Словаччина, Словенія, ПАР, Туреччина.
101-120	7	Австралія, Болгарія, Гамбія, Канада, Філіппіни, Швейцарія, Таїланд.
Понад 121	24	ЄС(15), Ісландія, Японія, Колумбія, Республіка Корея, Малайзія, Мексика, Норвегія, Угорщина, США.
Передбачається 139		**Україна**

* станом на лютий 1999р.

позначиться **на дії зовнішньоторговельних чинників економічної безпеки**. На сьогодні в країні, за відсутності офіційно прийнятої системи показників, для подібних оцінок можна використовувати лише розрізнені показники, чимала частина яких належить до практики інших країн світу (таблиця *"Стан зовнішніх чинників економічної безпеки України"* на с.40).

Важливе значення при оцінці зовнішніх чинників економічної безпеки має структура імпорту (що переважає — завезення технологічного обладнання чи енергоресурсів), експорту (сировина, напівфабрикати чи готова, високотехнологічна продукція). Збільшення частки некритичного імпорту послаблює фінансові можливості забезпечення необхідних обсягів ввезення критично важливих для вітчизняної економіки товарів. Важливо, чи посилюється ресурсна та фінансова залежності від постачальників продукції критичного імпорту.

Аналіз дає підстави для висновку, що **Україна має певний запас міцності щодо дії зовнішньоторговельних чинників економічної безпеки за значною кількістю з вищенаведених порогових значень індикаторів.**

❖ Зокрема, торговельний баланс характеризується позитивним сальдо. На безпечному рівні знаходяться частка імпорту як продовольчих, так і непродовольчих товарів народного споживання, обсяг зовнішнього боргу та видатки на його погашення й обслуговування, частка імпорту в постачанні нафти з однієї країни від потреби, коефіцієнт покриття імпорту експортом.

❖ Водночас, перевищує безпечний рівень частка імпорту в постачанні природного газу з однієї

[87] Гончарук А. Этот год будет напряженным. — Бизнес, 8 апреля 2002г., с.15. При розгляді наслідків вступу до СОТ для аграрного ринку Співдружності на Міжурядовому комітеті СНД восени 2001р. зазначалося, що Російська академія сільськогосподарських наук рекомендує урядам країн-членів СНД "інтерпретувати заходи підтримки" таким чином, щоб їх порогові значення збільшилися з 5-10% до 20% ВВП.

[88] World Trade Organization. Overview of Developments in the International Trading Environment: Annual report by the Director-General. — Geneva, September 2001, p.38.

[89] Див.: Онищук О. Розвиток ринку послуг в Україні в контексті вступу до Світової організації торгівлі. — Тенденції української економіки, грудень 2000, с.68-71.

[90] Україна у Світовій організації торгівлі..., с.65.

[91] Програма заходів щодо завершення вступу України до Світової організації торгівлі.

Стан зовнішніх чинників економічної безпеки України

Показники безпеки	Порогові значення показників	Фактичний стан на 1.01.2002р.	Співвідношення фактичного та порогового значення
Валові міжнародні резерви України у тижнях імпорту	не менше 12	9,5	0,79
Дефіцит торговельного балансу	не більше 5%	за підсумками 2001р. позитивне сальдо у $489,6 млн.	—
Валовий державний зовнішній борг до річного експорту товарів і послуг	не більше 165%	39,1%	4,22
Загальний обсяг зовнішнього боргу країни до річного експорту	не більше 200-250%	61,1%	3,27-4,09
Сукупні платежі з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг	не більше 18%	9,1% (15,7%)	1,98 (1,15)
Відсоткові платежі з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг	не більше 12% або не більше 20-25%	2,4% (3,3%)	5,0 (3,64) або 8,33-10,42 6,06-7,58
Питома вага в експорті високотехнологічної продукції	не менше 10%	7,0-8,0%	0,7-0,8
Питома вага в експорті продукції машинобудування	не менше 40%	10,5%	0,26
Частка імпорту в постачанні нафти (включаючи газовий конденсат)	не більше 30% від потреби з однієї країни	23,3-25,8%	1,29-1,16
Частка імпорту в постачанні природного газу	не більше 30% від потреби з однієї країни	41,0-42,6%	0,73-0,70
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	не менше 90% упродовж трьох місяців підряд	117% (у цілому за 2001р.)	1,30
Обмеження іноземних інвестицій для надання послуг шляхом комерційної присутності	49%, у секторах послуг зв'язку (деякі види), аудіовізуальних послуг — 30%	0% (адвокатська, аудиторська діяльність, технічне обслуговування та експлуатація мереж телекомунікацій загального користування) 30%	— 1,63

❖ Співвідношення фактичного та порогового значення нормоване відносно порогового значення, яке приймається за одиницю. **Розраховується як відношення фактичного значення до порогового, якщо бажаним є збільшення відповідного показника безпеки, та навпаки, якщо бажаним є його зниження.**

❖ Нормальним для стабільної економіки вважається дефіцит торговельного балансу на рівні 5%.

❖ **Джерела:** Бернар и Колли. Толковый экономический и финансовый словарь, т.1. — Москва, 1994, с.64; Онищук О. Розвиток ринку послуг в Україні в контексті вступу до Світової організації торгівлі. — Тенденції української економіки, грудень 2000, с.68-71; Стратегічні орієнтири для України. Переговорний процес Україна-СОТ: результати та перспективи. — Київ, 2002, с.25; Оцінка МВФ і Світового банку — Трансформация, июль-август 1996, с.18).

❖ **У розрахунках та оцінках Центру Разумкова використані дані:** Міністерства фінансів України (державний зовнішній борг; платежі з держбюджету); Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України (довгостроковий зовнішній борг (за гарантованими і негарантованими кредитами) країни; нараховані відсотки із довгострокового зовнішнього боргу (за гарантованими і негарантованими кредитами) країни)); Експрес-доповіді Державного комітету статистики України: "Зовнішньоторговельний баланс України за 2001р." (13 березня 2002р.); "Стан зовнішньоекономічних зв'язків України з Російською Федерацією за 2001р." (19 березня 2002р.).

країни, поки що не досягли безпечного рівня і золотовалютні резерви України, а також питома вага високотехнологічної продукції і продукції машинобудування у вітчизняному експорті.

Зважаючи на вищенаведене, **не слід очікувати істотного негативного впливу приєднання до СОТ на стан економічної безпеки України. Проте, стан золотовалютних резервів країни поки що не є достатнім для гарантування макроекономічної стабільності в умовах посилення впливу на економіку України коливань світової кон'юнктури. Дещо невизначеною є ситуація навколо збільшення частки високотехнологічної продукції та продукції машинобудування: це залежатиме переважно від здатності адаптації вітчизняної промисловості до умов більш жорсткої конкуренції та прискорення темпу інновацій.**

Дію несприятливих економічних чинників не слід абсолютизувати. Стосовно більшості випадків потенційно можливі заходи із запобігання або мінімізації негативних наслідків та ризиків, що випливають з приєднання до СОТ. Ці заходи мають бути передбачені в кінцевих домовленостях про умови приєднання та в програмі урядових заходів, пов'язаних з приєднанням України до СОТ. ■

ЕКСПЕРТНЕ ОПИТУВАННЯ

Соціологічна служба Центру Разумкова у період з 28 травня по 14 червня 2002р. здійснила опитування 83 експертів щодо можливих наслідків приєднання України до СОТ. Узагальнені результати опитування представлені на діаграмах і таблицях, наведених у цій врізці.

Більшість експертів вважають, що Україна в період до одного року скоріше зможе, ніж ні використати переваги від приєднання до СОТ. Найбільш оптимістичні сподівання покладаються на: більш передбачуваний розвиток торговельно-економічних стосунків з основними партнерами; прискорення системної трансформації і структурних реформ в економіці за рахунок впровадження загальновизнаних принципів і норм регулювання; більш ефективний захист національного ринку в разі завдання серйозної шкоди вітчизняним виробникам з боку надмірного імпорту.

Не змінюється загальна експертна оцінка можливості використання переваг від приєднання України до СОТ і в період до п'яти років, але спостерігається дещо інше ранжирування переваг.

В оцінці перспектив використання переваг від приєднання у період понад п'ять років переважає думка, що Україна зможе очікувати: забезпечення більш передбачуваного розвитку торговельно-економічних стосунків з основними партнерами; більш ефективного застосування антидемпінгових або компенсаційних заходів; прискорення системної трансформації і структурних реформ в економіці.

Понад половини респондентів вважають, що найбільш негативним наслідком приєднання України до СОТ у періоди до одного і п'яти років буде загострення проблем, пов'язаних з неконкурентоспроможністю окремих галузей національної економіки, а отже скорочення в них виробництва, зростання рівня безробіття. У період понад п'ять років основною проблемою експерти називають посилення дії на економіку України коливань світової економічної кон'юнктури.

Більшість експертів вважають, що для галузей вітчизняної промисловості вступ України до СОТ матиме обмежено позитивні наслідки. Найбільші позитивні наслідки очікуються в енергетиці, хімічній промисловості та суднобудуванні, найменш позитивні – у вугільній промисловості та радіоелектроніці.

Водночас, за негативного розвитку подій домінуючими можуть стати обмежені негативні наслідки для галузей вітчизняної економіки. Найбільш уразливими є автомобілебудування, сільськогосподарське машинобудування та хімічна промисловість, найменш – суднобудування та харчова промисловість.

Переважає думка, що для вітчизняного сільського господарства вступ до СОТ матиме позитивні наслідки (майже 2/5 з опитаних), або його стан істотно не зміниться (понад третини).

Найменш значний позитивний вплив очікується на вітчизняних авіаційному транспорті, в освіті, у сфері медичних послуг, найбільш – у секторах телекомунікацій, туристичних і банківських послуг.

Найменших негативних наслідків можна очікувати в секторах туристичних послуг, поштового зв'язку і телекомунікацій, а найбільших –

на авіаційному транспорті, в секторі банківських послуг і на морському транспорті.

Понад 3/4 опитаних вважають, що державну підтримку в умовах інтеграції до СОТ мають отримувати високотехнологічні галузі, що є перспективними (знаходяться в стадії формування), а майже половина – галузі, що переживають тимчасові труднощі, але мають потенціал конкурентоспроможності.

Понад 2/3 експертів упевнені, що українські споживачі виграють від приєднання України до СОТ, кожен восьмий — що виграшу не буде, а кожний дев'ятий – що нічого не зміниться.

Лише п'ята частина експертів зазначають, що вступ до СОТ позитивно позначиться на стані державного бюджету країни, чверть – що негативно, а майже третина — що істотного впливу взагалі не буде.

Думку про те, що українські виробники зацікавлені у вступі до СОТ поділяє лише кожен чотирнадцятий з опитаних експертів, кожен четвертий має протилежну думку. За оцінкою кожного дев'ятого респондента, — це питання для вітчизняних виробників не має істотного значення, а кожного четвертого – останні просто нічого не знають про СОТ.

Якими будуть наслідки вступу до СОТ для сільського господарства України?
% опитаних експертів

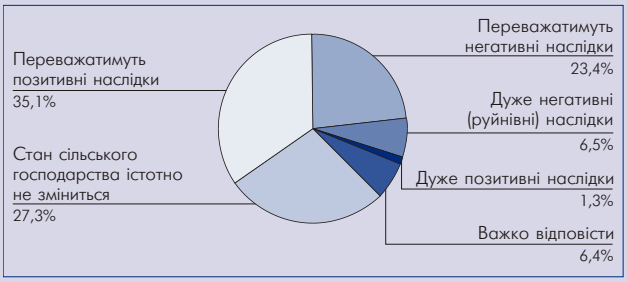

Що є причиною тривалої невирішеності питання про приєднання України до СОТ?
% опитаних експертів

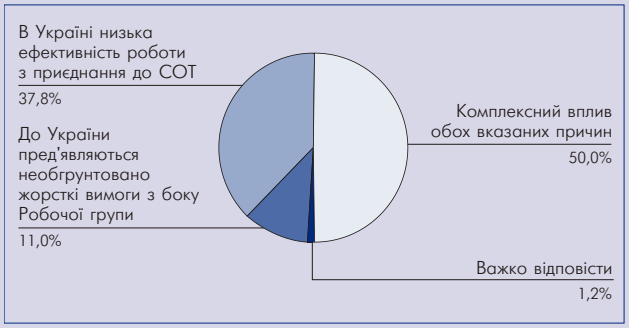

Коли Україна реально може стати членом СОТ?
% опитаних експертів

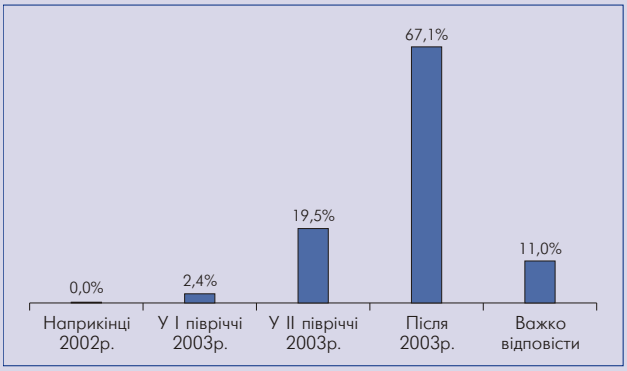

Як може вплинути більш ранній вступ до СОТ Росії на перебіг переговорного процесу щодо приєднання України до СОТ?
% опитаних експертів

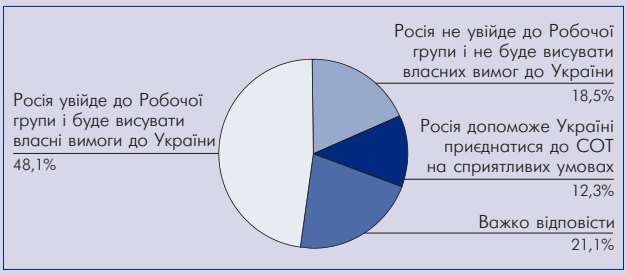

Чи зацікавлені вітчизняні виробники у вступі України до СОТ?
% опитаних експертів

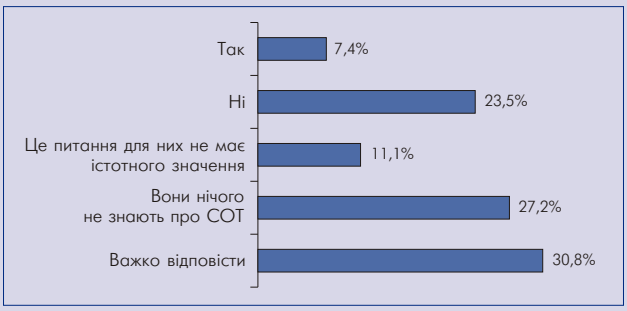

Як вплине вступ України до СОТ на стан державного бюджету країни?
% опитаних експертів

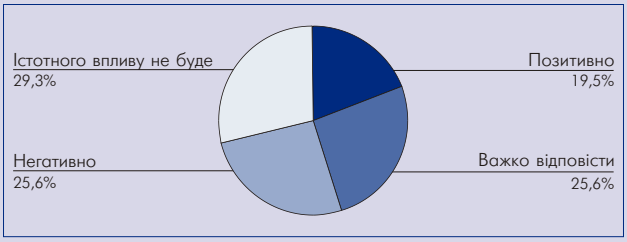

Які галузі і виробництва мають отримувати державну підтримку в Україні в умовах інтеграції в світову торговельну систему?*
% опитаних експертів

Високотехнологічні галузі (виробництва), що є перспективними (знаходяться в стадії формування)	79,3
Галузі (виробництва), що переживають тимчасові труднощі, але мають потенціал конкурентоспроможності	48,8
Галузі (виробництва) — технологічні лідери, що сформувалися	40,2
Галузі інфраструктури	34,1
Галузі (виробництва), що в поточному плані забезпечують значні експортні надходження	23,2
Галузі (виробництва) з високим рівнем зайнятості	20,7
Базові галузі економіки	18,3
Традиційні галузі (виробництва), що працюють на внутрішній ринок і мають важливе значення для державного бюджету	18,3
Інші	2,4

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох позицій

Чи зможе Україна використати наступні переваги від приєднання до СОТ*?
% опитаних експертів

	В період до одного року					В період до п'яти років					В період понад п'ять років				
	Зможе	Скоріше зможе, ніж ні	Скоріше не зможе	Не зможе	Важко відповісти	Зможе	Скоріше зможе, ніж ні	Скоріше не зможе	Не зможе	Важко відповісти	Зможе	Скоріше зможе, ніж ні	Скоріше не зможе	Не зможе	Важко відповісти
Прискорення процесу системної трансформації і структурних реформ в економіці України за рахунок впровадження загальновизнаних принципів і норм регулювання	3,8	43,8	21,3	26,3	4,8	30,4	54,4	8,9	5,1	1,2	50,6	39,0	5,2	3,9	1,3
Прискорення інтеграції України в структури Європейського Союзу	12,3	29,6	38,3	17,3	2,5	21,3	60,0	12,5	3,8	2,4	46,8	42,9	6,5	1,3	2,5
Забезпечення більш передбачуваного розвитку торговельно-економічних стосунків з основними торговельно-економічними партнерами	17,1	43,9	23,2	13,4	2,4	36,7	51,9	7,6	2,5	1,3	56,4	34,6	5,1	2,6	1,3
Зменшення тарифних і нетарифних обмежень для українських товарів на міжнародних ринках і, як наслідок, зростання обсягів українського експорту	11,3	38,8	32,5	16,3	1,1	30,0	42,5	20,0	3,8	3,7	44,2	46,8	3,9	2,6	2,5
Можливість забезпечити покращання структури українського експорту	3,8	26,3	36,3	28,8	4,8	12,5	52,5	26,3	3,8	4,9	42,9	35,1	13,0	2,6	6,4
Забезпечення справедливого вирішення міжнародних торговельних спорів за участю України	14,6	39,0	28,0	14,6	3,8	27,8	50,6	13,9	3,8	3,9	43,6	42,3	9,0	3,8	1,3
Обмеження застосування до України дискримінаційних торговельних заходів	17,1	39,0	29,3	13,4	1,2	26,6	54,4	16,5	1,3	1,2	45,3	42,7	9,3	1,3	1,4
Більш ефективне застосування міжнародно визнаних заходів захисту національного виробника від занижених цін на імпортні товари (антидемпінгові заходи) або субсидованого імпорту (компенсаційні заходи)	17,1	36,6	31,7	9,8	4,8	32,9	46,8	13,9	3,8	2,6	52,6	35,9	9,0	0,0	2,5
Більш ефективний захист національного ринку в разі завдання серйозної шкоди вітчизняним виробникам з боку надмірного імпорту (спеціальні заходи, що включають підвищене імпортне мито, кількісні обмеження імпорту та ін.)	8,6	40,7	30,9	14,8	5,0	17,5	58,8	13,8	7,5	2,4	45,5	42,9	5,2	3,9	2,5
Більш ефективне застосування заходів підтримки зовнішньої рівноваги (в т.ч. через тимчасові обмеження імпорту у випадку проблем з платіжним балансом)	5,0	37,5	36,3	16,3	4,9	16,7	50,0	21,8	5,1	6,4	39,7	42,3	7,7	2,6	7,7

* Респондентам пропонувалося відзначити один варіант відповіді в кожному рядку

Яких наслідків слід очікувати в галузях промисловості внаслідок вступу України до СОТ?
% опитаних експертів

Галузь	Яскраво виражені позитивні наслідки	Обмежені позитивні наслідки	Позитивних наслідків не буде	Важко відповісти	Яскраво виражені негативні наслідки	Обмежені негативні наслідки	Негативних наслідків не буде	Важко відповісти
Автомобілебудування	5,1	40,5	38,0	16,4	23,4	48,1	16,9	11,6
Вуглевидобувна промисловість	0,0	16,9	67,5	15,6	33,3	36,0	14,7	16,0
Енергетика	6,4	53,8	19,2	20,6	6,8	45,2	35,6	12,4
Легка промисловість	25,3	46,8	12,7	15,2	11,7	37,7	37,7	12,9
Літакобудування	16,7	41,0	19,2	23,1	8,0	33,3	37,3	21,4
Металургія	19,0	40,5	32,9	7,6	22,7	40,0	29,3	8,0
Радіоелектронна промисловість	9,1	26,0	40,3	24,6	23,4	39,0	15,6	22,0
Сільськогосподарське машинобудування	5,0	31,3	36,3	27,4	21,1	46,1	15,8	17,0
Суднобудування	6,5	49,4	23,4	20,7	11,0	32,9	37,0	19,1
Харчова промисловість	32,5	45,0	11,3	11,2	10,5	32,9	44,7	11,9
Хімічна промисловість	16,5	51,9	16,5	15,1	10,7	45,3	28,0	16,0

Чи враховує Україна належним чином досвід інших країн, що приєдналися до СОТ останніми роками?
% опитаних експертів

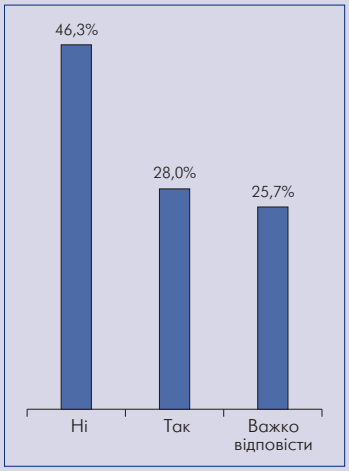

Які проблеми для України спричинить її приєднання до СОТ?
% опитаних експертів

	В період до одного року	В період до п'яти років	В період понад п'ять років
Загострення проблем, пов'язаних з неконкуренто-спроможністю окремих галузей національної економіки, скорочення в них виробництва, зростання рівня безробіття	58,5	59,8	30,5
Зниження рівня життя в Україні внаслідок падіння доходів в умовах конкуренції з боку іноземних товарів і послуг	25,6	25,6	6,1
Зниження інвестицій в економіку через зниження прибутковості національних галузей в умовах розширення імпорту товарів і послуг	14,6	17,1	13,4
Захоплення ключових позицій в економіці України іноземним капіталом	9,8	34,1	31,7
Закріплення за Україною статусу постачальника на міжнародні ринки сировини та напівфабрикатів	29,3	26,8	18,3
Економічний занепад окремих регіонів, не перспективних з точки зору міжнародного поділу праці	15,9	32,9	23,2
Втрата можливості використання ряду важелів регулювання національної економіки (галузеві програми розвитку, субсидії)	26,8	39,0	29,3
Зростання витрат державного бюджету, пов'язаних з адаптацією до вимог системи ГАТТ/СОТ	30,5	25,6	7,3
Посилення дії на економіку України коливань світової економічної кон'юнктури	26,8	45,1	50,0
Зниження рівня економічної безпеки України	9,8	12,2	14,6
Інше	0,0	0,0	1,2
Приєднання до СОТ не спричинить ніяких проблем	4,9	1,2	7,3

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох варіантів відповідей по кожному стовпчику

Наскільки Україна готова до членства у СОТ?
% опитаних експертів

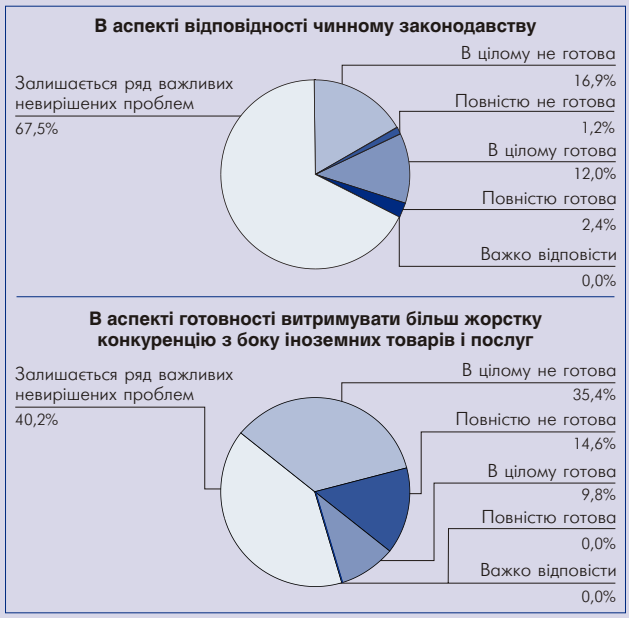

Коли відбудеться вступ України та Росії до СОТ?
% опитаних експертів

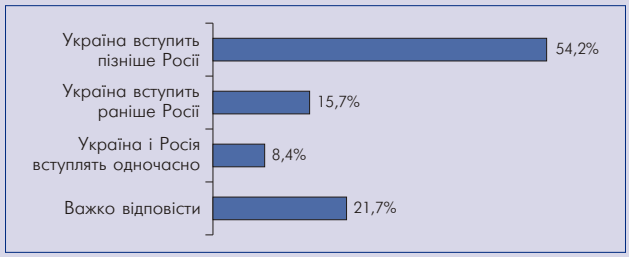

Оцінка за 5-бальною шкалою*,
% опитаних експертів

	Можливий позитивний вплив на сфери послуг України після вступу до СОТ					Можливі негативні наслідки для сфери послуг України після вступу до СОТ				
Сфера послуг	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Авіаційний транспорт	25,0	15,0	26,3	15,0	8,8	29,4	19,1	14,7	10,3	14,7
Банківські послуги	15,0	7,5	20,0	25,0	26,3	39,7	25,0	17,6	5,9	8,8
Залізничний транспорт	20,0	20,0	31,3	16,3	5,0	40,9	21,2	16,7	6,1	3,0
Медичні послуги	22,8	21,5	22,8	17,7	5,1	44,8	17,9	20,9	3,0	6,0
Морський транспорт	15,4	17,9	21,8	30,8	6,4	26,5	33,8	16,2	8,8	7,4
Освіта	24,7	18,2	24,7	14,3	9,1	44,8	17,9	19,4	3,0	6,0
Поштовий зв'язок	17,5	17,5	28,8	21,3	7,5	50,0	22,7	9,1	7,6	4,5
Ріелтерські послуги	11,4	20,3	20,3	20,3	10,1	41,8	20,9	17,9	6,0	3,0
Страхування	8,8	10,0	25,0	26,3	20,0	34,3	17,9	28,4	7,5	6,0
Телекомунікації	1,3	10,0	13,8	30,0	40,0	47,8	26,9	11,9	3,0	6,0
Трубопровідний транспорт	15,2	8,9	30,4	21,5	13,9	36,8	26,5	16,2	2,9	5,9
Туристичні послуги	6,3	11,3	20,0	31,3	27,5	50,0	25,8	7,6	6,1	6,1
Фондові ринки	6,3	10,0	23,8	22,5	21,3	34,8	27,3	16,7	4,5	3,0

* "1" — незначний вплив, "5" — найбільш значний вплив

Чи виграють українські споживачі від приєднання України до СОТ?
% опитаних експертів

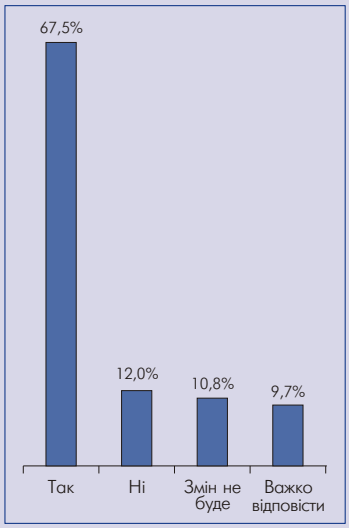

4. ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Приєднання України до СОТ відповідає стратегічним інтересам України. СОТ — це провідна міжнародна економічна організація, що вже досягла майже глобального членства, протягом останніх років значно розширила поле регулюючої діяльності та функції глобального регулювання. Членство в СОТ має бути обов'язковою умовою для будь-якої країни, що прагне інтегруватися у світове господарство.

Вступивши в недалекій перспективі (не пізніше кінця 2003р.) до СОТ, Україна матиме можливість безпосередньо взяти участь у новому раунді багатосторонніх торговельних переговорів (так званому "Раунді розвитку") та відстоювати на цих переговорах власні національні інтереси при формуванні майбутніх багатосторонніх правил економічного регулювання. Водночас, початок нового раунду переговорів ускладнює для України завдання з пристосування до параметрів багатосторонньої торговельної системи, оскільки у цій ситуації вона навряд чи може розраховувати на істотні послаблення та надання пільгових умов приєднання.

Прийняті у вересні 2001р. та в лютому 2002р. укази Президента України з питань приєднання України до СОТ та затвердження останнім з них Програми заходів щодо завершення вступу України до СОТ потенційно створюють кращі передумови для ефективнішого перебігу цього процесу. Водночас, значення прийнятих указів обмежується їх недоліками, пов'язаними з відсутністю належного обгрунтування наведених термінів для завершення переговорів, деталізованого аналізу соціальних, економічних і політичних наслідків здійснюваних заходів, характеристики та аналізу ефективності використання наявних фінансових, кадрових та інших ресурсів, необхідних для здійснення реформ торговельного режиму.

У рамках виконавчої гілки влади в Україні створені базові елементи організаційної структури забезпечення переговорного процесу про вступ до СОТ. Водночас, здійснювані організаційні заходи мають поки що обмежену віддачу. Істотними проблемами залишаються запобігання прийняттю законодавчих та інших нормативно-правових актів, що суперечать положенням угод СОТ, та ефективне впровадження в життя прийнятих законів, що реалізують положення угод СОТ. Недостатнім є рівень співпраці Кабінету Міністрів з Верховною Радою у вирішенні цих питань. За таких умов, не виключені істотні проблеми на етапі ратифікації майбутнього протоколу про приєднання України до СОТ.

Однією з ключових ланок механізму приєднання до СОТ має бути ефективна система інформаційного забезпечення цього процесу, що вимагає перебудови всієї інфраструктури інформаційного забезпечення політичної та економічної діяльності в країні, відповідно до принципів, прийнятих у світі. Особливої актуальності набуває завдання створення дієвої системи підготовки й перепідготовки фахівців у сфері торговельної політики та права, міжнародних економічних відносин за профілями, що пов'язані зі змістом окремих угод СОТ.

Загалом, Україна демонструє очевидний прогрес в узгодженні параметрів майбутнього членства в СОТ, що дозволяє констатувати входження процесу приєднання у завершальний етап. Водночас, до найбільш проблемних питань процесу приєднання, від вирішення яких у першу чергу залежатимуть перспективи приєднання України до СОТ, належать: прийняття зобов'язань України щодо рівня внутрішньої підтримки сільського господарства та стосовно його скорочення; формулювання умов доступу до національного ринку іноземних постачальників фінансових послуг, послуг зв'язку та телекомунікацій, транспортних послуг; виконання Україною вимог Угоди про технічні бар'єри в торгівлі; оцінка можливих наслідків вступу України до СОТ та шляхів підвищення конкурентоспроможності галузей національної економіки в умовах членства в СОТ.

Приєднання України до СОТ може мати такі прямі позитивні наслідки для українських виробників, як полегшений доступ до світових ринків, зменшення їх витрат і комерційних ризиків, забезпечення свободи транзитних перевезень, зменшення втрат експортерів від дискримінаційних заходів, зокрема, можливість уникнути дискримінації при антидемпінгових розслідуваннях. А споживачі отримають безпосередню вигоду від зниження цін і підвищення можливостей доступу до якісних товарів.

Загалом, приєднання буде сприяти прискоренню структурних реформ і створюватиме стимули для підвищення конкурентоспроможності, для інновацій. Відбуватиметься пожвавлення виробництва в окремих експортоорієнтованих галузях економіки. З'явиться можливість застосування механізмів справедливого вирішення торговельних спорів; буде отримане міжнародно визнане право використання виважених (обгрунтованих) заходів захисту внутрішнього ринку.

Проте, особливостями прояву наслідків вступу до СОТ, як доводить досвід практично всіх країн-членів СОТ, є те, що непрямі ефекти від членства в СОТ можуть бути набагато вагомішими за прямі.

Непрямі наслідки будуть пов'язані з посиленням дії стимулів проведення внутрішніх економічних і політичних реформ, формуванням стабільного та прозорого правового поля, розвитком справжнього конкурентного середовища, що не буде спотворюватися надмірним лобіюванням корпоративних інтересів окремих бізнес-груп, всеосяжною тінізацією економічної діяльності та одним з найвищих у світі рівнів корупції. Це покращить клімат для інвестицій та інновацій, для зростання обсягів виробництва, зайнятості, рівня доходів. А отже — сприятиме розширенню податкової бази, зміцненню державного бюджету та добробуту населення.

Вступ до СОТ відкриє якісно нові можливості інтеграції України до Європейського Союзу — через повне виконання Україною своїх зобов'язань за чинною Угодою про партнерство та співробітництво, зробить можливою перенесення до практичної площини питання про перехід до вищих форм взаємовідносин, включаючи укладення угоди про зону вільної торгівлі та про набуття асоційованого членства в ЄС.

Не всі потенційні переваги членства в СОТ можна буде легко реалізувати. Використання переваг більш вільного доступу на ринки стосуватиметься переважно ринків сировинної продукції та стандартизованих масових готових виробів і значно меншою мірою — високотехнологічних виробів. Обмежуватимуть позитивні ефекти загальносвітові тенденції до зростання заходів нетарифного регулювання, насамперед, технічних бар'єрів, структурна недосконалість української економіки, численні регіональні режими вільної торгівлі. Вступ до СОТ не усуває повністю загрозу антидемпінгових розслідувань і не є гарантією врегулювання всіх торговельних проблем. Можливості багатостороннього врегулювання спорів можуть обмежуватися дефіцитом добре підготовлених, досвідчених фахівців у галузі міжнародного торговельного права.

У початковий період після приєднання більш імовірним є певний негативний вплив на динаміку ВВП, внаслідок витрат, пов'язаних з необхідністю структурного коригування економіки, істотної перебудови системи її державного регулювання.

В результаті приєднання до СОТ може посилитися вплив на українську економіку коливань кон'юнктури світових ринків, а вітчизняні виробники в окремих випадках можуть виявитися не готовими до жорсткої конкуренції в умовах зменшення прямої підтримки з боку держави. Проте немає підстав вважати, що такі негативні наслідки будуть руйнівними. В цілому, не слід очікувати істотного негативного впливу приєднання до СОТ на стан економічної безпеки України, — хоча нинішній рівень золотовалютних резервів країни поки що не є достатнім для гарантування макроекономічної стабільності в умовах посилення впливу на економіку України коливань світової кон'юнктури.

Потенційно можливі заходи із запобігання негативним наслідкам і ризикам, що випливають з приєднання до СОТ, або з мінімізації їх впливу мають бути передбачені в остаточних домовленостях про умови приєднання, а також — у програмі урядових заходів, пов'язаних зі вступом до СОТ. Однією з найголовніших задач Уряду у зв'язку з цим є вжиття енергійних і комплексних заходів нарощування потенціалу використання Україною переваг багатосторонньої міжнародної торговельної системи відповідно до концепції "*capacity building*" Світової організації торгівлі.

Виходячи з цих висновків, можна визначити комплекс заходів з підвищення ефективності процесу приєднання України до СОТ за наступними напрямами.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО СОТ

Верховній Раді України до кінця 2002р. завершити процес внесення змін і доповнень до чинних законів України:

- "Про банки і банківську діяльність", "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", "Про страхування" (в частині обмеження доступу до ринку іноземних компаній), "Про аудиторську діяльність"(статті 5 і 6), "Про адвокатуру", "Про телебачення і радіомовлення", "Про видавничу справу" (стаття 18), "Про зв'язок" (стаття 11), "Про інформаційні агентства" (стаття 2) — з метою їх приведення у відповідність до норм і положень ГАТС;

- "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань інтелектуальної власності" — з метою повного приведення їх норм у відповідність до Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності;

- "Про стимулювання виробництва автомобілів в Україні" — в частині скасування програми локалізації виробництва.

Кабінету Міністрів України:

- до 1 серпня 2002р. розробити та подати до Верховної Ради України новий графік прийняття

законопроектів, спрямованих на остаточне усунення невідповідностей українського законодавства вимогам СОТ, у т.ч. стосовно митних процедур та ліцензування імпорту, санітарних та фітосанітарних заходів, реєстрації фармацевтичних препаратів і продуктів рослинництва.

Державному комітету зі стандартизації, метрології та сертифікації, Міністерству охорони здоров'я та Міністерству аграрної політики України прискорити в галузях своєї компетенції узгодження стандартів, санітарних і фітосанітарних заходів, відповідно до вимог Міжнародної організації зі стандартизації, Міжнародної електротехнічної комісії та СОТ.

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО СОТ

Кабінету Міністрів України:

❖ створити ефективний механізм моніторингу відповідності українського законодавства нормам СОТ. З цією метою, посилити механізми реалізації функції Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ;

❖ з метою максимального використання переваг членства в СОТ та мінімізації можливих негативних наслідків, у період адаптації до системи СОТ протягом 2002-2003рр. вжити енергійних і комплексних заходів у рамках комплексної стратегії забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та відповідних урядових заходів, включаючи:

❖ збільшення державного фінансування та підтримки науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, розробки нових технологій і забезпечення ефективної державної підтримки сфери інноваційної діяльності в країні — з акцентом на галузі, визначені як пріоритетні, що мають або можуть мати конкурентні переваги. Особлива увага має приділятися значному збільшенню державних і недержавних інвестицій у сферу новітніх інформаційних технологій, які багато в чому визначають рівень міжнародної конкурентоспроможності. Цій галузі доцільно надати пільги, сумісні з нормами СОТ;

❖ підвищення рівня поточного фінансування та державного інвестування, а також створення умов для збільшення недержавних інвестицій у систему освіти, в першу чергу, для забезпечення пріоритетного розвитку спеціальностей, що визначатимуть майбутній науково-технологічний прогрес;

❖ підтримку розвитку загальної інфраструктури виробничої і підприємницької діяльності в країні, яка має відповідати за своїми технічними та технологічними параметрами тій, що мають конкуренти, або переважати зазначені параметри.

❖ створення цивілізованої системи фінансування та страхування комерційної діяльності підприємств, що має значно зменшити вартість ресурсів розвитку та величину комерційних ризиків при впровадженні інноваційних проектів;

❖ забезпечення збереження при вступі до СОТ преференційного режиму для тих видів імпорту, що підтримують національне виробництво (основні комплектуючі, матеріали, обладнання та технології), особливо в тих галузях, що належать до пріоритетних та/або складають основу експортного потенціалу країни.

Кабінету Міністрів України, Міністерству економіки та з питань європейської інтеграції України постійно координувати з основними торговельноекономічними партнерами України — претендентами на членство в СОТ її позиції стосовно приєднання до Організації — з метою вироблення, в разі доцільності, узгодженої позиції у процесі набуття членства в СОТ.

Кабінету Міністрів України:

❖ за поданням Міністерства аграрної політики України, до 1 березня 2003р. забезпечити комплексну трансформацію системи підтримки сільського господарства з боку держави, передбачивши згортання форм підтримки, що підпадатимуть під зобов'язання про скорочення, та водночас — забезпечення економічно доцільних, дозволених нормами СОТ форм підтримки аграрного сектору;

❖ за поданням Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства промислової політики та Міністерства фінансів України до 1 грудня 2002р. розробити концепцію перебудови системи субсидій галузям промисловості, відповідно до критеріїв угоди СОТ про субсидії та компенсаційні заходи**;**

❖ до кінця 2002р. вирішити у встановленому законодавством України порядку питання щодо визнання результатів процедур оцінки відповідності, здійснених в інших країнах-членах СОТ відповідно до вимог Угоди про технічні бар'єри торгівлі, а також спростити, забезпечити більшу прозорість і зменшити вартість процедур сертифікації.

Міжвідомчій комісії з питань вступу України до СОТ, делегації України на переговорах зі вступу до СОТ:

❖ вважати пріоритетним завданням складання й початок обговорення з членами Робочої групи з розгляду заявки України проекту Протоколу про приєднання України до СОТ;

❖ під час проведення переговорів про вступ України до СОТ домагатися максимально можливого перехідного періоду для виконання зобов'язань щодо лібералізації доступу до тих ринків товарів і послуг в Україні, де існує підвищений ризик негативних наслідків швидкої лібералізації; поетапного (через три-п'ять років після вступу до СОТ) впровадження в дію домовленості про нульову ставку митного тарифу в рамках секторальних ініціатив СОТ.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ ОЦІНКИ МОЖЛИВИХ НАСЛІДКІВ ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО СОТ

Верховній Раді України до 1 листопада 2002р. провести парламентські слухання з питання приєднання України до СОТ із залученням представників провідних політичних партій і громадських організацій, наукових установ НАН України, недержавних дослідницьких організацій, ділових кіл, профспілок.

Раді національної безпеки і оборони України, Кабінету Міністрів України, Міністерству економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерству фінансів України, Національному банку України — з метою підвищення обгрунтованості оцінки можливих наслідків вступу України до СОТ, до кінця 2002р. розробити Стратегію економічної безпеки України, відповідно до якої:

❖ визначити та затвердити на державному рівні систему науково обгрунтованих індикаторів економічної безпеки держави, з урахуванням відповідних зовнішньоторговельних факторів, включаючи порогові значення показників економічної безпеки окремих регіонів, галузей і громадян;

❖ організувати постійний моніторинг дотримання зазначених індикаторів.

Кабінету Міністрів України до 1 вересня 2002р., з метою узгодження роботи представників різних секторів економіки та захисту українського ринку, створити консультативну раду з проблем вступу України до СОТ за участю представників Українського союзу промисловців і підприємців, Торгово-промислової палати України, Асоціації українських банків, Ліги страхових організацій.

Міністерству економіки та з питань європейської інтеграції України:

❖ до 1 жовтня 2002р. провести конкурс на підготовку ряду незалежних досліджень на тему: "Аналіз та оцінка соціально-економічних наслідків приєднання України до СОТ" у розрізі окремих секторів і ринків, у рамках якого мають бути отримані кількісні оцінки та прогнози макроекономічних і соціальних наслідків приєднання України до СОТ, з огляду на його вплив на ВВП, промислове та сільськогосподарське виробництво, сектор фінансових послуг, торговельний і платіжний баланси, зайнятість, доходи та витрати населення, якість життя, інвестиції, формування та виконання державного бюджету;

❖ до 1 грудня 2002р. здійснити аналіз ефективності використання наявних ресурсів (фінансових, кадрових тощо) для реформування торговельної політики з метою досягнення критеріїв членства в СОТ.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ ІЗ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

Кабінету Міністрів України:

❖ до 1 жовтня 2002р. створити інформаційне бюро з приєднання України до СОТ та Український інформаційний центр СОТ з питань стандартизації, сертифікації та усунення технічних бар'єрів у торгівлі та санітарних і фітосанітарних заходах;

❖ до 1 листопада 2002р. у рамках виконання умов Угоди про технічні бар'єри в торгівлі створити "довідкову службу", що спростило б доступ до ринку та дозволило б експортерам та імпортерам отримувати інформацію про чинні вимоги та стандарти;

❖ до 1 грудня 2002р. створити "довідкову службу" для сфери послуг.

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПИТАНЬ ПРИЄДНАННЯ ТА ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В СОТ

❖ **Міністерству освіти і науки України** до 1 вересня 2002р. розглянути можливість якнайшвидшого забезпечення підготовки національних кадрів з питань діяльності СОТ, які надалі будуть відстоювати інтереси України в цій організації, створення дієвої системи підготовки та перепідготовки фахівців у сфері окремих аспектів торговельної політики та права, міжнародних економічних відносин за профілями, що пов'язані зі змістом окремих угод СОТ, а також національної програми навчання юристів, економістів, управлінців основам діяльності СОТ.

Міністерству економіки та з питань європейської інтеграції України до 1 жовтня 2002р. вивчити можливості та подати до Кабінету Міністрів України відповідні пропозиції щодо додаткового залучення іноземної технічної допомоги для вирішення питань підготовки фахівців у сфері діяльності СОТ, в т.ч. за існуючими в СОТ програмами "*capacity building*". ■

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО СОТ: ПРОБЛЕМИ, ЗДОБУТКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Василь РОГОВИЙ,
віце-прем'єр-міністр України,
голова Міжвідомчої комісії з питань вступу України до Світової організації торгівлі

Вступ України до СОТ є одним із головних пріоритетів зовнішньоекономічної політики України та системним фактором розвитку національної економіки. Він дозволить лібералізувати зовнішню торгівлю, створити передбачуване, прозоре середовище для залучення іноземних інвестицій, що відповідає національним інтересам України. Зараз Україна перебуває на завершальному етапі процесу вступу до СОТ.

Процес вступу складається з двох основних частин: (1) гармонізації національного законодавства з нормами та вимогами СОТ; (2) двосторонніх переговорів з питань доступу до ринків товарів і послуг та укладення відповідних протоколів з країнами-учасницями Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до СОТ. Прогрес на цих напрямах є основним показником серйозності намірів України для її партнерів по переговорному процесу.

Гармонізація національного законодавства з нормами угод СОТ

У цій сфері Україна досягла помітного прогресу. Розроблений і надісланий країнам-учасницям Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до СОТ (далі — Робоча група) Графік розгляду пріоритетних законопроектів[1]. До нього внесені 20 проектів законодавчих актів, що мають системний характер і регулюють діяльність у таких сферах, як митний режим, оподаткування, страхування, права інтелектуальної власності, сільське господарство та ін.

Протягом 2001-2002рр. прийняті 15 із 20 внесених до Графіку законопроектів. Фактично завершене створення правового поля для гармонізації системи стандартизації і сертифікації, державних закупівель; значного прогресу досягнуто в таких сферах законодавства, як захист прав інтелектуальної власності, санітарні та фітосанітарні заходи, оподаткування, інформаційні послуги. Так, з прийняттям Закону України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти"[2] в Україні створена необхідна законодавча база для побудови єдиної системи державних закупівель. Таким чином, національне законодавство у сфері державних закупівель також набуло відповідності вимогам угод СОТ.

З метою гармонізації українського законодавства з нормами Угоди про технічні бар'єри у торгівлі прийняті закони України "Про стандартизацію", "Про підтвердження відповідності" та "Про акредитацію органів з оцінки відповідності"[3]. Внесені також відповідні зміни до інших сфер законодавства, що регулюються угодами СОТ.

Суттєвих позитивних змін зазнало законодавче середовище у сфері торговельних аспектів регулювання прав інтелектуальної власності (врізка *"Нормативно-правові акти у сфері захисту прав інтелектуальної власності, прийняті Україною у межах гармонізації національного законодавства з нормами СОТ"*).

---

1 Підготовлений до восьмого засідання Робочої групи.

2 Від 22 лютого 2000р.

3 Закони прийняті 17 травня 2001р.

Нормативно-правові акти у сфері захисту прав інтелектуальної власності, прийняті Україною у межах гармонізації національного законодавства з нормами СОТ

- Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" від 1 червня 2000р.;
- Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності" від 5 квітня 2001р.;
- Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про авторське право і суміжні права" від 11 липня 2001р.;
- Закон України "Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми" від 20 вересня 2001р.;
- Закон України "Про приєднання України до Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення" від 20 вересня 2001р.;
- Закон України "Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право" від 20 вересня 2001р.;
- Закон України "Про особливості державного регулювання діяльності, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування" від 17 січня 2002р.;
- Указ Президента України "Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні" №285 від 27 квітня 2001р.;
- Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності в процесі виробництва, експорту, імпорту та розповсюдження дисків для лазерних систем зчитування" №85 від 30 січня 2002р.;
- Постанова Кабінету Міністрів України "Про Порядок присвоєння спеціального ідентифікаційного коду для оптичних дисків для лазерних систем зчитування" №411 від 28 квітня 2001р.;
- Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про порядок реєстрації та переміщення через митний кордон України товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності" №412 від 28 квітня 2001р.

Відомо, що сьогодні певні зауваження до законодавства України у сфері захисту прав інтелектуальної власності мають впливові торговельні партнери України, зокрема, США. Проте, проблема тут полягає вже у неповному дотриманні прийнятих нормативно-правових актів. Робота в цьому напрямі продовжується, і є підстави сподіватися, що вже найближчим часом проблема буде вирішена.

Зараз найбільш пріоритетними завданнями є прийняття Податкового кодексу та введення в дію нової редакції Митного кодексу, від чого прямо залежать перспективи якнайшвидшого вступу України до СОТ.

Протягом останніх місяців у міністерствах і відомствах погоджується новий Графік прийняття законопроектів, що регулюють окремі питання зовнішньоторговельного режиму. Цей графік, крім згаданих Митного та Податкового кодексів, містить ряд законопроектів, що усувають здебільшого технічні невідповідності окремих частин українського законодавства вимогам СОТ. Графік планується виконати до березня 2003р.

Переговорний процес

З другого півріччя 2001р. Україна суттєво активізувала переговорний процес зі вступу до СОТ. Протягом року, що минув з того часу, проведені два засідання Робочої групи та чотири раунди двосторонніх переговорів з країнами-учасницями Робочої групи, у ході яких вдалося значно зменшити перелік проблемних питань.

На цей час визначені основні обсяги зобов'язань і підписані двосторонні протоколи про доступ до ринків товарів і послуг з Канадою, Мексикою, Новою Зеландією, Південною Кореєю та Уругваєм, а також протокол про доступ до ринків товарів зі Словенією; отримана згода на підписання двостороннього протоколу з Латвією. Практично завершені переговори з доступу до ринків товарів з Еквадором і Туреччиною. У частині ринку послуг завершені переговори з Бразилією, Еквадором, Кубою і Туреччиною. Досягнуті погодження щодо тарифних поступок з делегаціями Бразилії, ЄС, Індії, Куби, Японії. Відповідно до Указу Президента України двосторонні переговори мають бути завершені до жовтня 2002р.[4]

Ключовою складовою двостороннього переговорного процесу є узгодження тарифних поступок. Для визначення рівня захисту внутрішнього ринку України в процесі переговорів, Міжвідомча комісія з питань вступу України до СОТ здійснила аналіз репрезентативної вибірки товарів з усіх товарних розділів УКТЗЕД[5], що є предметом запиту країн-учасниць Робочої групи.

Необхідно зазначити, що тарифний захист внутрішнього ринку України знаходиться на рівні країн, що набули членства в СОТ після завершення Уругвайського раунду багатосторонніх переговорів. Так, із загального обсягу вибірки, 80% ставок мита знаходяться на рівні тарифної позиції країн, які нещодавно приєдналися до СОТ (Албанія, Естонія, Латвія, Литва, Молдова, Китай, Тайвань, Хорватія), 13% — є вищими, ніж встановлені в названих країнах, і лише 7% — нижчими. Таким чином, **тарифна пропозиція України на переговорах в цілому відповідає рівню інших країн і є розумно протекціоністською.**

Водночас, практика свідчить, що країни, які вступають до СОТ пізніше, змушені йти на більш суттєві тарифні поступки, тому є сенс прискорити вступ України до СОТ.

Формування зобов'язань з доступу до ринку послуг України також перебуває на заключній стадії. Як зазначалося вище, в частині послуг завершені переговори з шістьма країнами-учасницями Робочої групи. У переговорах з іншими країнами окремі проблемні питання потребують додаткового розгляду. Серед них, зокрема, наступні:

- забезпечення законодавчого та нормативного регулювання надання медичних послуг (зокрема,

[4] Ідеться про Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо прискорення вступу України до Світової організації торгівлі" №797 від 5 вересня 2001р.

[5] УКТЗЕД — Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності.

можливості надання медичних послуг іноземцями) та функціонування сектору телекомунікацій з моменту вступу України до СОТ, у т.ч. забезпечення стабільного режиму інвестування в телекомунікаційному секторі;

❖ формування зобов'язань зі скасування обмеження участі іноземного капіталу в секторі, пов'язаному з діяльністю інформаційних агентств;

❖ формування додаткових зобов'язань у секторі трубопровідного транспорту;

❖ формування позиції з доступу до ринку послуг з морських перевезень.

Графік специфічних зобов'язань України з доступу до ринку послуг охоплює 139 зі 155 секторів, що є одним із найвищих показників лібералізації доступу до ринку послуг не лише серед країн, що претендують на вступ до СОТ, але й серед країн-членів.

Прискорення вступу

Необхідність прискорення та якнайшвидшого завершення процесу вступу України до СОТ зумовлена двома основними зовнішніми факторами.

Першим фактором є зміни, що відбуваються в самій системі СОТ. Як відомо, фактично з 1999р., після невдалих результатів конференції міністрів СОТ у Сіетлі, виникла кризова ситуація в діяльності Організації, викликана, перш за все, активізацією захисту національних економічних і торговельних інтересів з боку найменш розвинутих країн-членів СОТ. Зараз у рамках СОТ відбувається новий раунд багатосторонніх перегорів, започаткований конференцією міністрів СОТ у м.Доха (Катар)[6]. Головна мета переговорів, задекларована керівництвом СОТ та її найбільш впливовими членами, — створення світової торговельної системи, що відповідала б інтересам усіх без винятку країн-членів Організації. Переговори визначатимуть умови світової торгівлі на десятиріччя наперед, тому надзвичайно важливо, щоб інтереси України теж були враховані. Зрозуміло, що це буде можливим лише за умови повноправного членства України в СОТ.

Другим фактором є розширення ЄС на схід, що розпочнеться з 1 січня 2004р. Вступ до СОТ дозволить лібералізувати режим торгівлі між Україною і ЄС, зменшити тарифні та нетарифні обмеження на експорт до ЄС українських товарів (зокрема, металургійної, текстильної, швейної продукції) і дозволить реально розпочати роботу з укладання угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС, а в перспективі — угоди про асоційоване членство України в ЄС. Від членства в СОТ повністю залежить також можливість приєднання України до Центрально-європейської асоціації вільної торгівлі *(CEFTA)*.

Президент та Уряд України докладають значних зусиль для прискорення процесу вступу України до СОТ. Так, 5 вересня 2001р. підписаний Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо прискорення вступу України до Світової організації

торгівлі"[7]. Цим документом: суттєво підвищений рівень керівництва Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ; затверджено главу делегації України на переговорах зі вступу України до СОТ; визначені пріоритетні напрями гармонізації національного законодавства з нормами та вимогами угод СОТ, а також заходи співпраці Уряду з Верховною Радою України; окреслені терміни підготовки та проведення двосторонніх переговорів з питань доступу до ринків товарів і послуг.

З метою забезпечення системності та координації дій органів виконавчої влади у напрямі прискорення вступу України до СОТ розроблена *Програма заходів щодо завершення вступу України до СОТ,* затверджена Указом Президента України[8]. Основна мета Програми — завершити двосторонні переговори у 2002р., що відкриє шлях до членства України в СОТ у 2003р.

Законодавче забезпечення вступу до СОТ, визначене Програмою, передбачає невідкладне прийняття тих законопроектів, що вже розроблені та подані до Верховної Ради (зокрема, Митного та Податкового кодексів, законопроектів про внесення змін і доповнень до законів України "Про телебачення і радіомовлення", "Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції", "Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини"), а також розробку та винесення на розгляд Верховної Ради України ряду законопроектів, у т.ч. з наступних питань: доступу до ринку фінансових і професійних послуг; технічних бар'єрів у торгівлі, санітарних і фітосанітарних заходів.

Крім того, передбачається проведення комплексного аналізу законодавства у таких сферах зовнішньоторговельного режиму, як захист прав інтелектуальної власності, митно-тарифне регулювання, інвестиційний режим, технічні бар'єри в

6 Конференція відбулася 9-13 листопада 2001р.

7 Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо прискорення вступу України до Світової організації торгівлі" №797 від 5 вересня 2001р.

8 Указ Президента України "Про Програму заходів щодо завершення вступу України до Світової організації торгівлі" №104 від 5 лютого 2002р.

торгівлі, оподаткування, торгівля послугами тощо. За результатами аналізу мають бути підготовлені таблиці відповідності законодавства України нормам і вимогам угод СОТ та внесені додаткові зміни до законодавства України.

Програма передбачає також ряд заходів, спрямованих на забезпечення збалансованого доступу до ринку товарів і послуг, трансформацію державної підтримки сільського господарства, залучення та реалізацію міжнародної технічної допомоги.

Урядом проводиться також робота з метою інформування населення та забезпечення підтримки вступу України до СОТ з боку політичних і громадських організацій, бізнесових і наукових кіл. Так, протягом останнього часу відбулася низка публічних заходів, що сприяли ознайомленню громадськості, зокрема, науковців, політиків, громадських діячів, журналістів, з параметрами СОТ, проблемами та наслідками вступу до СОТ України (врізка *"Публічні заходи, що мають на меті інформування громадськості про перспективи вступу України до СОТ"*).

Публічні заходи, що мають на меті інформування громадськості про перспективи вступу України до СОТ

- Конференція "Вступ до СОТ — перспективи, наслідки та пов'язані з цим завдання", організована Українсько-європейським консультативним центром (*UEPLAC*);
- Круглий стіл "Актуальні питання торговельної політики України в контексті вступу до Світової організації торгівлі напередодні IV Конференції міністрів СОТ", проведений під час візиту Голови Робочої групи з питань розгляду заявки України про вступ до СОТ Сержіо Маркі;
- Конференція "Використання досвіду країн з перехідною економікою у процесі вступу України до СОТ", організована Українським центром торговельної політики і права; в конференції взяли участь представники міністерств і відомств України, високі посадові особи з країн, що нещодавно приєдналися до СОТ (Грузія, Молдова), журналісти та представники громадських організацій;
- Засідання Круглого столу "Безпека економічних трансформацій" на тему "Україна у СОТ: очікування та реальні перспективи";
- Засідання Національного прес-клубу реформ, де розглядалися актуальні питання процесу вступу України до СОТ.

Крім того, найближчим часом буде створена web-сторінка Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, яка стане основним інформаційним джерелом з питань співробітництва України зі Світовою організацією торгівлі. Там можна буде ознайомитися з текстами угод СОТ та коментарем до них, інформацією щодо процесу вступу до СОТ, іншими інформаційно-аналітичними матеріалами.

Що дасть Україні вступ до СОТ?

Переконаний, що вступу України до СОТ немає альтернативи. Лише цей крок дозволить Україні диверсифікувати основні торговельні потоки та надати нового імпульсу розвитку європейського вектору вітчизняної економіки.

Крім того, вступ України до СОТ забезпечить їй і інші переваги:

- збільшення іноземних інвестицій в економіку України, а отже — забезпечення технологічного оновлення та переозброєння національного виробництва, збільшення експортного потенціалу та експорту високотехнологічної продукції[9];
- зменшення тарифних і нетарифних обмежень доступу українських товарів практично на всі найважливіші товарні ринки розвинутих країн світу та, відповідно, — збільшення валютних надходжень від експорту вітчизняної продукції;
- отримання режиму найбільшого сприяння в торговельному просторі всіх країн-членів СОТ, тобто одночасне покращання умов торгівлі зі 144 країнами світу, на долю яких припадає понад 93% обсягів світової торгівлі;
- отримання можливості захисту інтересів українських виробників згідно з процедурою розгляду торговельних спорів СОТ;
- запобігання загрозі торговельно-економічної ізоляції України не лише від країн Західної і Центральної Європи, але й від країн Східної Європи та Балтії, багато з яких вже зараз є асоційованими членами ЄС;
- усунення загрози витіснення з ринку ЄС української продукції аналогічною продукцією країн Центральної і Східної Європи;
- збільшення надходження до Державного бюджету за рахунок скасування пільг, кількісного збільшення бази для справляння митних платежів та активізації торговельного обороту.

Таким чином, вступ до СОТ є ключовим етапом на шляху реалізації стратегічної мети України — інтеграції до ЄС, і його якнайшвидше завершення повністю відповідає національним інтересам України. ■

[9] Досвід країн Центральної і Східної Європи переконливо свідчить, що після вступу до СОТ обсяги прямих іноземних інвестицій у цих країнах суттєво зросли. Найяскравішим прикладом є Болгарія, де інвестиції протягом першого ж року після її вступу до СОТ зросли в 3,7 рази, а в 1999-2000рр. — ще в 1,5 рази. У Словенії вже наступного року після вступу до СОТ інвестиції зросли майже вдвічі.

ВСТУП УКРАЇНИ ДО СОТ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЇЇ ВІДНОСИН З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Роман ШПЕК,
Представник України
при Європейських Співтовариствах
(Європейському Союзі)

Між вступом України до СОТ і перспективою розвитку її співробітництва з ЄС існує очевидна, пряма і безпосередня залежність. Вона ще раз була підтверджена у виступі Президента України Л.Кучми 8 лютого 2002р. на нараді з питань європейської інтеграції. У переліку необхідних передумов приєднання України до ЄС першим практичним кроком Президент назвав "вирішення (впродовж 2002-2003рр.) усього комплексу проблем, пов'язаних зі вступом України до Світової організації торгівлі".

Вступ України до СОТ зумовить досягнення відповідності торговельного режиму України нормам ЄС і створення на цій основі не пізніше 2004р. зони вільної торгівлі, а надалі — Митного союзу України з ЄС.

Аргументи на користь такого підходу криються в самій природі функціонування Європейського Союзу. Варто лише згадати етапи його створення та еволюції.

Від початку реалізації ідеї спільного ринку вугільної та сталеливарної продукції, що була формалізована в 1951р. Паризькою угодою, інтеграційні процеси в економіці Європи пройшли через формування **зони вільної торгівлі,** що характеризувалося скасуванням тарифів і квот між учасниками, створення **митного союзу** та **спільного ринку,** етапні моменти яких визначалися єдиною торговельною політикою стосовно третіх країн і відмовою від обмежень на переміщення послуг, робочої сили та капіталів.

1 січня 1993р. шляхом гармонізації економічної політики та інституційних органів було завершене формування **єдиного внутрішнього ринку,** а в 2002р. ми стали свідками остаточного оформлення **економічного та валютного союзу.** Ці етапи розвитку ЄС супроводжувалися стабільним економічним зростанням, що поєднувалося з вирішенням соціальних проблем, забезпеченням належного добробуту громадян і вдосконаленням демократичних інституцій країн-членів.

Досвід життєдіяльності ЄС є яскравим підтвердженням згубності курсу на відгородження від зовнішнього світу. Маю на увазі країну, в якій ми жили ще 10 років тому. Радянський Союз з його багатющими природними ресурсами та дешевою робочою силою, не сприймаючи міжнародних економічних норм і правил, не зміг використати належним чином свої переваги, що й призвело до закономірного результату. Згадаймо, до того ж, порядок господарювання, засоби, якими забезпечувалося "вільне" переміщення робочої сили, або його обмеження шляхом горезвісної "прописки". Досвід жорсткого адміністрування економіки призвів до втрати нею конкурентоспроможності. Так чи варто повторювати помилки, на яких ми так довго вчилися?

Чому ЄС зацікавлений у вступі України до СОТ?

Євроінтеграційні прагнення України можуть знайти відповідну підтримку партнерів по ЄС лише у випадку її вступу до СОТ.

Із власного досвіду роботи на посаді Представника України при ЄС можу навести конкретний приклад безпосереднього впливу нашого перебування

за межами СОТ на спроби започаткувати переговорний процес з Європейською Комісією про створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) з ЄС. Створення ЗВТ означає встановлення якісно нового рівня торговельних стосунків, без якого неможливо вести мову про значне зростання взаємної торгівлі, а, відповідно, — і про наступні етапи більш тісної інтеграції (створення Митного союзу, набуття асоційованого членства, входження до Європейської економічної зони, і, зрештою, досягнення повної відповідності критеріям вступу до ЄС).

Наші тривалі і поки що безуспішні намагання розпочати переговори з цього питання зустрічають постійний опір Брюсселю, який, аргументуючи свою відмову, неодноразово вказував на необхідність попереднього досягнення Україною відповідних умов і стандартів, що має забезпечити в майбутньому належне функціонування *режиму вільної торгівлі* між сторонами. І як першу й найважливішу передумову створення ЗВТ Європейська Комісія розглядає членство України в СОТ.

Справа полягає у тому, що принципи СОТ за своєю суттю повністю співпадають з економічними критеріями, необхідними для членства в ЄС, і передбачають лібералізацію торговельного режиму, поліпшення умов конкуренції, створення сприятливого інвестиційного клімату, поліпшення структури, диверсифікацію експорту тощо. Тому вступ України до СОТ і означатиме сприйняття нею тих норм і стандартів, які забезпечать можливість безперешкодного встановлення режиму вільної торгівлі з ЄС.

Крім того, невідповідність нинішнього зовнішньоторговельного режиму України вимогам СОТ створює досить серйозні проблеми і в питаннях імплементації базового договору між Україною і ЄС — Угоди про партнерство та співробітництво (УПС), — оскільки ця Угода побудована саме на принципах СОТ.

Отже, зацікавленість ЄС у вступі України до СОТ диктується об'єктивною необхідністю встановлення в Україні зовнішньоторговельного режиму, адекватного тому, що діє в країнах Європейського Союзу. Така позиція цілком відповідає і намірам та національним інтересам України, оскільки вона реалізує курс на європейську інтеграцію.

Вимоги ЄС до України в контексті її вступу до СОТ

Загалом, вимоги та позицію щодо умов вступу України до СОТ Європейський Союз повідомляє через своє постійне представництво при штабквартирі СОТ, розташованій у Женеві. Однак, змістовна частина такої спільної європейської позиції і конкретних вимог щодо України формується, головним чином, у Брюсселі експертами Європейської Комісії та країн-членів ЄС. Тому, хоча питання вимог ЄС до України в контексті її вступу до СОТ не належать до моєї прямої компетенції, але досвід участі в переговорному процесі тут, у Брюсселі, щоденне просування та відстоювання інтересів держави на цьому напрямі дають можливість з'ясувати суть цих вимог і дозволяють робити певні висновки та рекомендації.

У цілому, ЄС вимагає від України рішучих законодавчих і практичних кроків з метою врегулювання

ряду двосторонніх торговельних проблем, в основі яких лежить як дотримання положень УПС, так і відповідність нормам СОТ. Однією з основних вимог і, відповідно, складових процесу вступу України до СОТ **є гармонізація національного законодавства з нормами та вимогами угод Організації.** Іншими словами, необхідно гармонізувати тарифні й нетарифні бар'єри в доступі до ринку товарів і послуг.

Впродовж двох останніх років відбулися досить суттєві позитивні зміни в нормативно-правовому забезпеченні вступу України до СОТ, що охоплюють майже всі основні напрями та сфери зовнішньоекономічних відносин. Прийняті 15 нових законів (з 20 передбачених), що відповідно до принципів СОТ врегулювали питання митного режиму, захисту інтелектуальної власності, стандартизації і сертифікації та ін.; окремі питання врегульовані указами Президента України; часткові та процедурні — постановами Кабінету Міністрів України.

Такий багаж нормативно-правових актів дозволив уповноваженій делегації України досить успішно провести 18-22 лютого 2002р. черговий раунд двосторонніх переговорів у Женеві з питань доступу до ринків товарів і послуг. Під час моніторингового засідання Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до СОТ, що проходило в цей же час у столиці Швейцарії, дістала позитивну оцінку робота, проведена нашою державою в період, що минув після попереднього, восьмого засідання. Зокрема, підтримка України була висловлена завдяки позиціям делегацій Австралії, Болгарії, Грузії, Еквадору, ЄС, Індії, Канади, Кореї, Куби, Молдови, Норвегії, Словенії, Угорщини, Японії. Особливо важливою для України була підтримка з боку делегацій ЄС, а також Болгарії, Індії та Угорщини, — як противага критиці з боку США, які посилалися на недоліки

в забезпеченні належного захисту прав інтелектуальної власності та невідповідності правилам СОТ нетарифних заходів захисту товарного ринку.

Що стосується укладання двосторонніх протоколів[1], то переговори з цього приводу з ЄС та рядом інших країн-членів СОТ ще продовжуються. Завдяки зусиллям наших колег з Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України ситуація у цьому питанні зазнає помітних результативних змін.

Останній, деталізований варіант вимог ЄС до України в контексті її вступу до СОТ був оприлюднений Комісаром Європейської Комісії з питань торгівлі П.Ламі під час зустрічі з віце-прем'єр-міністром України В.Роговим 11 березня 2002р.[2] На зустрічі було ще раз підкреслено, що створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС можливе лише після вступу України до СОТ. На переконання П.Ламі, "СОТ — це той фундамент, без якого неможливо вибудувати наступний поверх", тобто встановити повноцінний *режим вільної торгівлі,* — оскільки "саме СОТ визначає чіткий баланс прав та обов'язків" між партнерами. З точки зору П.Ламі, зона вільної торгівлі є вищим, порівняно з можливостями і перевагами СОТ, ступенем розвитку відносин. Дослівно, його позиція звучала так: "У результаті запровадження ЗВТ ми очікуємо отримати щось більше, ніж СОТ".

Проте, як зазначалося вище, для завершення Україною першого етапу євроінтеграційного процесу, необхідно вирішити ряд проблемних питань, на яких наголошують наші партнери по ЄС і які тією чи іншою мірою гальмують приєднання України до СОТ. Серед цих питань, зокрема, наступні:

- **адаптація законодавства.** Як відзначалося вище, Україна дійсно зробила багато позитивного в частині приведення свого національного законодавства у відповідність до вимог СОТ, але треба ще продемонструвати, що законодавчий клімат прозорий і стабільний, особливо це стосується сфери захисту прав інтелектуальної власності;

- **імплементація позовного законодавства,** прийнятого останнім часом, зокрема, у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Тут потрібно підкреслити, що Європейська Комісія та особисто Комісар Європейської Комісії з питань торгівлі П.Ламі, відзначаючи позитивні зрушення і, вказуючи на проблеми, що їх потрібно вирішувати в законодавчому врегулюванні цієї сфери в Україні, висловлюють готовність надати своїх спеціалістів, які могли б практично допомогти українським фахівцям зробити належні висновки та відпрацювати конкретні рекомендації чи, зрештою, дати щирі поради;

- **усунення дискримінаційного режиму у сфері регулювання автомобільного ринку в Україні.** Сьогодні проводиться робота на експертному рівні. Україна підготувала проект плану дій з метою подальшого вирішення цієї проблеми. Цей документ зараз доопрацьовується із урахуванням коментарів Європейської Комісії, і є сподівання, що його послідовна реалізація дозволить нарешті врегулювати цю довготривалу проблему двосторонніх відносин "№1".

Вирішення названих та інших проблем, що існують поки що в зовнішньоторговельному режимі нашої держави, дозволить прискорити вступ України до СОТ, а отже — прискорити її інтеграцію до Європейського Союзу.

Чи відповідає позиція ЄС інтересам України?

На сучасному етапі розвитку міжнародного співробітництва, для якого характерні висока інтегрованість і взаємопроникнення капіталів, прозорість і відкритість, забезпечити макроекономічну стабільність у державі (перший за порядком у цій групі критерій членства в ЄС), стале економічне зростання без участі у світових економічних процесах дуже складно. А вони регулюються здебільшого угодами і в рамках СОТ. Перебування України поза системою цих угод створює ряд об'єктивних перешкод як для доступу українських товарів і послуг до ринків країн-членів ЄС, так і імпортних операцій. Як наслідок — уповільнюється та обмежується економічна інтеграція України з ЄС.

Одним із найбільш вагомих індикаторів реального стану економічної інтегрованості України з ЄС є рівень та обсяги взаємної торгівлі товарами та послугами. Так, за підсумками 2000р., загальний обсяг товарообігу між Україною і ЄС склав **$5,236 млрд.,** що майже на 16% (або на **$619 млн.**) більше, порівняно з 1999р. При цьому, експорт українських товарів до ЄС зріс на 11,13% (з $2,119 млрд. у 1999р. до $2,354 млрд. у 2000р.).

Проте, незважаючи на поступове зростання упродовж останніх років обсягів двосторонньої торгівлі, загальна частка українського експорту, що припадає на ЄС, не перевищує 20%. Водночас, як видно з таблиці *"Торгівля з ЄС",* вартісні обсяги торгівлі між найбільшими країнами-кандидатами Центральної і Східної Європи та ЄС у 1999-2000рр. були на порядок вищі, порівняно з українськими.

Торгівля з ЄС

	Обсяг експорту до ЄС		Приріст	Обсяг імпорту з ЄС		Приріст
	1999	**2000**		**1999**	**2000**	
Польща, € млрд.	17,60	23,20	31%	29,0	33,70	17%
Чехія, € млрд.	16,80	21,50	27%	18,4	23,80	29%
Угорщина, € млрд.	17,60	21,90	24%	18,4	23,00	25%
Україна, $ млрд.	2,65	3,18	20%	2,4	2,88	20%

ЄС є основним зовнішньоторговельним партнером країн-кандидатів. Наприклад, частки експорту Польщі, Угорщини та Чехії до ЄС становлять відповідно 64,2%, 71,2% та 68,6% загальних обсягів їх експорту, а Румунії, яка знаходиться серед країн-кандидатів "другої хвилі" — 56,6%. Досить високого рівня сягає і частка імпорту з ЄС у структурі зовнішньої торгівлі цих країн: Польщі — 63,8%, Угорщини — 62,8%, Чехії — 69,1%, Румунії — 52,5%.

[1] На сьогодні протоколи з доступу до ринків товарів і послуг підписані з Канадою, Мексикою, Новою Зеландією, Південною Кореєю та Уругваєм; протокол про доступ до ринків товарів — зі Словенією; завершені переговори з доступу до ринків товарів з Еквадором і Туреччиною.

[2] Зустріч відбулася в Брюсселі, в рамках V засідання Ради з питань співробітництва Україна-ЄС.

Частка ж України в структурі зовнішньої торгівлі ЄС є вкрай незначною і, за даними Європейської Комісії, не перевищує 0,3% — тоді як Польща, Чехія, Угорщина то Росія належать до десятки провідних торговельних партнерів Європейського Союзу, і їх частка в структурі зовнішньої торгівлі ЄС становить, відповідно: 3,28%, 2,61%, 2,59% і 3,30%.

З наведених даних можна зробити висновок про те, що прискорення процесів вступу України до СОТ і ЄС сприятиме активізації її зовнішньоторговельних відносин, нарощуванню експорту української продукції, що сприятиме піднесенню економіки України, зокрема, її експортно-орієнтованих, конкурентоспроможних галузей.

Інша проблема України — інвестиції. Для структурних реформ та інноваційного розвитку, яких вкрай потребує українська економіка, необхідні значні зовнішні інвестиції. Але для потенційних інвесторів найбільш важливою гарантією є стабільність і прогнозованість. Що може забезпечити таку гарантію? Відповідь зрозуміла — зобов'язання, які бере на себе Україна в рамках міжнародних угод, її участь у світових інтеграційних процесах. Отже, вступ до СОТ сприятиме встановленню належного інвестиційного клімату в країні та припливу капіталу, що дасть поштовх розвитку української економіки.

Нарешті, болюча соціально-економічна проблема — безробіття. За цією проблемою — долі мільйонів українців, зокрема, змушених шукати роботу за кордоном, у т.ч. нелегально. Проблема має і негативний зовнішньополітичний резонанс. Потік нелегальних мігрантів створює значні труднощі для наших європейських партнерів і, природно, викликає їх невдоволення та вимоги припинити нелегальну трудову міграцію з України. Водночас, зрозуміло, що за обставин, коли ВВП в Україні, за підрахунками деяких міжнародних інституцій, складає менше $1000 на душу населення, вести мову про зупинення процесів міграції українських громадян працездатного віку за межі держави дуже складно.

Врегулювання, зокрема, цієї проблеми на користь наших національних інтересів потребує, як відзначалося вище, припливу капіталів для піднесення вітчизняної економіки, а це, у свою чергу, вимагає умов для розвитку підприємницької діяльності та торгівлі, а також захищеності. Створити такі умови можливо лише на відкритому для цивілізованої конкуренції економічному просторі, правила на якому визначені міжнародними угодами.

Отже, вступ до СОТ і надалі — в ЄС, у кінцевому підсумку призведе до зростання ВВП, а відтак — добробуту громадян України. Для підтвердження

цієї думки вважаю за доцільне навести найбільш, на моє переконання, показовий приклад успішної інтеграції у міжнародні структури однієї з країн-членів ЄС — Португалії. На час вступу до ЄС у 1986р. ВВП на душу населення в Португалії складав $2000. У 1998р. цей показник збільшився вп'ятеро, тобто досяг $10 000. Чи не є це переконливим аргументом на користь вступу України до СОТ, а потім — і в ЄС?

Сьогодні зусилля Уряду України у сфері реалізації зовнішньоекономічної політики (в т.ч. в напрямі забезпечення вступу України до СОТ) спрямовані на активне формування нового зовнішньоторговельного режиму з подальшою інтеграцією національної економіки до світового економічного простору шляхом: поступового збільшення відкритості вітчизняної економіки; гармонізації і приведення економічного законодавства у відповідність до норм СОТ; реалізації внутрішніх економічних реформ; усунення технічних бар'єрів на шляху торгівлі тощо.

Партнерські відносини України з ЄС загалом і в питанні вступу до СОТ зокрема мають особливий характер і відіграють вкрай важливу для України роль у реалізації її зовнішньоекономічних і зовнішньополітичних пріоритетів. Ці пріоритети детерміновані, передусім, внутрішніми потребами нашої держави. Піднесення життєвого рівня українських громадян потребує економічного зростання, що водночас виступатиме гарантією незалежності країни та громадської підтримки політичного курсу держави. ■

ВСТУП УКРАЇНИ ДО СОТ: ПЛЮСИ І МІНУСИ

Петро СИМОНЕНКО,
лідер фракції Комуністичної партії України у Верховній Раді

Вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ), як і до ряду інших міжнародних торговельно-економічних інституцій — цілком закономірний процес на шляху її державного будівництва та утвердження в період глобалізації й економічної інтеграції. Зрозуміло, у вступі до СОТ є як свої плюси, так і мінуси, у визначенні яких виходимо, перш за все, з корінних національних інтересів.

Отже, плюси. Україна стає до ряду розвинутих країн світу з конкурентоспроможною економікою, отримує вільний доступ на світовий ринок як його повноправна частина. Та зауважимо: стає до ряду, але не врівень...

Мінуси. Парадоксально, але саме плюси можуть стати мінусами, особливо на початковому етапі. Адже Україна, маючи потужний потенціал, на жаль, об'єктивно ще не готова й за нинішньої економічної ситуації не скоро буде готова до рівноправного членства в єдиному, спільному ринку товарів, робіт, послуг, капіталу, робочої сили та ін.

У результаті непродуманих і непослідовних дій, наша країна може остаточно перетворитися на сировинний придаток, ринок збуту низькопробної продукції, дешевої робочої сили та звалище екологічно небезпечних виробничих відходів.

Ось чому так доречно згадати народну мудрість: знайся кінь з конем, а віл з волом... І з нинішнім низьким рівнем розвитку вітчизняної економіки ми надовго, а, може, й назавжди можемо залишитися в ролі "бідного родича".

Питання приєднання України до СОТ не стільки економічне, скільки політичне. Адже йдеться, по суті, про національну безпеку, про збереження незалежності нашої держави. Ось чому так необхідно прискорити прийняття Верховною Радою засад внутрішньої і зовнішньої політики України. Це передбачено Конституцією, і депутатська фракція КПУ, зі своєї сторони, ще на початку роботи Парламенту минулого скликання внесла відповідний законопроект.

Доцільно також розробити стратегію економічної безпеки країни на найближчі 10 років. Це вкрай актуально для нашої економіки — з огляду на загострення внутрішніх і зовнішніх загроз, вкрай складної ситуації у соціальному житті, у сфері науки та високих технологій.

Необхідно створювати сприятливі податкові та інвестиційні режими, подбати про захист прав інтелектуальної власності, вирішити комплекс організаційних заходів.

Вважаємо, що без узгодження позиції щодо приєднання до СОТ зі своїми основними торговельно-економічними партнерами — Росією, Білорусією, Молдовою та іншими країнами СНД Україна поставить під загрозу внутрішній і зовнішні ринки збуту власної продукції, що обов'язково призведе до різкого збільшення безробітних, знищення власного товаровиробника. Зараз нам необхідно більш активно співпрацювати з Росією, Білорусією, Молдовою та іншими країнами-членами СНД, увійти до єдиного Митного Союзу, зміцнювати позиції українського виробника.

У цьому плані заслуговує на підтримку створення газотранспортного консорціуму (спільного підприємства України, Росії і Німеччини) з управління й розвитку української газотранспортної мережі. Таким чином виключається можливість втручання спритних тіньових ділків у роботу газового ринку. Ця високоприбуткова сфера стане прерогативою держави, що дозволить захищати інтереси України, а не кишені тих, хто грабував на газовому ринку. Крім того, створення консорціуму не дасть змоги приватизувати українську газотранспортну систему.

На наш погляд, ці й інші подібні заходи та дії підвищуватимуть авторитет України на міжнародній арені, сприятимуть розвитку її економіки і вже на цій основі — вступу до СОТ. Все це, врешті-решт, має покращити добробут українського народу. ■

УКРАЇНА І СОТ: ПРОБЛЕМИ, ЯКІ СЛІД ВИРІШИТИ ДО ВСТУПУ

Володимир СПІВАЧУК,
народний депутат України,
фракція Соціалістичної партії України

Приєднання України до СОТ диктується об'єктивними реаліями сьогодення, серед яких на перший план висувається формування пост-індустріальної, ноосферно-космічної моделі економічної основи сучасної цивілізації. Звідси — поглиблення транснаціоналізації виробництва та обігу, зростання інтенсивності регіональних інтеграційних процесів, прискорений розвиток інтелектуально-інформаційних складових технологічного способу виробництва, активізований науково-технологічною революцією.

Приєднання до СОТ може сприяти входженню України до світових науково-технологічних процесів з перспективою виходу на вищі цивілізовані ступені розвитку. Однак, як засвідчує практика останнього десятиріччя, будь-які дії України щодо участі в роботі тих чи інших міжнародних організацій економічного профілю супроводжуються, як правило, посиленням залежності внутрішнього ринку від циклічності розвитку міжнародної господарської системи.

Це зумовлене, насамперед, непідготовленістю більшості українських підприємств до діяльності в умовах жорсткого конкурентного середовища, сировинним, в основному, характером українського експорту, відсутністю сприятливих умов для активної інвестиційної діяльності як вітчизняних, так і зарубіжних бізнесових структур.

Тому в контексті приєднання до СОТ Україні слід вирішити ряд основних проблем:

- забезпечити режим найбільшого сприяння для тих видів імпорту, що підтримують національне виробництво, насамперед, у структуроутворюючих галузях;
- здійснити конкретні заходи щодо фінансування та інвестицій у систему освіти в напрямі розвитку спеціальностей, що визначатимуть перспективи науково-технологічного прогресу;
- здійснити заходи щодо посилення інформаційної місткості праці шляхом прискореного розвитку інформаційних систем, забезпечення поступового переходу від енергетичної до інформаційної основи виробництва, істотного зниження вартості та підвищення якості продукції, поліпшення технічних характеристик систем машин і технологічних процесів;
- взяти під постійний контроль держави інноваційну діяльність, спрямовану на підприємства і галузі, що вже мають або можуть мати конкурентні переваги, — маючи на увазі не лише необхідність посилення державної підтримки, а й безпосередню участь держави в цій справі;
- розвивати загальну інфраструктуру виробничої та підприємницької діяльності в напрямі удосконалення та доведення її технічних і технологічних параметрів до оптимального (з точки зору світового господарства) рівня.

Як висновок, слід наголосити, що приєднання України до СОТ є надто важливим і серйозних кроком, а тому, зважаючи, що експортно-орієнтована стратегія підвищує вразливість економіки, вимагає продуманих і зважених рішень. ■

ВСТУП УКРАЇНИ ДО СОТ: ПОТРІБНІ ПОЛІТИЧНА ВОЛЯ ТА ЯКІСНИЙ РІВЕНЬ ПЕРЕГОВОРНОГО ПРОЦЕСУ

Юлія ТИМОШЕНКО,
лідер фракції "Блок Юлії Тимошенко" у Верховній Раді

Місце та роль України в СОТ значною мірою залежатиме від якості переговорного процесу, наступальності, фаховості та інтелектуальної адекватності української сторони при обстоюванні національних інтересів. Протягом своєї історії СОТ демонструвала велику гнучкість у виробленні вимог до кандидатів та умов їх вступу до Організації. Параметри умов варіювалися від сприятливих до жорстких. Відомо, що всі країни-члени СОТ зобов'язуються дотримуватися однакових правил, у такий спосіб створюючи більш стабільне та прогнозоване середовище торговельних відносин. Однак, українській стороні, як і будь-якому іншому кандидату на вступ, треба чітко усвідомлювати, що приєднання до СОТ — це не подарунок у вигляді збільшення балансу торгівлі за рахунок пожвавлення зносин з більш розвинутими економічними системами. 144 країни-учасниці, які на сьогоднішній момент входять до СОТ, об'єдналися в єдине торгове середовище на основі конкуренції національних економік, окремих її секторів, галузей і товарних пропозицій. Тому жорстка лінія в переговорах стосовно приєднання має забезпечити найбільш сприятливий старт, мінімізувати економічні втрати, пов'язані з трансформацією законодавства та структури торговельних відносин, і, відповідно, гарантувати тривалий економічний ефект у конкурентних умовах.

Готуючись вступити до СОТ, Китай змушений був погодитися на 300 додаткових зобов'язань понад 30-40 передбачених звичайною процедурою. Це велика ціна за вирішення болючого питання китайської економіки — її залежності від зовнішніх ринків.

Росія, незважаючи на сильне опонування на міжнародному рівні, вже практично обумовила приєднання на стандартних умовах, що можна вважати великим успіхом російської дипломатії.

Отже, питання наслідків вступу до СОТ варто розділити на три важливі складові — **базові** (типові, обумовлені документально для будь-якого потенційного кандидата), **договірні** (що враховують специфіку країни, її економічний потенціал, ресурси та потребують максимального акцентування при переговорах) і **політичні** (підвищення рейтингу країни, інсталяція нових стандартів життя та рівня політико-економічних рішень).

До **базових** складових слід віднести один з найбільш важливих плюсів — зменшення тарифних і нетарифних обмежень для українських товарів майже на всіх світових ринках. Ліквідація бар'єрів, причини виникнення яких значною мірою пов'язані зі слабкою позицією України в захисті своїх зовнішньоекономічних інтересів, дозволить суттєво покращити структуру експорту.

Захищаючи своє право на доступ до зовнішніх ринків згідно з єдиними нормативами для всіх членів СОТ, Україна нарешті зможе зосередити свій експорт на тих пропозиціях, якими справді сильна наша економіка, а не обмежуватися тими, з якими змушена була виходити на ринки крізь вузькі проходи в парканах заборон та обмежень.

З приєднанням до СОТ, ми зможемо перейти від торгівлі сировиною і напівфабрикатами до пропозицій наукомістких технологій.

Єдине нормативне поле сприятиме припиненню скандальних антидемпінгових розслідувань, ініційованих у різних країнах світу проти українських підприємств, зокрема, металургійної промисловості.

Від приєднання України до СОТ матимуть переваги, в першу чергу, експортери. Отримуючи доступ на закордонні ринки, ми у відповідь відкриваємо внутрішній ринок для імпорту. Всередині країни посилиться конкуренція, внаслідок чого збільшиться асортимент та підвищиться якість товарів. Можна говорити про ще один "плюс" — якнайповніше задоволення потреб українських споживачів. Водночас, лібералізація внутрішнього ринку таїть у собі негативні наслідки для української економіки, які, втім, можна послабити чи усунути в **договірному** процесі.

Радикальна лібералізація торговельних відносин загрожує витісненням з внутрішнього ринку тих секторів української економіки, які сьогодні працюють за державної підтримки. Великий тиск відчують на собі сільське господарство; наукомісткі технології з потенційно експортних можуть перетворитися на непотріб. Україна повинна наполягти на таких умовах вступу, які передбачатимуть подовження субсидування базових галузей на 7-10 років з поступовим згортанням їх фінансової підтримки.

Особливу роль у рамках СОТ відіграють транснаціональні корпорації (ТНК), що демонструють останніми роками агресивну політику розвитку. За різними даними, близько 50% міжнародної торгівлі та понад 90% інвестицій сьогодні контролюють ТНК. Темпи їх розвитку випереджають темпи росту загальносвітового виробництва майже в півтора рази. Понаддержавний масштаб діяльності ТНК дозволяє їм швидко змінювати питому вагу своєї присутності в певних регіонах. Це означає, що існує потенційна небезпека зміцнення впливу ТНК в певній країні до масштабу, що загрожуватиме її національній безпеці. Отже, питання діяльності ТНК має постійно перебувати під контролем країн-членів СОТ, особливо тих, де національна економіка є слабкою, а високий рівень корумпованості державного апарату зумовлює вирішення багатьох питань не на користь національних інтересів.

Політичний аспект питання. До нинішнього дня Україна не має довгострокової стратегії зовнішньоекономічної діяльності, необхідної для стабільного розвитку господарського комплексу. Пріоритети в цій галузі визначаються лобістськими групами. Їх наближеність до Президента, представництво у Верховній Раді та на ключових посадах в Уряді конвертується в державну підтримку тих напрямів експорту, що найбільшою мірою забезпечують фінансові апетити окремих політико-економічних груп. Ротація оточення перших осіб керівництва країни, як правило, призводить до корекції експортної політики, нестабільності партнерських стосунків та, відповідно, зменшення довіри до України.

Саме брак довіри до України західні фахівці вважають найголовнішою проблемою її вступу до СОТ. Політичні скандали, підозри щодо участі української влади в кримінальних злочинах, відсутність стабільного законодавства та чіткої системи зовнішньополітичних пріоритетів небезпідставно породжують сумніви в здатності нашої країни відповідати вимогам СОТ. Не могли не викликати подібних сумнівів, наприклад, недавні заяви Президента Л.Кучми, що прозвучали майже одна за одною: про курс на вступ до ЄвроАзС та водночас — про твердий намір стати членом ЄС. Крім того, країнам СОТ важко усвідомити причини, з яких Україна, подавши заявку до СОТ ще в 1993р., раптом перервала переговори про приєднання й не вела їх з 1998р. по липень 2000р. Подібні перерви свідчать про відсутність політичної волі у керівництва країни.

Потребує ретельного вивчення та перегляду тарифна та митна політика. Необхідно усунути політико-фінансові клани від впливу на ухвалення рішень у цій сфері. На державному рівні до моменту приєднання до СОТ слід створити умови для підвищення конкурентоспроможності сфери послуг, сільськогосподарської продукції, високоточних технологій.

Як відомо, СОТ має намір розширити у майбутньому сферу своїх регулятивних повноважень. У цьому контексті для України дуже важливо вчасно приєднатися до СОТ — з тим, щоб нові правила гри не були напрацьовані без урахування інтересів України. Водночас, не потрібно форсувати цей процес. Вступ до СОТ має стати заключним етапом перед приєднанням до Європейського Союзу. Отриманий час доцільно використати для підготовки законодавчого поля України до роботи в новій системі торговельних відносин. ■

ВСТУП УКРАЇНИ ДО СОТ: КРОК ДО ВИРІШЕННЯ ПРИНЦИПОВИХ ПИТАНЬ

Віктор ЮЩЕНКО,
лідер фракції "Наша Україна"
у Верховній Раді

У контексті майбутнього вступу України до СОТ багато йдеться про можливі позитивні та негативні наслідки цього кроку. Водночас, український досвід переговорного процесу щодо вступу до СОТ чітко показує, які серйозні економічні та політичні проблеми створюються саме через невступ України до цієї організації. Тому доцільніше було б не просто зважувати наслідки в координатах "позитив - негатив", а ставити питання про конкретні шляхи мінімізації чи компенсації можливих негативних наслідків від вступу України до СОТ.

Україна, експортуючи до 60% ВВП, має бути надзвичайно зацікавлена в усуненні перешкод у доступі своєї продукції на іноземні ринки. Саме членство в СОТ забезпечує стабільний, передбачуваний доступ до ринків з низькими ввізними тарифами, а також можливість використання міжнародно-правових процедур вирішення можливих торговельних спорів. На словах, українською владою це визнавалося завжди. Заявка Уряду України до Секретаріату ГАТТ була подана ще наприкінці 1993р., в лютому 1995р. розпочався переговорний процес. Проте українська сторона не поспішала здійснювати практичні кроки з приведення торговельного режиму у відповідність до правил СОТ, був період, коли процес переговорів фактично зупинився.

Вкотре повторилася "багатовекторна історія". Надіславши певний політичний сигнал західним партерам, Україна зайняла на переговорах позицію, списану з російської.

На той час Росія не вважала вступ до СОТ терміново необхідним. Вона вела мляві переговори, метою яких, як можна зрозуміти, був виграш часу для структурної перебудови економіки та отримання поступок для певних її секторів. Наприклад, Росія добивалася права зберегти протекціоністські тарифи в торгівлі сільгосппродукцією, обмеження доступу іноземних банків до сфери банківських послуг тощо. Роль Росії у світовій торгівлі, порівняно, наприклад, з Китаєм, незначна, — але, з огляду на її політичну вагу, сподівання на певні поступки не були безпідставними.

Що ж до України, то розміри та платоспроможний попит внутрішнього ринку не дозволяють їй добиватися від торговельних партнерів надто специфічних умов вступу до СОТ. Переговори вже давно визначили як головні проблеми українського торговельного режиму, так і можливості поступок партнерів у певних секторах. Наступним кроком мав стати власне вступ, підготовка відповідних протоколів. Натомість, кілька років були втрачені через абсолютно безперспективне "випробування на міцність" іноземних партнерів, коли українська сторона під гаслом "захисту національного виробника" впроваджувала різні торговельні обмеження. Жодних позитивних результатів ці заходи не дали, деякі з них, на зразок квотування імпорту продуктів тваринництва, взагалі не вживалися. Але їх декларування в документах різного рівня було порушенням досягнутих з партнерами домовленостей. Природно, це змушувало партнерів сумніватися в бажанні української сторони дійсно досягти результату на переговорах.

Можливо, певної привабливості обмеженню імпорту надала криза 1998р. Сприятлива кон'юнктура зовнішніх ринків також не заохочувала до швидкого завершення процедури вступу. Переговори зайшли до глухого кута, хоча дехто з українських виробників встиг відчути свою безправність через відсутність доступу до механізмів розв'язання торговельних суперечок у межах СОТ.

Відсутність прогресу на переговорах про вступ України до СОТ давало ЄС підставу констатувати відсутність прогресу в імплементації Угоди про партнерство та співробітництво. До вступу до СОТ жодних шансів на успіх не могла мати ініціатива української сторони про створення зони вільної торгівлі з ЄС. **Так затримка зі вступом до СОТ зупинила розвиток економічного співробітництва з найбільш перспективним торговельним і політичним партнером України - ЄС.** Лише через вісім років після підписання Угоди про партнерство та співробітництво влада в Україні нарешті визнала, що вступ до СОТ є необхідним для поглиблення співробітництва України з ЄС, прийняття Європейським Союзом перспективних для України рішень про новий рівень партнерства та можливість набуття нею членства в ЄС.

Зволікання України зі вступом до СОТ відкрило для Росії можливість формувати окремий двосторонній торговельний режим (чи навіть режими торгівлі України в межах СНД). Росія, як потужніший торговельний партнер, неминуче домінуватиме в такому режимі, хоч би які посилання на міжнародне право не містилися в його документах. Фактично, зволікання відкривало можливість створення торговельного механізму для досягнення політичних цілей Росії.

Поворот у стосунках Росії із Заходом після подій 11 вересня 2001р. різко змінив ситуацію з її вступом до СОТ. З високою мірою імовірності можна передбачити вступ Росії до СОТ у найближчому майбутньому. Тепер вступ до СОТ для України став справді терміновою потребою. Лише членство в СОТ дозволить зробити двосторонній торговельний режим прозорішим і більш передбачуваним. Важливо й те, що доступ до механізмів врегулювання суперечок у межах СОТ набагато зменшить зацікавленість України у створенні інших регулюючих механізмів, на зразок митного союзу СНД чи Євразійського економічного співтовариства.

Основні проблеми, що їх слід вирішити Україні у зв'язку з приєднанням до СОТ, є багатоманітними і потребують системних зусиль, адже реалізацію усіх переваг участі в СОТ неможливо забезпечити прийняттям кількох указів чи постанов.

Участь у СОТ — це згода на конкуренцію за певними правилами. Для боротьби з недобросовісною конкуренцією у СОТ передбачені певні можливості державного втручання. Але вони можуть давати результат лише тоді, коли держава здатна їх реалізувати, тобто коли сформована відповідна законодавча

база, ефективні механізми її реалізації. Хотів би нагадати, що цілий ряд законів, спрямованих на приведення українського законодавства у відповідність з угодами СОТ, був підготовлений Урядом прем'єр-міністра Віктора Ющенка. Наприклад, це закони, що дозволили врегулювати питання стандартизації і сертифікації імпорту, що довго були каменем спотикання на переговорах.

Переваги від участі України в СОТ отримають конкурентоспроможні галузі економіки, тому головним напрямом підготовки має стати підвищення конкурентоспроможності української продукції. Необхідно, в першу чергу, стимулювати модернізацію орієнтованих на експорт галузей (металургія, сільськогосподарське виробництво), вирішити комплекс проблем стабільного енергозабезпечення, зниження енергоємності національного продукту. В широкому розумінні, саме структурна перебудова дозволить українській економіці реалізувати переваги участі в СОТ. У контексті підготовки до вступу можна згадати також податкову реформу, залучення інвестицій, захист інтелектуальної власності.

Тому заходи, пов'язані зі вступом до СОТ, не можна планувати чи здійснювати окремо від економічної і навіть соціальної політики. Програма "Реформ заради добробуту", програма блоку "Наша Україна" пропонували і пропонують політику, реалізація якої забезпечить економічний і соціальний розвиток України, покращання якості життя її громадян. Вступ України до СОТ є важливим інструментом здійснення цих програм. ■

МИ ПІДТРИМУЄМО МЕТУ УКРАЇНИ ПРИЄДНАТИСЯ ДО СОТ

Карлос ПАСКУАЛЬ,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Сполучених Штатів Америки в Україні

У світі, який стає дедалі меншим завдяки економічним інтересам, що перетинаються, та новим формам спілкування, Світова організація торгівлі (СОТ) відіграє все більшу роль як стабілізуюча сила в глобальній економічній торгівлі. Країни-члени СОТ домінують у світовій економіці: обсяг торгівлі між понад 140 членами цієї організації становить 93% обсягів глобальної торгівлі. Покращання та більша стабільність доступу до 93% глобальної торгівлі очевидно відповідають інтересам України. Протягом останніх двох років зростання експорту відігравало ключову роль у загальному економічному відродженні України, що призвело до незначного, але важливого підвищення заробітної плати, купівельної спроможності та загального рівня життя громадян. Для того, щоб зберегти це зростання експорту та його соціально-економічні переваги, експортери України потребуватимуть поліпшення та більшої передбачуваності в доступі до основних світових ринків.

Ми рішуче підтримуємо мету України приєднатися до СОТ і надаємо допомогу в її досягненні. Членство в СОТ принесе значні переваги споживачам та експортерам України. Зі зниженням в Україні тарифів на імпорт, імпортовані споживчі товари стануть більш доступними для всіх українців, особливо для сімей з низьким рівнем доходу та пенсіонерів. Захисники протекціоністської політики можуть сказати, що більш дешеві імпортні товари становитимуть загрозу для українських виробників. Однак, я стверджував би протилежне. Недорогі високоякісні імпортні товари змусять українських виробників збільшити ефективність, для того щоб конкурувати зі своїми іноземними супротивниками. В довготривалій перспективі це призведе до підвищення якості українських товарів, що матимуть конкурентну ціну не лише на ринку України, але й на іноземних ринках.

Найбільш важливою перевагою, яку отримають українські експортери від членства в СОТ, є розширений і більш стабільний доступ до іноземних ринків. Діяльність СОТ заснована на принципі недискримінації. Це означає, що до кожного члена СОТ застосовуються однакові нормативи, а це робить умови торгівлі більш певними та передбачуваними. Зобов'язання зі зниження торговельних бар'єрів є обов'язковими, а механізми підвищення цих бар'єрів (наприклад, механізм антидемпінгу) врегульовані нормативами СОТ. Стабільність і прозорість торговельного процесу СОТ полегшить і зробить більш передбачуваним життя українських експортерів, чий доступ до іноземних ринків буде регулюватися правилами СОТ.

Зрештою, **вступ до СОТ дозволить Україні використовувати формальний механізм СОТ із врегулювання спорів**. Зараз для розв'язання торговельних спорів Україна змушена звертатися до власних дипломатичних засобів і має у цих справах перемінні успіхи. Орган врегулювання спорів СОТ забезпечує справедливі слухання всім членам, що мають скарги, — від найбільш потужних націй до найменших країн-членів. СОТ вирівнює правила гри для торговельних спорів.

Визнаючи значні переваги, що будуть отримані від вступу, Уряд України оголосив вступ до СОТ однією зі своїх найголовніших цілей і заявив, що Україна сподівається вступити до Організації у 2003р.

Процес підготовки до вступу до СОТ здійснюється двома паралельними шляхами. З одного боку, процес підготовки вимагає від майбутнього члена укладення двосторонніх угод з тарифних пропозицій, торгівлі послугами та сільськогосподарською продукцією з будь-якою країною, що виявляє у цьому зацікавленість (з числа членів Робочої групи СОТ). Станом на травень 2002р., Україна уклала угоди лише з шістьма з 22-х членів Робочої групи. Як правило, менші країни в процесі вступу узгоджують двосторонні протоколи раніше, відкладаючи вирішення більш складних питань з крупними партнерами (такими, як Сполучені Штати та Європейський Союз) на пізніші терміни; всі країни-члени мають право на найкращі умови, погоджені протягом двосторонніх переговорів.

З іншого боку, країна - майбутній член СОТ повинна відповідати Загальному протоколу про вступ. У той час, коли двосторонні переговори дають майбутнім членам певний рівень гнучкості в переговорах стосовно умов двосторонніх угод, Загальний протокол вступу не передбачає жодної гнучкості (хоча майбутній член може пропонувати строки виконання всіх вимог протоколу).

Законодавство України з таких питань, як інвестиційна політика, нетарифне регулювання зовнішньої торгівлі, захист прав інтелектуальної власності, санітарні та фіто-санітарні нормативи, має відповідати нормам СОТ. Хоч у цій сфері Україна досягла значного прогресу, все ще необхідно внести суттєві поправки до законодавства. Особливо важливими є Митний, Податковий та Цивільний кодекси, як і законодавство з приведення українських законів у відповідність до Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угоди ТРІПС).

Ці закони є корисними елементами законодавчої основи ринкової економіки. Однак, умови вступу до СОТ вимагають більше, ніж просто законодавства. **Україні необхідно буде активно забезпечувати виконання законів відповідно до норм СОТ. Для того, щоб вступити до СОТ, Україна має поводитися як член СОТ.** Це є особливо важливим у сфері митних процедур, оскільки обтяжливі митні процедури в Україні уповільнюють торгівлю через її кордон.

Демонстрація ефективного втілення буде також важливою і в сфері захисту прав інтелектуальної власності. Хоча питання аудіо- та відеопіратства привертає найбільшу увагу протягом останніх кількох років, піратство впливає на широке коло галузей промисловості України, включаючи споживчі товари, тютюнові, фармацевтичні вироби та хімікати. Угода ТРІПС вимагає від країн-членів не лише мати законодавство, що їй відповідає, але й активно забезпечувати його дотримання.

Для того, щоб Україна успішно просувалася цими двома шляхами вступу до СОТ, необхідним є

посилення співпраці між гілками влади в Україні. Незважаючи на тяжку працю тих, хто просуває законодавство, відповідне угодам СОТ, Верховна Рада іноді приймає закони, що не відповідають вимогам названих угод, а урядові органи проводять дії, які серйозно перешкоджають зусиллям зі вступу. Наприклад, у листопаді 2001р. Верховна Рада в один і той самий день прийняла два кодекси, що врегульовували одні й ті самі сфери економічної діяльності: ринково-орієнтований Цивільний кодекс і Господарський кодекс, заснований на підходах командної економіки до господарського права. На обидва кодекси було згодом накладено вето. Втілення Господарського кодексу мало б жахливі наслідки для намагань України вступити до СОТ. Подібно до цього, іноді урядові рішення приймаються без розгляду їх відповідності нормам СОТ. Заборона Державною ветеринарною службою імпорту продуктів птахівництва зі США не відповідає фіто-санітарним нормативам СОТ. Такі рішення руйнують довіру до України серед членів Робочої групи СОТ, які можуть сумніватися у відданості України стратегіям вільного ринку. Це має негативний вплив на можливість України успішно проводити переговори стосовно двосторонніх угод.

Отже, як зазначалося вище, для того, щоб стати членом СОТ, Україна має поводитися як член СОТ. Приєднання до Загального протоколу зі вступу зробить економіку України більш вільною, ринково-орієнтованою, у той час, як двосторонні зобов'язання зі зниження тарифів відкриють кордони України для вільної торгівлі. Власне, ці кроки призведуть до більш ефективної та процвітаючої економіки навіть до приєднання України до СОТ. Надалі членство в СОТ дозволить економіці України конкурувати в умовах рівних правил гри з недискримінуючими правилами та справедливим механізмом розв'язання спорів. Зрештою, членство та необхідні для цього реформи будуть корисними як для українських споживачів, так і для виробників. ■

ВСТУП УКРАЇНИ ДО СОТ: ПРОБЛЕМИ І НАСЛІДКИ ДЛЯ УРЯДУ ТА ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ

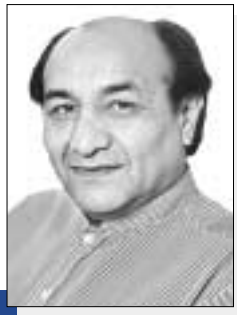

Сол АЛАНОКА,
старший радник
Українсько-Європейського
консультативного центру
з питань законодавства

Мета цієї статті — розглянути деякі аспекти процесу вступу України до СОТ та оцінити проблеми й можливі наслідки цього кроку для Уряду та приватного сектору.

Ситуація навколо вступу України до СОТ

Україна подала заявку на вступ до СОТ у 1993р. З тих пір відбулося дев'ять засідань Робочої групи та серія двосторонніх переговорів. Результати останнього раунду переговорів у червні 2002р. та активізація двосторонніх переговорів можуть розцінюватися як позитивні. За загальними оцінками, Україна виконала 60-80% вимог до своїх товарів і послуг та з'ясувала важливі аспекти вступу до СОТ.

Загальна ситуація в Україні, з точки зору виконання вимог СОТ, стала кращою. Розроблені 20 законопроектів, що відповідають вимогам угод СОТ. Однак, ще багато питань потребують розв'язання. Серед них: прийняття п'яти з 20 запропонованих законів; затвердження 20 нормативних актів, що стосуються права на інтелектуальну власність, санітарної сертифікації, питань сільського господарства та стандартизації. Українському Урядові перед підписанням угод із СОТ і приведенням економіки у відповідність до вимог членів СОТ слід продемонструвати реальні дії. Це дозволить країні пом'якшити "кризу недовіри та відставання у впровадженні стандартів СОТ", від якої вона потерпає у цей момент. Делегації, що представляє країну на переговорах, також варто глибше розглядати питання, що стоять на порядку денному зустрічей Робочої групи, і тим самим підвищити рівень довіри до своїх пропозицій на переговорах.

Протягом останнього року Уряд продемонстрував політичну волю стосовно вступу до СОТ. Цьому сприяв Указ Президента України, спрямований на завершення двосторонніх переговорів до кінця 2002р.[1] Це підштовхнуло сторони до інтенсифікації переговорного процесу в Женеві[2]. Однак, все ще не завершені переговори з ключовими учасниками Робочої групи, такими, як Австралія, ЄС, США та Швейцарія; крім того, ще 20 учасників Робочої групи зацікавлені у двосторонніх переговорах. Бажання взяти участь у Робочій групі виявив Китай[3].

Зважаючи на кількість країн, з якими ще належить укласти угоди (24), графік зобов'язань з лібералізації у секторі послуг[4], значну кількість питань для обговорення та підписання договорів, можна припустити, що двосторонні переговори, скоріш за

[1] Ідеться про Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо прискорення вступу України до Світової організації торгівлі" №797 від 5 вересня 2001р.

[2] Докладно див. статті: Роговий В. Україна на шляху до СОТ: проблеми, здобутки, перспективи; Шпек Р. Вступ України до СОТ у контексті розвитку її відносин з Європейським Союзом, розміщені в цьому журналі.

[3] Варто зазначити, що в Робочій групі з розгляду заявки України про вступ до СОТ офіційно зареєстровані 42 члени СОТ, серед них 30 — найбільш активні. Крім того, будь-хто із членів СОТ може до останнього дня перед вступом поставити питання про двосторонні переговори.

[4] Див.: Указ Президента України "Про Програму заходів щодо завершення вступу України до Світової організації торгівлі" №104 від 5 лютого 2002р.

все, до кінця 2002р. не завершаться. Можливо навіть, що входження до СОТ буде остаточно обговорюватися вже після президентських виборів 2004р. Щоб прискорити процес обговорення, необхідні істотні зміни на різних рівнях.

Для укладання угод у двосторонніх і багатосторонніх переговорах, Уряду України варто продумати свою політику та досягти згоди або прояснити ситуацію стосовно сільського господарства, технічних бар'єрів у торгівлі, оподатковування, захисту інтелектуальної власності, митних питань тощо. Багато законів і нормативних актів потребують удосконалення. Варто пам'ятати, що внесення змін до законів — не лише головна умова вступу до СОТ, але й передумова здійснення торговельної реформи, наближення внутрішнього ринку до норм СОТ. Це позитивно вплине на економіку, хоча й може зашкодити інтересам окремих промислових лобістських груп.

Митні тарифи: пропозиції і проблеми

Протягом останніх двох років відзначається значний прогрес України в переговорах про митні тарифи. В рамках двосторонніх переговорів досягнуті домовленості з сімома країнами[5]. Указом Президента України[6] прийняте рішення стосовно секторальних ініціатив про взаємне скасування мита. Можна розраховувати на укладання митних угод з окремими членами Робочої групи, а протягом наступних двох років — і з рештою з них (якщо політична воля та курс розвитку країни не зазнають змін). Дотепер мають місце розбіжності з окремими членами Робочої групи, такими, як Аргентина, Болгарія, Бразилія, ЄС, Індія, Польща, США, Туреччина, Японія та ін.

У галузі сільського господарства залишилося обговорити сезонні тарифи та квоти. Закон України "Про митний тариф України" від 5 квітня 2001р. дозволяє внести пропозиції про зміни тарифів до Верховної Ради. До речі, Закон передбачає збільшення цих тарифів. Багато членів Робочої групи висловлюються проти такого підходу. З 1998р., незважаючи на вимоги до кандидатів на вступ до СОТ, тарифи на 550 різних продуктів зросли на 30-50%, а на деякі — на 70%. Причому, підвищення тарифів було не стільки секторальним протекціонізмом, скільки переслідуванням меркантильних інтересів. Цю ситуацію необхідно вирішити із залученням інших членів Робочої групи перед прийняттям графіків зниження тарифів.

Україна зобов'язалася приєднатися до 16 з 19 економічних угод та ініціатив, запропонованих країнами Четвірки СОТ[7]. Ці угоди відомі також як домовленості про нульову ставку митного тарифу, досягнуті під час Уругвайського раунду переговорів. У них пропонується знизити ставку мита на окремі товари до нульового відсотку в розвинутих країнах та істотно зменшити, чи взагалі скасувати, — в

країнах, що розвиваються. Україна пропонує впровадити ці домовленості поступово: у 2004р. — стосовно виробів хімічної промисловості, сталі, іграшок, деревини, текстилю та одягу, кольорових металів, фармацевтичних препаратів та інформаційних технологій; у 2005р. — сільськогосподарської техніки, меблів, паперу; у 2006р. — будівельної техніки, медичного та наукового обладнання; у 2010р., через три роки після вступу, — стосовно цивільних літаків, дистиляту, пива, насіння олійних культур і риби.

Пропозиції України поетапно впровадити в дію зобов'язання стосовно нульової ставки митного тарифу були позитивно сприйняті членами Робочої групи. Але, поряд з підвищенням довіри до України, в окремих учасників переговорів виникає питання — чому б таку пропозицію не впровадити лише після вступу до СОТ (через три, п'ять чи більше років)[8]. Такий підхід до висловлення зобов'язань зміцнює позиції учасників переговорів і дозволяє вберегти підприємства, не готові до жорсткої конкуренції, від втрати мільйонів доларів. Враховуючи те, що конкретна дата вступу невідома, така пропозиція може бути сприйнята як зобов'язання впровадити її за будь-яку ціну, в односторонньому порядку, незалежно від того, вступить країна до СОТ, чи ні, та безвідносно до стану переговорів.

Варто відзначити також, що Четвірка та інші члени Робочої групи готові обговорювати впровадження нульової ставки після детального розгляду можливих наслідків для галузей[9].

---

5 Канада, Республіка Корея, Латвія, Мексика, Нова Зеландія, Словенія, Уругвай.

6 Мається на увазі Указ Президента України від 5 лютого 2002р.

7 Четвірка СОТ— провідні члени СОТ (ЄС, Канада, США, Японія), що мають у Секретаріаті Організації найвпливовіші позиції.

8 Більшість країн впровадили нульові ставки лише через кілька років після Уругвайського раунду переговорів, а нові члени СОТ — через 3-8 років після вступу.

9 Наприклад, США перед проведенням переговорів підрахували, що нульові ставки вплинуть на 6,7% імпорту ($31,3 млрд. у 1989 р.), тарифи США перед Уругвайською зустріччю і без того були невисокі — в середньому 4,6%. Ініціативи з нульової ставки обговорювалися від одного до восьми й більше років.

Існуючий в Україні середній рівень **митних тарифів** оцінюється в 10% (якщо підрахувати як середнє арифметичне), а середньозважений — 7%. Однак, реально рівень стягнення мита оцінюється в 1-2%. Таким чином, рівень захисту товарів, з точки зору митних тарифів, є дуже низьким. Він нижчий, ніж у країнах ОЕСР (3,8% на промислові товари). Це зумовлене пільгами, що надаються різним товарам і товарним групам, вітчизняним виробникам, галузям, спільним підприємствам та економічним зонам. Скасування таких пільг збільшить наповнення бюджету та дозволить впровадити чіткі правила для імпортерів і споживачів.

Технічні засоби регулювання доступу до ринків: економічні та політичні аспекти

Митні тарифи — одна з найбільш активно обговорюваних тем у контексті вступу, на неї націлена увага політиків, науковців, журналістів, парламентаріїв і широких верств суспільства. Це питання, безумовно, важливе, але не настільки, як може здаватися. Тарифи як засіб захисту відіграють менш важливу роль у світовій торгівлі, ніж нетарифні заходи, зокрема: обмеження обсягів, процедури ліцензування імпорту, стандарти захисту довкілля, добровільні угоди про обмеження та різні збори.

У випадку України, коли застосовуються різні пільги, тарифи — це механізм зростання корупції та перешкода створенню конкурентного середовища. Угода про тарифи, що враховує вимоги СОТ, змінить ситуацію. Вона встановить єдині правила для всіх, як для великих, так і для малих підприємств, і водночас завдасть удару по позиціях промислових груп і чиновників, які отримують прибуток від ситуації, що склалася на ринку зараз.

Що стосується **стандартів** (Угода про технічні бар'єри в торгівлі, Угода ТБТ) та **санітарних і фітосанітарних заходів**, то варто прискорити їх узгодження відповідно до вимог Міжнародної організації стандартизації[10], Міжнародної електротехнічної комісії[11] і СОТ. В Україні досі діє обов'язкова сертифікація на багато продуктів нижнього рівня ризику, що не відповідає міжнародній практиці та вимогам учасників Робочої групи. Процедурам сертифікації не вистачає прозорості, а внески за підтвердження відповідності не є пропорційними послугам, що надаються. Таким чином, вони не відповідають статті 8 ГАТТ, і статті 16 УПС і вважаються технічними бар'єрами для торгівлі та перешкодою доступу до ринку. З іншого боку, варто зазначити, що з 2000р. Державний комітет стандартизації доклав зусиль до спрощення процедури сертифікації товарів масового виробництва, включаючи електричні прилади та будівельні матеріали. Були скасовані процедури перевірки заводів і збільшені терміни дії окремих сертифікатів відповідності.

Члени Робочої групи очікують, що новий закон про підтвердження відповідності дасть виробнику можливість робити вибір серед різних процедур оцінок залежно від можливого ризику для споживачів, робітників та ін. Найвпливовіші члени СОТ вимагають, щоб серед альтернативних механізмів була врахована декларація виробника на продукцію мінімального та середнього рівнів ризику. Для продуктів з високим рівнем ризику, яким необхідна сертифікація, варто застосовувати стандартну процедуру сертифікації якості *ISO 9000* як альтернативу дорогим і тривалим перевіркам виробництв. Україна підтвердила свою згоду з таким підходом і намір надати список продуктів, що не підлягатимуть обов'язковій сертифікації.

До України були висунуті також вимоги стосовно технічних норм і процедур підтвердження відповідності в певних галузях, таких, як автомобільна, виробництво миючих засобів, косметики, електронних та електричних приладів. Наприклад, сертифікація імпортованих автомобілів надзвичайно складна й тривала. При цьому видається сертифікат з обмеженим терміном дії — на п'ять років, а не на весь життєвий цикл моделі. Виробники повинні проходити тести на відповідність навіть у випадку наявності сертифікату *ISO 9000*. Більше того, за рахунок виробників-експортерів автомобілів здійснюються інспекції виробництв Державним комітетом стандартизації. Це застаріла практика, і в більшості галузей вона замінена підтвердженням сертифікації.

Крім зусиль, спрямованих на поліпшення ситуації зі стандартами, необхідні серйозні додаткові зусилля для наближення до вимог членів Робочої групи. Потрібні роки, щоб повною мірою реалізувати вимоги Угоди ТБТ, але члени Робочої групи вимагають попередніх заходів у напрямі досягнення Угоди. Один із можливих заходів — створення "довідкової служби". Забезпечення експортерів та імпортерів інформацією про чинні в Україні вимоги та стандарти[12] спрощує їх доступ до ринку. Цей захід підвищує відкритість і має бути представлений членам Робочої групи найближчим часом.

Санітарні та фітосанітарні заходи (СФС, *Sanitary and Phytosanitary Measures, SPS*) були впроваджені з метою приведення СФС у відповідність до Угоди СОТ. Вимоги багатоетапного тестування скасовані. Проте, залишається обов'язковий санітарний контроль для товарів, яким він не потрібний. Наприклад, сертифікати відповідності гігієнічним нормам для транспортних засобів і будівельних матеріалів. Зараз розробляється список товарів для узгодження з вимогами СОТ.

Митні процедури та процедури ліцензування імпорту. Україна досягла значного прогресу в цих питаннях, але відсутність нової редакції Митного кодексу сприймається членами Робочої групи як одна з головних перешкод. Різні компанії скаржаться своїм представникам у СОТ, що системі не вистачає прозорості, митні процедури є тривалими й не мають чіткого графіку. В окремих випадках фірми змушені реєструватися та перереєстровуватися у зв'язку з адміністративними чи законодавчими змінами.

[10] *International Organization for Standardization, ISO.*

[11] *International Electro-technical Commission, IEC.*

[12] Така інформація повинна містити вимоги стандартів, процедур сертифікації та оцінки відповідності, законів, що регламентують цей процес, і т.ін.

Чи призведе зниження тарифів до просування іноземних товарів, занепаду національної промисловості та зростання безробіття?

Це частково відповідає дійсності, особливо якщо врахувати той факт, що у підприємств і споживачів з'явиться більш широкий вибір продуктів, співвідносний з їх бажаннями та доходами; це призведе також до припинення практики субсидування неконкурентоспроможних підприємств[13]. Однак, варто пам'ятати, що відкриття ринку має бути поступовим (3-5 років), — це дасть підприємствам час на підготовку та підвищення конкурентоспроможності. З іншого боку, скорочення митних пільг підвищить рівень реального захисту з використанням тарифів і компенсує негативні наслідки для виробників. Варто додати, що в країнах, які вступили до СОТ протягом останніх трьох років, не спостерігається широкого напливу імпортних товарів на місцеві ринки. Це пов'язано з низькою купівельною спроможністю країн, імпортери орієнтуються лише на 5-10% населення з високою купівельною спроможністю. Сказане стосується й України, де предмети розкоші та торгові марки, що використовують високі технології, представлені лише у великих містах і жодним чином не покривають весь ринок. Тобто, на початковій стадії вступ до СОТ навряд чи кардинально змінить ситуацію.

Відкриття ринків новими членами СОТ завдасть відчутного удару лише по неконкурентоспроможних галузях, особливо тих, де різниця між національними та імпортними цінами значна. У випадку України, відкриття внутрішнього ринку призведе до реструктуризації окремих галузей, однак, схоже, що процес вступу та зміни промислової політики будуть відсторонені один від одного. Враховуючи це, варто визначитися, які галузі є конкурентоспроможними на внутрішньому та/або зовнішньому ринках, які можуть стати конкурентоспроможними протягом найближчих п'яти років і які не стануть конкурентоспроможними ніколи. Підприємствам, що належать до першої категорії, тарифна підтримка не потрібна, зниження відповідних тарифів може впроваджуватися з моменту вступу чи протягом наступних 1-2 років. Для потенційно конкурентоспроможних галузей може обговорюватися відстрочка на 3-5 років, а для групи безнадійно неконкурентоздатних підприємств може бути визначений термін (п'ять і більше років) на реструктуризацію. Для полегшення переговорів варто провести дослідження з метою вивчення точки зору не лише виробників, але й споживачів, а також впливу зазначених пропозицій на основні макроекономічні показники[14].

Ціни виробника та ринку

На діаграмі представлена основа для аналізу тарифів до і під час переговорів. Діаграма враховує випуск одного продукту кількома національними виробниками за ціною $60, що включає 20% тариф на ціну світового ринку (ЦСР) — $50 за штуку. Ціна конкурентів (ЦК) становить $40 — тобто є на 20% нижчою від ЦСР. Отже, на останню ціну варто орієнтуватися при зміні рівня тарифів, коли імпортні продукти йдуть з усього ринку. Це загальний приклад; у випадку, коли імпорт обмежений кількістю країн, такий малюнок не завжди відображає торговельну ситуацію в країні. У цьому випадку ціна встановлюється на рівні, визначеному більшістю найбільш прийнятних торговельних партнерів, які на малюнку позначені, як ЦК. У такому випадку фірми (*J* - *P*) є конкурентоспроможними й можуть витримати зниження тарифів, у той час як фірми *H* і *I* мають середній рівень цін, а фірми (*A* - *G*) виживають завдяки захисту тарифів.

Тарифний захист і зниження тарифів у відповідних галузях потрібні фірмам, що можуть стати конкурентоспроможними протягом найближчих п'яти років. При цьому зниження тарифів має бути поступовим й узгоджуватися з планами модернізації. У більшості випадків це залежить від інвестиційних нестатків та існуючих на ринку процентних ставок. Чим вище ставки, тим складніше провести модернізацію. Злиття та поглинання, розвиток спільних підприємств, створення інвестиційних фондів й акціонування полегшать розвиток конкурентоспроможності таких фірм. Для визначення рівня митних тарифів і вироблення планів модернізації необхідна чітка координація між органами виконавчої влади та підприємствами.

У випадку, коли фірми безнадійно неконкурентоспроможні (*A* - *G*), слід домовлятися про відстрочки зниження тарифів на 2-5 років після вступу, з огляду на можливе затягування процесу. Це пов'язано зі складністю процесу реструктуризації, зміни орієнтації виробництва та важкими соціальними наслідками, що іноді зумовлюються реструктуризацією. Плани з реструктуризації мають бути включені до графіка переговорів про рівні тарифів. Може бути корисним використання деяких положень СОТ про субсидії і компенсаційні заходи, особливо частини IV і статті 8, що стосуються безповоротних субсидій для несприятливих регіонів.

В усіх випадках, важливим чинником залишається існуючий на ринку рівень процентних ставок — чим він вищий, тим важче відбувається реструктуризація. Це також демонструє слабкість банківської системи країни. Такий стан справ призводить до переговорів СОТ про послуги та до необхідності розвивати банківську систему й інвестиційні умови, щоб полегшити здійснення реструктуризації підприємствами.

Ціни виробника та ринку

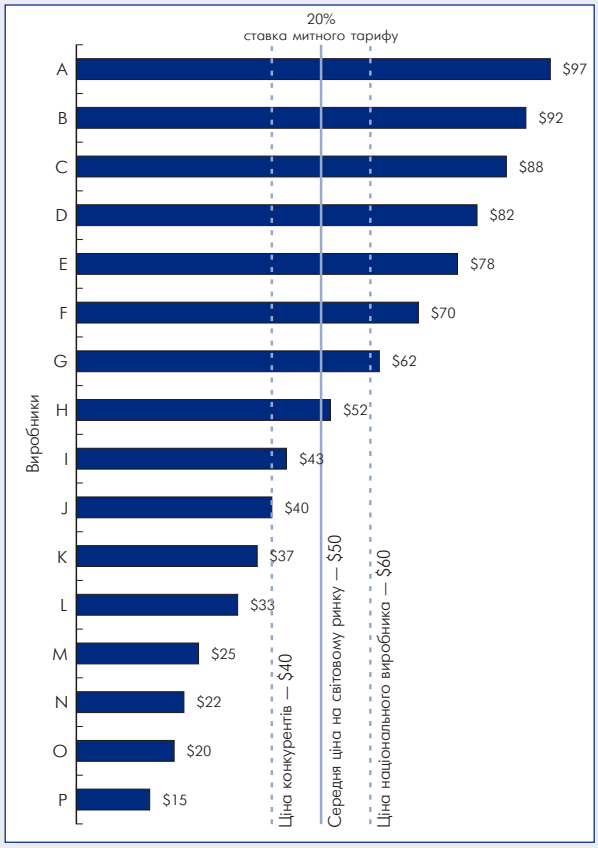

[13] У багатьох випадках більш високі митні тарифи, впроваджені для захисту "національної промисловості" йшли на користь раді директорів, а не робітників підприємства. Різниця в їх доходах сягає 15-30, а то й більше разів. Отже, питання — кого захищають такі тарифи? В цілому, ситуація залежить від галузі та регіону.

[14] Відомо, що Китай, Литва, Хорватія і зараз Росія проводять дослідження в цій галузі. Наприклад, Китай знайшов 2-3 моделі макроеконометричної рівноваги та провів кілька галузевих досліджень. У Росії така сама ситуація, за винятком того, що дослідження враховують міжнародне технічне співробітництво.

Відповідно до вимог СОТ, країна зобов'язана повідомляти своїм торговельним партнерам про зміни митних правил і процедур. Окремі члени Робочої групи (особливо ЄС) вимагають застосування недискримінаційного "граничного тарифу"[15], згідно із зобов'язаннями національного режиму СОТ. Існує вимога, щоб мито за реєстрацію не перевищувало вартості оцінної/реєстраційної процедури, а реєстрація фармацевтичних препаратів і продуктів рослинництва проводилися відповідно до рішення Ради Міністрів ЄС[16]. Члени Робочої групи вимагають спростити також процедури ліцензування імпорту[17] додатково до існуючих для реєстрації і сертифікації. Очікується, що цього року ситуація зміниться.

Сільське господарство: проблема базисного періоду і субсидій

Переговори з питань сільського господарства протягом останніх двох років помітно пожвавилися, хоч і не принесли ще очевидних результатів. На розгляді все ще стоять питання про базисний період надання субсидій, перегляд квот і сезонних тарифів. Обговорення використання субсидій — однієї з основних тем — усе ще знаходиться на попередній стадії. Що стосується земельного питання, то схоже, що воно буде вирішене відповідно до вимог СОТ.

Україна запропонувала рівень субсидій згідно з базисним періодом 1994-1996рр. (комплекс заходів підтримки, КЗП, що приніс $1,38 млрд., або 11% обсягу всієї сільськогосподарської продукції). Багато членів СОТ, особливо Кернська група[18], вважають такий обсяг субсидій надмірним, що не відповідає сучасній ситуації в українському сільському господарстві. Тому Група вимагає переглянути сучасний базисний період з метою більш чіткого відображення рівня субсидій на підтримку сільського господарства. За попередніми оцінками, за період 1997-1999рр. КЗП складав $60 млн., або 0,5% вартості обсягу сільськогосподарської продукції. Відмінність оцінок різних періодів зумовлена значними обсягами державних закупівель, що призвело до зростання ринкових цін і прибутків від використання фінансової допомоги, а також до значних бюджетних позик на закупівлю сільськогосподарської продукції[19].

Питання, пов'язані із сільським господарством, можливо, є найбільш чутливими під час вступу до СОТ. З огляду на труднощі переговорів з цих питань, вони, як правило, закінчуються напередодні вступу та потребують від Уряду серйозної політичної і кадрової підтримки. Це важливо не лише з економічної, але й з політичної і соціальної точок зору. Рішення з цих питань впливають на мільйони людей, багато з яких живуть у бідних регіонах.

Україні необхідно представити інформацію про новий, більш реалістичний базисний період, що сприяло б подоланню опору та досягненню відповідності вимогам Каїрської групи. В іншому випадку переговори можуть зайти до глухого кута. Для цього необхідно провести різносторонні дослідження та розробити сценарії з різноплановою економічною і соціальною підтримкою регіонів і галузей. Важливо враховувати альтернативи так званих "зеленого", "блакитного" і "бурштинового" пакетів[20]. Міністерством аграрної політики України вже розпочаті окремі дослідження в цій галузі, але їх недостатньо.

З огляду на вищезгадані труднощі ведення переговорів, є необхідним підвищення кваліфікації персоналу, залученого до вирішення цих питань. Аграрна галузь ще довго буде однією з головних тем в економіці України — і не лише у зв'язку зі вступом до СОТ. Це питання поставатиме в майбутньому під час інших міжнародних переговорів, отже — потрібно посилити підготовку фахівців у цій галузі. Керівникам галузі варто продемонструвати глибоке розуміння Угоди СОТ, процедур КЗП, політики, що проводиться в базисний період, підтримки встановлених ринкових цін і дій держави у сфері торгівлі.

---

15 Наказ Міністерства охорони здоров'я України "Про затвердження граничних тарифів на проведення спеціалізованої оцінки та експертизи матеріалів щодо державної реєстрації (перереєстрації) лікарських засобів у Державному науково-експертному центрі лікарських засобів Міністерства охорони здоров'я України" №55 від 17 березня 2000р.

16 EU. Aide Memoire on Obstacles to Trade and Investment in Ukraine. — November 30, 2001.

17 Обов'язкове ліцензування застосовується в Україні до продуктів рослинництва, добрив, окремих косметичних засобів, предметів особистої гігієни та ветеринарних товарів.

18 Неформальна асоціація 16 країн-експортерів сільськогосподарської продукції.

19 Kobuta I. Note on AMS. — Kiev, November 6, 2001.

20 Різні пакети субсидій позначаються різними кольорами, відповідно до номенклатури СОТ. Варто згадати, що ЄС, США і Японія широко застосували субсидії "зеленого" пакету. Проте, "блакитний" пакет ЄС являє 23% загальної внутрішньої допомоги 1995-1998рр. проти 4% США й 0% Японії і Південної Кореї, 34% — Норвегії. Див. Торгівля сільськогосподарською продукцією в рамках СОТ. — Україна-СОТ, 2002, №1.

Команда з 2-3 підготовлених фахівців, які добре орієнтуються в сільському господарстві, могла б значно просунути ситуацію на наступних переговорах. У майбутньому, переговори з сільськогосподарської тематики будуть тісно пов'язані з аграрною реформою, інвестиціями та розвитком регіонів. Варто зазначити, що питання сільського господарства не можуть бути вирішені лише на технічному рівні, необхідна також істотна політична підтримка на вищому рівні.

Субсидії, чітко представлені в сільськогосподарській Угоді, але також визначені Угодою про субсидії і компенсаційні заходи (Угодою СКЗ, *Subsidies and Countervailing Measures Agreement, SCM*). Субсидії чітко розписані й охоплюють галузі виробництва, регіони та ін. На жаль, країни, що приєднуються, неефективно використовують цю Угоду внаслідок відсутності необхідних знань, фінансових умов та інших причин. Мета цих субсидій — забезпечити цільову підтримку та зробити процес торговельної реформи менш болючим. Незайвим буде скористатися статтею 8 частини IV Угоди СКЗ. Вона пов'язана з безповоротними чи "зеленими" субсидіями, що не впливають прямо на зовнішню торгівлю. Вони можуть використовуватися в галузях НДДКР для допомоги відсталим регіонам, з метою "сприяння адаптації існуючих потужностей до нових природоохоронних вимог, що впроваджуються законами та/або постановами та означають для фірм посилення обмежень або збільшення їх фінансового тягаря"[21]. Україна могла б використовувати це положення Угоди СКЗ для підтримки реструктуризації неблагополучних галузей і проведення реформ у неблагополучних регіонах. Для цього необхідно представити програму використання субсидій, що включала б умови, місце, вид і період освоєння. Для цього потрібна чітка координація між галузевими міністерствами, регіональними керівниками, дослідницькими інститутами та приватним сектором.

Захист інтелектуальної власності: досвід, здобутки та проблеми, що залишилися

Відносини у цій галузі регулюються Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності у сфері торгівлі (Угодою ТРІПС). Україна, на жаль, вже мала негативний досвід у галузі захисту прав інтелектуальної власності (врізка "*США - Україна: спір навколо компакт-дисків*"). Водночас, протягом останнього року спостерігається помітний прогрес у законодавчому забезпеченні прав інтелектуальної власності. Поправки до Закону про авторське право і суміжні права, прийняті в липні 2001р., привели галузь у відповідність до вимог СОТ. Карний кодекс, схвалений у квітні 2001р., уточнив і посилив покарання за порушення прав інтелектуальної власності. У вересні 2001р. Верховна Рада ратифікувала Римську конвенцію про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення, Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) про авторське право та Договір ВОІВ про виконання і фонограми.

Однак, залишаються три аспекти, що вимагають пильної уваги:

- проект тому IV Цивільного кодекса, де повинні бути викладені принципи, на яких базуються основні положення авторського права;
- закон про ліцензування та продаж записів на медіа-носіях, що стане основною зброєю у боротьбі з піратством;
- нова редакція Митного кодексу, необхідна для уточнення та посилення можливостей із запобігання ввозу контрафактної продукції до України.

Поряд із законодавчими заходами, Україні необхідно докласти зусиль для забезпечення виконання Угоди ТРІПС, зокрема: створити інфраструктуру для реєстрації інтелектуальної і промислової власності, виробленої в Україні; забезпечити збір податків за її використання, коли це необхідно; здійснювати моніторинг порушень прав власності та вживати заходів із запобігання їм. Варто вжити заходів не лише у сфері інтелектуальної власності на компакт-диски, але й на DVD, CD, програмне забезпечення, торгові марки та географічні позначення. З огляду на те, що країна виробляє "шампанське" та "коньяк", для зміни цих зареєстрованих географічних позначень потрібні відповідні поправки до законів і сильна політична воля. Можливо, в найближчому майбутньому, під час вступу, французькі виробники можуть заявити протест з цього приводу та вимагати компенсації, а після вступу до СОТ — і штрафних санкцій.

За окремими оцінками, близько 20 положень Договору ВОІВ про авторське право вимагають перегляду або внесення поправок до національних законів. Це стосується географічних позначень, критеріїв захисту промислового дизайну, торгових марок тощо. Внесення поправок може забрати значний час, тому, можливо, буде більш доцільним розробити та прийняти Закон України "Про внесення змін в українське законодавство у сфері захисту інтелектуальної власності з метою приведення його у

[21] Стаття 8 Угоди про субсидії і компенсаційні заходи.

відповідність до Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності у сфері торгівлі". Це дозволить органам виконавчої влади контролювати всі стадії розробки та внесення поправок[22] і тим самим — прискорити процес вступу країни до СОТ. Варто також відзначити, що останнім часом до СОТ не прийнята жодна країна, що не розпочала здійснення чітких заходів із впровадження положень Угоди ТРІПС.

США - Україна: спір навколо компакт-дисків

Під тиском США, Україна вжила заходів для припинення неліцензійного виробництва й розповсюдження компакт-дисків. Два заводи закриті; залишилися три, виробнича потужність яких значно знизилася — з 40 млн. до 4-5 млн. штук. Експорт компакт-дисків офіційно припинений.

Водночас, в Україні в багатьох аспектах, що стосуються інтелектуальної власності, законодавство є досконалішим, ніж в окремих країнах, що недавно вступили до СОТ, і де періодично виникають протиріччя з Угодою. Галас навколо цього питання перебільшується бізнесменами та урядовими чиновниками США. З іншого боку, **українські офіційні особи не використали всіх аргументів у відповідь на американські вимоги. Це спричинено відсутністю належної координації між виробничниками та політиками, що обійшлось Україні в мільйони доларів санкцій**.

США стверджували, що Україна виробляє близько 70 млн. компакт-дисків на рік[23] та експортує понад 20-30 млн., що призводить до втрати музичними і звукозаписуючими компаніями США до $200 млн. щорічно. Українські представники стверджують, що країна не має такої кількості матеріалу, і виробництво в 2000р. складало 15 млн. штук[24]. Щоб виробити 70 млн. компакт-дисків, українські заводи мали працювати понад 24 години на добу і навіть більше, — якщо оцінювати збитки США в цінах, що діють на території США[25], а не в місцевих, у 10-15 разів нижчих.

Крім усіх розбіжностей в оцінці потужностей, реального випуску й обсягів експорту, варто враховувати, що велика кількість компакт-дисків виробляється без ліцензій. Можливо, керівництво заводів недооцінило розміри проблеми та реакцію, яку це спровокувало, й експортувало значні обсяги до регіонів, що контролюються США. Частину експорту після скандалу було реекспортовано на ринки США та ЄС.

Проблеми ринку послуг

Відносини у цій сфері регулюються Генеральною угодою про торгівлю послугами (ГАТС). На сьогодні Україна має цікаву пропозицію. Вона охоплює 139 секторів зі 155 та стосується впровадження 11 режимів найбільшого сприяння (РНС), що звільнюють від мита три основні сектори: аудіовізуальних, транспортних і медичних послуг. Пропозиція була позитивно сприйнята в Женеві, і розцінена як така, що дає більший доступ до національного ринку, ніж у багатьох країнах-членах СОТ.

Однак, окремі члени СОТ бажають отримати пояснення — хто і яким чином планує виконати ці зобов'язання та як законодавство підтримує цю ініціативу. Необхідні поправки до законів України "Про банки і банківську діяльність", "Про аудиторську діяльність", "Про адвокатуру", "Про телебачення і радіомовлення". Необхідні також подальші пояснення горизонтальних умов (стосунків між галузями, підприємствами тощо), як і роз'яснення кількісних критеріїв, основних вимог, національного режиму та розмежування між філіями й "дочірніми" компаніями в банківській сфері та у фінансовому й страховому секторах. Після цього залишиться розглянути окремі технічні аспекти та протиріччя.

Буде доцільним створення "служби інформації" для сфери послуг.

Були переглянуті пропозиції у сфері **аудіовізуальних послуг** у контексті культурної політики, РНС звільнень від мита і зобов'язань України як члена Ради Європи. Можливо, будуть потрібні роз'яснення позицій США, підхід яких стосовно аудіовізуальних послуг відрізняється від підходу ЄС. Учасники переговорів повинні серйозно підійти до цього питання. З багатьма країнами будуть потрібні місяці додаткових переговорів з цього питання (країни Балтії, Молдова, Хорватія).

Можливо, знадобляться додаткові переговори у сферах **фінансових, страхових, телекомунікаційних, поштових, транспортних і медичних послуг**. Національний ринок названих послуг є досить відкритим, але правила й умови доступу до нього потребують уточнень. Учасникам переговорів варто врахувати досвід країн, що вступили до СОТ раніше[26], щоб оцінити рівні та затримки реалізації укладених угод. Насамперед це стосується державних структур[27], а приватному сектору варто вивчити можливі наслідки та їх вартість для певного сектору та для національної економіки в цілому.

22 Капиця Ю. Угода ТРІПС і українське законодавство сприяють захисту інтелектуальної власності. — *UEPLAC*, Київ, 2001.

23 Станом на 2000р.

24 Kyiv Post. March 1, 2001; див. також: *http://www.riaa.com*, Новини асоціації американських записуючих компаній.

25 До яких належить і плата за ліцензування.

26 Варто врахувати, наприклад, китайський досвід, хоча, зрозуміло, що в кожному випадку є свої ринкові умови, своя економічна ситуація і свої цілі.

27 Міністерство фінансів, Національний банк, Міжвідомча комісія з питань вступу України до СОТ.

Відкритий доступ до ринку **банківських послуг** може принести великий доход економіці в цілому, але, можливо, торкнеться інтересів окремих банків.

В Україні нараховується 186 банків, з яких 30 переживають не кращі часи і, скоріш за все, закриються в найближчому майбутньому. Схожа ситуація і в інших банках, з низьким рівнем капіталізації, малою часткою на ринку, низькими депозитами, застарілими методами управління. До того ж, вони страждають від нестачі довіри з боку населення. Звідси зростаючі процентні ставки (30-40%) і нестача кредитів. Така ситуація погіршує інвестиційний клімат для впровадження нових технологій, зростання виробництва, будівництва й покращання житлових умов.

Можна відзначити, що внутрішній ринок банківських послуг вже в змозі приймати кошти від іноземних банків. Проте, останні не поспішають відкривати представництва в Україні, оскільки, як зазначалося вище, інвестиційні умови не повністю визначені та не привабливі для інвесторів. Іншою причиною є вимоги до відкриття представництв і норми банківського резервування. Ці вимоги потрібно уточнити та, можливо, окремі країни-члени Робочої групи вимагатимуть їх певних змін.

Сьогодні в країні нараховується 24 банки з іноземною участю та шість банків зі 100% іноземним капіталом. Поява нових іноземних банків прискорить зниження процентних ставок і створить приплив інвестицій, дасть нові робочі місця та сприятиме появі кваліфікованого персоналу. Іноземні банки мають активи та фінансові можливості, що в кілька разів перевищують активи й можливості національних банків. Відповідно, їх поява матиме вагомий вплив на діяльність місцевих банків. Окремі з них, імовірно, або закриються, або прагнутимуть злиття чи організації СП з іноземними банками[28]. Як свідчить досвід інших країн, місцеві банки поглинаються міжнародними разом з персоналом, але в них впроваджуються нові методи управління, прозорість, краща кваліфікація і вищий рівень зарплати для персоналу.

Однак, це відбудеться не за один день. Як показує досвід, цей процес триває кілька років. Щоб зменшити негативні наслідки, необхідно вивчити ситуацію і, залежно від отриманих результатів, запропонувати рішення з поступового відкриття ринку. Банки також повинні взяти участь у дослідженнях і висловити свої побажання, але вони не матимуть права вирішального голосу. Це привілей Уряду. Він приймає остаточне рішення та враховує інтереси всієї країни, а не окремих фінансових груп.

Висновки та наступні кроки

За два останніх роки Україна досягла значного прогресу на шляху вступу до СОТ. Однак, для того, щоб наблизити момент вступу, слід ще уточнити та укласти угоди з багатьох питань. Уряд продемонстрував бажання завершити процес вступу до кінця 2003р.[29] Необхідно активізувати переговори, загальну координацію і провести дослідження з питань, що потребують уточнення та узгодження. Завершення вступу до кінця 2003р. буде сприйняте як очевидний успіх зовнішньої політики Уряду, особливо, якщо враховувати президентські вибори 2004р.[30] Вступ до СОТ — це один зі стовпів сучасної зовнішньої політики. Ситуація може докорінно змінитися, якщо до цього терміну вступ не відбудеться. Опозиція, як і в будь-якій іншій країні, може скористатися цим як приводом зробити Уряд "жертовним ягням", як важелем впливу для вирішення соціальних політичних питань, що сповільнить процес на один-два роки. Може затриматися торговельна реформа, що знаходиться на стадії розробки.

Таким чином, щоб закінчити процес вступу, як планує керівництво держави, Уряд і Міжвідомча комісія з питань вступу України до СОТ мають вжити наступних заходів.

- Прискорити двосторонні переговори. Вони мають бути проведені в Женеві, Києві та столицях обраних держав. Проведенням переговорів у Києві слід скористатися для того, щоб підняти рівень довіри та прискорити процес уточнення й вирішення деяких питань вступу[31]. Обмін інформацією, можливість зібрати разом основних політиків, провести спільні зустрічі — все це стає набагато простішою процедурою. Слід згадати досвід ЄС, США, Канади та інших учасників Робочої групи, що проводили переговори в Китаї і навіть у Росії. Щоб прискорити переговори з питань товарів і послуг, їх можна проводити кожні 6-8 тижнів з учасниками Робочої групи, які ще не брали участь у діалозі.
- Розпорядок цих переговорів має бути підготовлений заздалегідь, з урахуванням графіку роботи Робочої групи — дуже напруженого, що зумовлюється вступом інших кандидатів і підготовкою до нових багатосторонніх переговорів. Тому іноді питання вступу України до СОТ відходить на другий план.
- Під час підготовки двосторонніх переговорів, слід проводити короткі зустрічі за участю представників приватного сектору та наукових кіл, щоб обговорити методи виконання чи аргументи проти вимог СОТ. На таких зустрічах має бути врахована думка споживачів, виробників, а також користь для національної економіки в цілому. Найбільш простим підходом у цьому випадку буде аналіз співвідношення "ціна — прибуток".
- Після того, як основні положення будуть обговорені на двосторонніх переговорах, варто прискорити розробку поправок до законів. Це вимагає чіткої координації між усіма задіяними органами, комітетами Верховної Ради, а також тісного

[28] Попередні оцінки, проведені Національним банком свідчать про те, що участь іноземних банків збільшить кількість об'єднань і прискорить структурування сектору, тим самим підвищуючи кредитні можливості.

[29] Див.: Syrovatka S. Getting a Jump on Trade. — *The Day* (english version), March 5, 2002, p.4.

[30] Alanoca S. The Road to WTO — When So Far Is So Near. UEPLAC. May, 2001. Див.: *http://www.ueplac.kiev.ua*.

[31] Тут є доречною аналогія з футбольною командою, яка зустрічає гостей на своєму полі. З психологічної точки зору, перевага на боці господарів, тому під час переговорів можна отримати певні переваги чи кращі умови вступу.

міжнародного співробітництва (такий підхід недооцінювався протягом останніх років). Необхідно надавати більше інформації про СОТ і вступ до неї України, особливо депутатам Верховної Ради. Потрібно враховувати, що саме Верховна Рада має схвалити та узаконити умови вступу. Якщо інформаційна підтримка буде слабкою, то, зважаючи на президентські вибори 2004р., питання вступу до СОТ може відійти на задній план.

❖ Одночасно має проводитися підготовка до наступних зустрічей Робочої групи та багатосторонніх переговорів. Як правило, напередодні вступу спостерігається пожвавлення двосторонніх і багатосторонніх переговорів до 4-6 на рік. Це зумовлює зростання напруження серед учасників переговорів, негативно впливає на координацію, до того ж, може спричинити помилки, що коштуватимуть мільйони доларів.

❖ Мірою зростання активності, пов'язаної зі вступом до СОТ, має розширюватися коло осіб, залучених до вирішення питань вступу. Кожна із залучених урядових організацій повинна виділити від одного до трьох фахівців, які б зосередилися на певному питанні. Це полегшить підготовку документів і законів, сприятиме зростанню довіри та забезпечить виконання зобов'язань.

❖ Для здійснення зазначеного, необхідно прискорити підготовку нових фахівців з питань СОТ, не лише в Києві, але й в основних промислових центрах країни. Найкраще відстоюють свої інтереси в СОТ ті країни, що мають у своєму розпорядженні значне число фахівців з питань ГАТТ/СОТ, — як у випадку з Бразилією, Індією, Угорщиною та ін. Можна сказати, що Україна не має у своєму розпорядженні достатнього числа фахівців у цій галузі. Більше того, з "невідомих причин" країна не користується жодними з пропонованих СОТ курсів торговельної політики. Зарезервовані місця, на жаль, віддали іншим країнам. Тренінги, проведені міжнародними організаціями[32], стали можливими завдяки іноземним донорам, а не бажанню української сторони. Схоже, що потенціал таких тренінгів недооцінюється.

❖ Зростаюча активність у процесі вступу порушує питання про посилення інформаційного висвітлення аспектів, пов'язаних із СОТ, торговельними зобов'язаннями, правилами тощо. Це забезпечить не лише прискорення вступу, але й поінформованість приватного сектору, політиків і всієї громадськості. Прозорість — один з основних інструментів СОТ, що служать просуванню торгівлі та майбутнім змінам. Вона потребує створення "довідкових служб". Інформація, що отримується від СОТ і така, що стосується діяльності різних комітетів[33] (зі стандартів, митного, аграрного та ін.), має бути представлена в інформаційних центрах і бути доступною для урядовців, представників приватного сектору та громадськості. Було б непогано створити відповідну WEB-сторінку в Інтернет.

Вступ до СОТ принесе країні важливі зміни, але вони будуть поступовими й залежатимуть від результатів переговорів, досягнутих представниками країн.

Вступ означатиме нові правила гри в різних сферах зовнішньої торгівлі. Це, можливо, матиме певний негативний вплив на окремі сектори економіки та підприємства, особливо на ті, що працюють на умовах оренди.

В короткостроковій перспективі не відбудеться значних змін, їх поява в майбутньому залежатиме від результатів виконання договорів. Саме по собі членство в СОТ не принесе радикальних змін. Воно лише змінює умови торгівлі, відповідно до існуючих на рівні глобальної макроекономічної політики. Інакше результати не будуть помітними. Наприклад, вища грошова емісія або нижчі ціни на енергію по-різному вплинуть на умови вступу.

Але, якщо впровадження нових торговельних правил відбувається відповідно до макроекономічної і виробничої політики, то результати вступу до СОТ будуть набагато помітнішими. ■

[32] Протягом останнього року не тільки ЄС, але і Канада, Велика Британія та США надавали підтримку в питаннях вступу до СОТ і у галузі торгівлі. США надають консультативну підтримку, підтримку в питанні прав на інтелектуальну власність, деяких аспектах законодавства та сільского господарства; Канада та Велика Британія забезпечують підтримку в освіті з питань торговельної політики, організації пізнавальних турів, галузі права та досягнення політичного консенсусу.

[33] Інформацію про комітети СОТ можна отримати в Інтернет: *http://www.wto.org*. В інших країнах переважна частина інформації є в бібліотеках відповідних міністерств і центрах документації. Ця інформація відкрита для всіх.